

Jászkunság

XL. társadalom, kultúra
 évfolyam, 1. szám 1994. február/március

Ára: 50 Ft

Millennium és világkiállítás

(3. old.)

Közelkép Kiss Tamásról

(6–21. old.)

Bagi Gábor vitacikke az értelmiségről

(22. old.)

Írások a török–magyar kapcsolatokról

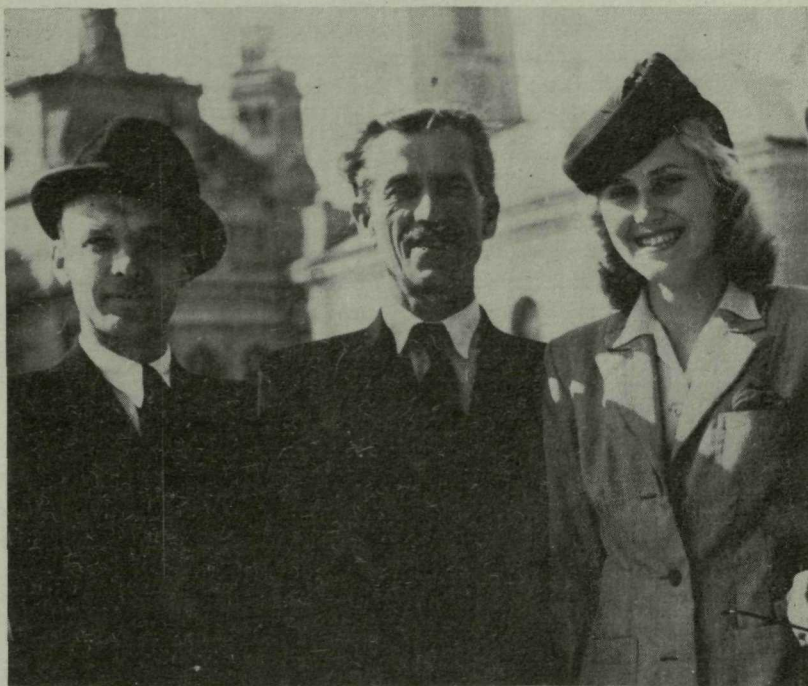
(26., 30. old.)

Jászberény a térképtörténet tükrében

(41. old.)

Színház- és tévékritika

(44., 46. old.)

Kiss Tamás Szabó Pállal és leányával, Szabó Erzsikével
 Nagyváradon 1943-ban

A KOR FALÁRA

H20 128

2017. FEBRUÁR 21.

Zalán Tibor

Egy elkallódott levél – és története

Valamiért ez a levél sokszor eszembe jut mostanában. És a modern kor, a modern civilizáció kommunikációs fintorával. Történt, hogy volt nekem egy sorozatom a N-ban. *Levelek az óceán mögül* volt a címe, és vagy öt darabja napvilágra is került. Az ötödik volt az alább közreadott levél. Azaz, csak az lett volna, mert nem az lett (s logikus, ha az lett volna, most nem közölném le a Jászkunságban), de mert a közlés valamilyen formában mégiscsak végbe ment (ezért itt ez a sokadalmas köntörfalazás), s a N-ban ment végbe, esett meg, nyilván magyarázattal tartozom.

Mindennek az oka a fax, a feleségem faxmasinája, és a dolog most kicsit olyan lett, mint a Colombo felügyelő esetében, mármint hogy a feleség körül kezdenek megbotyolódni a dolgok, vagy valami köze kezd lenni az események alakulásához a feleségnek, holott semmi köze sincs, nem is tud róluk, nincs is velem kapcsolatban. Történt, hogy most kivételesen nem én késtem el egy szöveg leadásával,

hanem a szerkesztőségben keveredett el az írás. És én, időm nem lévén megtenni a kétszáz métert a szerkesztőség felé (körülbelül ennyire vagyunk légvonalban, mostanában, a Bécsi úton), a feleségemet kértem meg a faxolásra. Ezt ő meg is tette. A szöveg hamarosan meg is jelent. Ám, legnagyobb meglepetésemre, rendkívüli rövidüléssel öntestén: éppen huszonnégy sor hiányzott belőle. Úgy, egy flekknyi. A közepéből.

Megrettenek. Hát ez így megy, hogy csak úgy ki lehet húzni huszonnégy sort egy író szövegéből egy országos napilapban? Kihúzták, kik? Este azután hív a szerkesztő, szomorkás, halk, *így jött le a faxról, ezt dörmögi. Egy oldallal rövidebben.* Nem stimmel, ellenkezem, nem esik lap aljára és lap tetejére a hiány, lapközéptől lapközépig tart, mire azt mondja, *érezem, gyanakvó vagy, gyere be, ha nem hiszel nekem, itt őrzik a faxot, én nem voltam bent, amikor megérkezett... az a baj, tudod, hogy nem a mi*

Folytatás a 48. oldalon

Seprősi-Czárán György Pasziánsz

PALIMADÁR

Csak az első mondatot nehéz leírni, gondolta, s rágyújtott egy cigarettára. A „nagyok” fehér-papír-üressége vibrált az agyában. Eszébe jutott Hajnóczy kilovaglás-regényének első oldala; na, attól a karcsú flekktől kezdve nem tudta letenni. Kamaszfejjel rongyosra olvasta a vékony s amúgy keskenyke kötetet. Hajnóczy életműve elfér az első, tintától szűz oldalon. Hajnóczy akkor is alkotott, amikor nem koptatta a tolla hegyét. És ezt tette Rónay György, az öreg költő. Őt öreg költőnek ismerte, akinek íróasztalára minden reggel kikerült az üres lap; majd ugyanúgy, ahogy fiókjából elővette, vissza.

Csak az első mondatot nehéz leírni, gondolta megint, és ez a felismerés megrémisztette. A cigaretta még ott füstölgött a hamutartóban. Ám most mégis inkább afelé hajlott, hogy a második mondatot is piszok nehéz lekörmölni. A harmadikat, negyediket, ötödiket stb., azt is. (Ilyenkor talán festeni kéne, vagy rajzolni, esetleg zenélni, énekelni, kiállni a rivaldafénybe. Mennyivel könnyebb festékre mártani az ecsetet, s össze-vissza mázolni a vásznat, fogni egy darab szentet, s itt-ott befeketíteni a kartont, leütöni néhány akkordot a zongorán, s elénekelni a Boci, boci, tarkát. Mindezt akár a színpadon, vagy kandikáló kamerák fürkész félszeme előtt. Írni így nem lehet.)

Csak az első mondatot nehéz leírni, gondolta ismét, de nem tudta, hogy sírjon-e inkább vagy nevensen. Eszébe jutott, hogy annak idején, amikor biciklizni tanult, az első tíz métert volt nehéz megtenni segítség nélkül. Utána gurult már a bringa, ment a kerékpározás, mint a karikacsapás. Csak az első betűket, szavakat, mondatokat volt nehéz leírni a tanítónő körmöseinek fenyegetettsége alatt. Csak az első szerelmet volt nehéz (be)vallani. Később már akár szerelem nélkül is könnyű volt (be)vallani.

Csak az első mondatot nehéz leírni, gondolta újfent, s eszébe jutottak mindenféle dolgok. Olyanok, amik egy regény második, harmadik, negyedik stb. mondatai is lehetnének. Elsők, persze, soha. A kínos (már-már szégyenletes) történeteket könnyűszerrel lehet élvezetes olvasmányná varázsolni. Az érzéseket azonban soha. (És ez itt most valami érzésféle.) Egyszerű elmesélni a haverokkal történt nagy berúgásokat, az állva-szeretkezést egy tizemeletes panelház egerek cincogásától hangos pincéjében. A nyaranta visszatérő ásatások élményeit, a pár százéves csontok mellett elköltött reggelit. A barátok és szeretők „kiugrási kísérleteit” és tényleges kiugrásait különböző magasságokból. Csak az első lány életét volt nehéz megmenteni. Egy berlini szálloda hatodik emeleti erkélyéről akarta magát a mélybe vetni tizenhét éves szerelme. Akkor ő tizenhat volt, s majdnem olyan részeg, mint a lány. Együtt rúgtak be a német csapolt sörtől. Amúgy csak az első korszót érezte keserűnek.

Csak az első mondatot nehéz leírni, gondolta (ki tudja hányadszor; készletéből elfogytak a szinonimák), s csak az első szeretőt nehéz elhagyni. Az utolsót lehetetlen. És erről eszébe jutott, hogy legutóbb, karácsony táján Kérdezz! Felelek társasjátékot játszott a barátaival. A mai napig sem érti, hogy a válaszul helyes pelikán helyett (amelyik szárnyas egyébként a család címerállata) miért vágta rá, hogy palimadár.

Az utolsó mondatot sem könnyű leírni, gondolja, csak az utolsó mondatig ritkán jut el az ember. Addigra ablakából fölroppen a palimadár.

Tartalom

Zalán Tibor: A kor falára	1. és 48. old.
Seprősi-Czárán György: Pasziánsz	2. old.

Gondolkodó

Madaras Lászlóné: Millennium és világkiállítás	3. old.
--	---------

Közelkép

Vasy Géza: Kortársunk, Kiss Tamás	6. old.
Kiss Tamás: A mi karácsonyunk	9. old.
Rideg István: Kiss Tamás, „a kunsági szülőföld legmelegebb hangú költője” – a Kunsági elégia	10. old.
Kiss Tamás: Költők albumába	15. old.
Kiss Tamás: Lugasban, A szelek útja, Egészen váratlanul, Lépcsők, Bőjtelő hava, Hárman ültünk a kertben	16. old.
Rideg István: Kiss Tamás: Arcok és emlékek	18. old.

Vita

Bagi Gábor: Az értelmiség lassú alvadásáról	22. old.
---	----------

Kelet

Nacie Güngörmüs: Magyarok a török földön	26. old.
Ökrösné Bartha Júlia: Kartográfiai törekvések a török néprajztudományban	30. old.

Itt vagyok honn

Cseh János: Római kori házak a Közép-Tisza mellékéről	35. old.
Sallai János: Jászberény a térképtörténet tükrében	41. old.
Rigó József: Hősszerelmesek	44. old.
Zelei Miklós: Még csak nem is tombol a közizlés	46. old.

Kör/tér

Serfőző János: Válságos helyzetben mutatkozik meg az igazi barát!	47. old.
---	----------

Ezt a számunkat Kiss Tamásról készült fotókkal illusztráltuk. Mellékletünkben *Török Ágnes* Rólunk írták című cikkbibliográfiáját közöljük. A piktográfiákat *Györfi Sándor* tervezte.

Főszerkesztő:

Körmendi Lajos

A szerkesztésben részt vettek:

Dorkovics Ágnes, Elek György, Erdei-Szabó István,
dr. Lengyel Klára, Seprősi-Czárán György, Szécsi Valéria

Tipográfia: Dede Géza

Lapmenedzser: András László

Szerkesztőségi titkár: Kiss Józsefné

Madaras Lászlóné

Millennium és világkiállítás

1995 és 1996 két nevezetes éve lesz Magyarországnak. Az előbbiben ünnepezzük a „Magyar Honfoglalás” 1100. évfordulóját, míg utóbbiban a világ népeinek figyelme fog hazánk felé fordulni – legalábbis reménykedünk ebben, amit talán a harmincegynéhány jelentkezés máris alátámasztott –, hiszen ebben az évben rendezzük meg a világkiállítást, az EXPÓ-t. Aligha tévedünk nagyot, ha feltételezzük, hogy a két év rendezvénysorozata egybefolyik, hiszen 1995 felfogható a világkiállítás előrendezvényének, majd a fő év után, 1997 egy levezető eseménysor lehet. Óhatatlanul adódik a gondolat, nem lehet-e egy száz évvel korábban lezajlott eseménysort analógiaként szemlélni a világkiállítás és a honfoglalás ünnepének ürügyén?

Azért, hogy erre a kérdésre valamilyen választ tudjunk adni, legalábbis vázlatosan át kell tekintenünk a millennium rendezvénysorozatát, annak előzményeit, lefolyását, fogadtatását itthon és külföldön (a külföld ebben az összefüggésben a múlt század végén elsősorban Európát jelentette).

Az ezeréves magyar államiság megünneplésének első, de igen lényeges kérdése az volt, hogy tulajdonképpen mikor is volt a honfoglalás? Ennek megállapítására a vallás- és közoktatásügyi miniszter a Magyar Tudományos Akadémiához fordult. A kérdés a történelmi bizottság elé került, amely négy tagját (Bartha Tivadar, Pauller Gyula, Salamon Ferenc és Szabó Károly) kérte fel a válasz megadására. A tudósok természetesen különböző időpontokat jelöltek meg a honfoglalás dátumául, végül is az Akadémiai Bizottság a 888 és 900 közötti tizenkét évet jelölte meg a magyar haza elfoglalásának időpontjául. Ezek után a kormány döntött, s 1895-öt jelölte ki a millennium évének. Ez olyan kormánydöntés volt – ritka dolog –, melyet a történettudomány a későbbiekben teljes mértékben igazolt. Ma már érvek egész sora bizonyítja, hogy a magyarság kárpát-medencei honfoga-

lása 894 végén kezdődött, s a fő beköltözés 895-re esett. Ám ekkor csupán az Alföldön keletkeztek magyar települések, s 900-ra került a Dunántúl is magyar kézre. Később azután az évet – a rossz nyelvek szerint azért, mert a millenniumi létesítmények ekkorra készültek el – 1896-ra változtatták. Egy bizottság azt is megfogalmazta, hogy mit kívánnak 1896-ra megvalósítani: „1896-ig lehetőleg 400 új népiskola, iparművészeti múzeum és iskola épült, új műcsarnok, igazságügyi palota, két új híd Budapesten, a főváros ezzel kapcsolatos rendezése, a Károly Kaszárnya és az Új épület megváltása a katonai kincstárból, a Vaskapu szabályozása (amelyet nemzetközi szerződés alapján a magyar kormány végzett el), a gellérthegyi Citadella megszüntetése, azon helyek obleszkkkal vagy más hasonló emlékekkel leendő megjelölése, s így a vidéknek ezáltal is az ünnepély színterébe vonása, mely helyekhez a honfoglalás egyes főbb mozzanatai fűződnek”, a kolozsvári Mátyás-szobor és a székesfehérvári Szent István-szobor leleplezése, a magyar állam megalapítását jelképező szobornak, illetőleg diadalívnek vagy ehhez hasonló építménynek a felállítása, a szépművészet-történelmi múzeum alapítása. A „szertartások” közül továbbá megemlíti – az Országgyűlés két házában megtartandó együttes ülésén – Magyarország ezredévi állami fennállásának ünnepélyes konstatálását és méltatását, s végül az Országgyűlés hódolását a király előtt.

Szép és gazdag program ez, s a legszebb az volt benne, hogy túlnyomó többségében meg is valósult. Ami pedig nem – pl. a Citadella elbontása –, annak csak örülhetünk.

Pillantsunk bele, miképpen sikerült ez, milyenek is voltak ezek az ünnepségek, melyek egy egész éven keresztül tartottak! A legmonumentálisabb rendezvény az „ezredévi kiállítás” volt. Ez május 2-án nyílt, a megnyitón a királyi páron kívül részt vett a teljes

magyar előkelőség és több százezer ember. Mi is volt itt kiállítva? Volt itt királyi pavilon, iparcarnok, a közös hadsereg pavilonja, a „tenger csodái” néven egy hatalmas akvárium, egy egész falu a népi építészet remekeivel, sajtópavilon, az ősmagyarok pavilonja, a Feszty-körkép, Vajdahunyad-vár négyekkel és léggömbökkel. Az ünnepségsorozatban volt díszelőadás az operában, felavatták Budapest új színházát, a Vígszínházat, minden megyében és városban díszközgyűlést tartottak, Te Dum volt a Mátyás-templomban, XIII. Leó pápa ez alkalmából körlevelet intézett a papsághoz, s az összes felekezet díszszertartáson emlékezett meg a jeles ünnepről. Díszülést tartott az Akadémia, a Budapesti Egyetem. De mindegyik közül a legfényesebb esemény a király előtti hódolat ceremóniája volt. Persze egész éven át tartottak eseményeket is. Felavatták a millenniumi földalatti vasutat, az elkészült Vaskapu-csatornát, átadták a Ferenc József-hidat (ma Szabadság híd), az Iparművészeti Múzeumot, vidéken leleplezték a Pusztaszeri emlékművet. Kongresszusok özöne volt, szinte minden, magát valamire tartó tudomány tartott ilyet, sőt a sokszínű irodalmi élet társaságai is ünnepi üléseken emlékeztek meg az ezeréves honfoglalásról.

Mindezt hogyan fogadták külföldön? – lehetne feltenni a kérdést. A rendezvénysorozat Európa-szerte nagy feltűnést keltett, különösen a millenniumi kiállítás. Talán ezt a többségi véleményt tükrözi a bécsi Extrapost című lap 1896. július 27-i számában megjelent értékelés: „A tagadhatatlan sikert, melyet az ezeréves kiállítás kivívott, különleges jellegének köszönheti. Megmutatja, hogy a magyar állam mivelé lett ezeréves fennállása óta, és miként fejlődött azzá, aminek ma látjuk. Aki meg akarja magát győzetni, arra szükségképpen a legimpozánsabb fejlődés benyomását teszi, és az az eszme, amelyet kifejezésre juttat, az a haladás. Legkézenfekvőbb módon van ez felüntetve a történelmi kiállításban. Egy-

más mellé sorakoznak a történelmi századok, és amint az építészek sikerült már külsőleg is harmonikus egészet nyújtani ezen századok építészetéből, úgy a túl gazdag tartalom is – jól kiegyenlített átmeneteivel – mutatja a szükségképpen összefüggést ezen századok közt. Igazi művészek, akik a tudományukat a fantázia szolgálatába helyezték, ritka finom érzéssel tudták ki, miképpen kell az új századot bemutatni, hogy a fokozatos haladást feltűntessék. Nem kísérjük meg, hogy annak, aki a kiállítást még nem látta, megfogalmazzuk: mi vár rá. A műkincesk és ereklyék felsorolása fásasztó lenne csak, és megközelítőleg sem adna helyes képet. Legfeljebb csak általános kíváncsiságot keltene, de ezt jobb elkerülni, mert a kiállítás banális kíváncsiságnál sokkal többet igényel. Olyan nagy eszközökkel, mint amiket itt mozgattak meg, nagy hatásokat is el lehet érni; a benyomásoknak tovább kell tartania, mint mától holnapig; nem pusztá emlékezetet, de mély érzést, mely megmarad addig, ameddig él bennünk a hit a haladás hatalmában. És meglehet, hogy a földművelők, akik seregestül jönnek bámulni a korai történet csudáit, legtisztábban éreznek itt. Az ő naiv ámulatuk értékesebb, mint a túl művelt ember szemlélése, mert az ő szellemi szemük előtt ezek a részletek egyforma értékkel állnak egymás mellett; ők az egészet látják, és büszkéek rá, hogy ilyen ország gyermekei. Meglepő hatást kelt az Iparcsarnok. Sokat beszélnek azokról a bizonyos cipőkről. Hát a magyar iparnál azok a cipők hatalmas méretűek lettek. Amit a magyar ipar ott felmutat, az nemcsak kitűnő gyártmányok sokasága, hanem a rendezés tanulságos volta is... Ezek a gépek igen ékesen szólnak. A zenéjüket meg kell hallgatni, ha némelyeknek kellemetlenül hangzik is. Ez az igazi jövő zenéje, a munka dala, melyek ütemeire a magyarok a jövő ezred felé haladnak. És az ünnepély azért vidám, mert a munka ünnepe... a parasztcsoportok képezik a kiállítási stafagge legfestőbb képét. Nemcsak a viseletek tarkasága, hanem a modor és fellépés különfélesége miatt is. Legszívesebben

mennek a faluba. Már csak azért is, mert ott a kecskeméti ember eltanulhatja, amit a torontáli máskülönbente rejtegetett. Így tanul az egyik a másiktól, fejlődik a becsvágy, mert mind-egyik túl akar tenni a másikon az istálló és a pajta berendezésében. A háziipar is sokat fog tanulni, mert sok összehasonlítás és bírálgatás folytán a falusi művészek lelke új lendületet fog nyerni.”

Azért idéztünk kicsit hosszabban, mert nyugat felé általában ehhez hasonló vélemények jelentek meg a sajtóban, s nem akartunk ismétlésekbe bocsátkozni.

No persze nem minden országban volt ennyire egyértelműen pozitív a millennium fogadtatása. Különösen közvetlen szomszédaink között tapasztalhattunk tiltakozást. Tiltakoztak a románok, mert véleményük szerint „Kunország régi címere” nagyon hasonlított Románia zászlójához. Ugyancsak tiltakozott a szerb kormány is, mivel Szerbia zászlaját a hódító díszmenetben körülhordozták. A tiltakozás egész Szerbiában visszhangra talált. De a nemzetiségek sem mindig lelkesedtek. Ezzel szemben a magyarok mindenütt nagy örömmel ünnepeltek. Jellemző a közhangulatra az, ahogyan a Hét című újság búcsúztatta a millenniumot: „Isten hozzád szép Millennium! Az ég sűrűn potyogtatta könnyeit – hideg, lucskos, kiapadhatatlan könnyeket – azt hiszem téged sirat. A te saját külön szép városodat is, s a kiállítás kezd az őszbe beleszürkülni; egy-két hét még, s egyszerre eltorlaszolja kapuit, mint a haldokló csiga. Most is már, mint az öreg emberek, a tyúkokkal fekszik, s a dal, zene, ének lassan kivész belőle. Azután egyszerre csak elhallgat benne minden, s jön a király, s elbúcsúztatja, s jönnek a sírások, s elföldelik, a régi sírkő ismét előkerül, s most már az egész tündérvárosról hirdeti az ő rövid, de veidő ábrándozásra, s magunkban szállásra készítő szavát: Fuit. S a sírkő alatt majd ott nyugszik te is. Ha visszagon-dolok rád, nem tudom, nevessek-e vagy sírjak. A jöttödet várva, tele voltunk reménységgel, tervezgetéssel; nincs az az áldás amit ne imádkoztunk volna le fejedre, s nincs az a baj, amitől ne féltettünk volna. Mikor megjöttél,

megeredt az orrunk vére, mint a szegény embernek, amikor lánya születik. Teremtő Isten, miből neveljük fel, miből tegyük félre a hozományodra. Majd egyet fordultál, kettőt fordultál, s egyszerre csak felcseperedtél. Világ-szép híred hetedhét országra szállott, fejedelmek jöttek udvarlásodra. Nekünk pedig dagadozott a keblünk, mint a szép lányok öccseinek, akik álmélkodó büszkeséggel látják, finom, fiatal urak mint keresik barátságukat.” A szeretett, a büszkén vállalt esemény-sorozat édes-bús búcsúztatása ez. De legalább ugyanilyen tanulságos a Ferencz József által a millenniumi ünnepségsorozat befejezése alkalmából kibocsátott „legtelsőbb kézirat” néhány értékelő gondolata: „Most, midőn kedvelt Magyarországom ezeréves fennállása alkalmából tartott ünnepségek immár lezajlottak, visszapillantva a lefolyt hónapok eseményeire, nem távoztok szeretett székesfővárosomból anélkül, hogy ki ne fejezzem ujjabban is valódi örömmel és teljes megelégedéssel ezen a nemzetek életében ritka s valóban korszakot alkotó nemzeti ünnep lélekemelő lefolyása felett. Amit néhány hónap előtt mint biztos reményt jeleztem, beteljesült. Megmutatta a nemzet az egész világ előtt, hogy ezeréves fennállása után büszkén tekinthet nemcsak politikai vívmányaira, hanem szellemi és anyagi fejlődésére is, s hogy ezáltal méltó helyet foglalhat el a kultúrállamok közt; megmutatta nemcsak az ország szívében, hanem az országszerte történtek és tanúsított kegyeletteljes és példás magatartása által az állam egyik legszilárdabb alapját képező rajongó hazaszeretetét, és biztosítékát nyújtotta Személyem és Hazám iránt tanúsított szeretete és hű ragaszkodása által különösen annak, hogy az ily tettekhez képest, ily érzelmeiktől áthatott és királyával egyetértő nemzet bizvást és legjobb reményekkel tekinthet a jövő évezred felé. Szívem sugallatát követem, midőn Önt ezennel utasítom, hogy ezt az örömet és megelégedéssel országszerte hirdesse, s kérem az isteni gondviselést, hogy kedvelt Magyarországomat és a nemzetnek szellemi haladása és anyagi jóléte további fejlesztésére irányított törekvését, amely téren oly sok a teendő, ezentúl is bő áldásával kísérje, és en-

gedje, hogy a nemzet ezen törekvése gyümölcsét nemcsak a kül-, hanem a belbéke oltalma alatt is, testvéries egyetértésben és szeretetben élvezhesse, hagyományos alattvalói hűség mellett szem előtt tartva mindenkor csakis az ország valódi javának s mint ennek egyik fő tényezőjeként az egész Monarchia jogosult érdekeinek előremozdítását.”

Tanulságos ez az idézet legalább két szempontból. Egyrészt mutatja azt az utat, amit a szabadságharc vérbefojtásától az önkényuralmi berendezkedésen az alkotmányos monarchiáig az uralkodó Ferencz József megtett, a másik oldalról viszont egyértelműen igazolta azt a politikát, amit Deák Ferenc vezetésével a magyar politikai elit a Kiegyezésben kodifikált. Hiszen e két, egymást erősítő folyamat hiányában nem mehetett volna végbe az a fejlődés, ami a millenniumban először kicsúcsosodott, majd ennek már igen csak valóságos szellemi és anyagi alapján egészen az első világháború kitöréséig dinamikusan folytatódott.

* * *

Joggal kérdezheti az olvasó, hogy ma nekünk mi közünk van ehhez az egész történeti eszmefuttatáshoz. Va-

jon van-e valamiféle mának is szóló, megszívlelendő tanulsága a millenniumi rendezvényeknek a világkiállítás eljövendő eseménysorozatához? Anélkül, hogy erőltetnénk az analógiát, úgy gondoljuk, legalább három tanulságot megszívlelhetnék a múlt eseményéből.

1. Az első talán az lehetne, hogy a millenniumi rendezvénysorozat áthatalta, összefogta az egész magyar társadalmat. Jelen volt mindenki, s bár a rendezvények túlnyomó többsége a fővárosban került megrendezésre, kiegészítette az év fontos eseményeit egy sor jelentős vidéki rendezvény. Ezek oda-vissza hatottak egymásra. Lehetne ez ma is így.

2. A millennium idején lett olyanná Budapest, de majd mindegyik magyar város, amilyenek ma is ismerjük. Ez nem jelent többet, de kevesebbet sem, mint azt, hogy az akkori magyar vállalkozói réteg felismerte azt, milyen óriási lehetőségek rejlenek hosszú távon egy ilyen „európai” visszhangú eseményben.

Természetesen az állam támogatása sem hiányzott, azonban nem ez volt a meghatározó. A helyi rendezvényeket a helyi erők – ma azt mondhatnánk, a civil szerveződések – éltették, tették az országos rendezvénysorozat részévé.

De nem csupán a lokalitás érzékelhető ebben a korban. Jelen van az összefogás igénye a közigazgatási egységek, esetleg tájegységek között. Ez az az összefogás, amely túllépett az egyénieskedés, „a csupán én vagyok itt helyben a meghatározó” szemléleten. Hogy csak egyetlen példát említsek, az ún. millenniumi falu létrehozása.

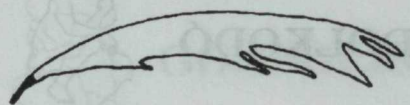
3. Végül, de nem utolsó sorban, volt egy politikai kiegyezés a kérdésben. Az ünnepségek fontosságát, megtartásának szükségességét senki sem vitatta el, noha ekkorra már a korszak politikai élete igencsak széttagolt volt.

Talán ezen is érdemes lenne elgondolkodniuk a mai „hívőknek” és „el-lenzőknek” egyaránt.

Írásunkkal egy történelmi eseményt kívántunk bemutatni. Olyan történelmi eseményt, mely talán a mának is tanulságokkal szolgál, olyan történelmi eseményt, amely, még ha rövid időre is, a megbékélést, a nemzeti összefogást példázta. Meggyőződésem, hogy 1995 és 1996, honfoglalásunk 1100. évfordulója, valamint a világkiállítás is lehetne ilyen.

Kiss Tamás szülei házasságuk évében, 1902-ben

Vasy Géza

Kortársunk, Kiss Tamás

A költőről és egy monográfiáról

Apám lehetne az 1912-es születésű költő, pedig magam is már a nagyapákor küszöbén toporgok. Mégis mindenképpen kortársak vagyunk, huszadik századiak. Ámde egy-arcú-e ez a század? Nyilvánvalóan nem, s aligha volt más évszázad, amelyet ennyire lehetetlen volt leírni egy avagy két arculattal, mint ezt a most elköszönni készülő. A modernség, a mindent tudni vélés, a modern másképpen tudás vágya és a tudás- meg értékbizonytalanság vitatkozik rendre egymással, s mindebbe bele-beleszól a hagyomány-örvös sokféle változata is. Kortársunk az is, aki az irodalom határait feszegeti, sőt a nyelvi közlését is, s át is lépi, s az is, aki megmarad az Arany János-i örökség alkotó továbbvitelével. Az arculatok, ízléskörök ütközésének egyik jellegzetes magyar művelődéstörténeti színtere éppen az a Debrecen, amely végül is a kisújszállási születésű Kiss Tamásnak választott városa, szellemi értelemben is otthona lett.

Az Alföld költője lenne Kiss Tamás? Vagy a Tiszántúlé? Debrecené? Vagy inkább tágítva a földrajzi kört: az országé? Bármelyik, egyetlen lehetőséget kijelölő válasz félrevivő, mert leszűkítő lenne. Már csak azért is, mert téves fogalmak élnek a legtöbb emberben olyasmiről, hogy valaki egy résznek, mondjuk éppen Debrecennek a költője. Furcsa ez a magyar világ: amíg nem volt az országnak se politikai, gazdasági, se művelődési értelemben fővárosa, addig azért küzdöttek elődeink a felvilágosodás és a reformkor évtizedein át, hogy legyen azzá Pest-Buda. A terv nagyszerűen sikerült. Csak közbeszólt a történelem, s Trianon az országot területének harmadrésére zsugorította. Méreteink következtében így váltunk egyetlen központú országgá, hiszen legnagyobb hagyományú és leginkább fejlődő regionális központjaink más államok részévé váltak, s így már lehetetlenné vált ellensúlyozniuk a fővárosnak a századfordulón talán túlságosan is megnövekedett

szerepét. Ami megmaradt regionális központ, nehezen tért magához, ám az élet törvényei szerint mégis feltámadott. S ilyen város volt Debrecen is, amely, mint tudjuk, Pozsony után harmadikként dicsekedhet azzal, hogy volt fővárosa is az országnak. S hozzátehetjük: nem csak politikai értelemben. Ha tehát valaki Debrecen költője, egyúttal az országé is.

Félrebeszélés lenne azonban megkerülni a regionalizmus kérdéskörét. Mert bár az egyedül méltó szellemi magatartás a legkülönbözőbb rendű és rangú értékek egyaránt való elfogadása, ez nem zárja ki a köztünk való különbségtételt. S a mi szellemi életünk mindig szeretett rangsorolni, s egyúttal befogadni és kirekeszteni is. Az a szép illyési gondolat, hogy a költők nem egy szögletes, hanem egy kerek asztal körül ülnek, tehát nincs asztalfő, következőképp legelső, legnagyobb sem közöttük, ritkán talált meghallgatásra. Pedig a mi irodalmunk története oly gazdag, hogy bizony a szertartásmesterek nemegyszer megoldhatatlan helyzetbe kerültek volna. Mert vajon Petőfit vagy Aranyt illette volna a legelső hely? Aztán Babitsot vagy Kosztolányit? Illyést vagy Szabó Lőrincet? Nagy Lászlót vagy Pilinszky Jánost? Ahhoz a képzeletbeli asztalhoz persze az odaülést ki is kell érdemelni. Akinek viszont van már teljesítménye, az akkor is jogosan ül ott, ha esetleg évtizedig is hallgat, akkor is, ha félresiklik a tehetsége. Mert a művészet oly sajátos valami, hogy még a csillogó tehetség sem ad garanciát a folyamatosan egyenletes színvonalra. Ugyanez követel a befogadótól-értelmezőtől türelmet is: hiszen a közepesnek mutakozó teljesítmény szerzője egészen haláláig meglepetésekre lehet képes, még az utolsó szó jogán is. A múlt századi romantikus költőszemlélet lázában a hirtelen kirobbanó tehetséget s a hamar elégtőt tekintették tipikusnak, s nálunk egészen a közelmúltig ez volt a meghatározó, tetézve a századfordulón kiala-

kult zsenikultusszal, amely az önsorsrontást szinte szükségesnek láttatta. Pedig ugyanennyire jellegzetesek más típusok is, Berzsenyié, Aranyé, Babitsé, másoké. S az ő példájukból is kiindulva: a szerves építkezésé. Ehhez a tehetségen és a szorgalmon kívül csak egyetlen körülmény volt szinte a sorsnak is adománya a huszadik században: a viszonylag hosszú életidő. Akinek volt kellő ideje is, azok közül sok idősebb korában bontakoztatta ki a maga pályáját. S szembeötlően így van ez azzal a legtöbbször „harmadiknak” nevezett nemzedékkel, amely Adyék és Illyésék után a század harmincas éveiben indult, s amelynek pályakezdő évtizedére egyrészt az előző két nemzedék lenyűgöző teljesítménye, másrészt a fenyegető majd kitörő világháború vetett tartós árnyékot. S legtöbbjüknél nem volt könnyebb, sőt, még akadályozottabbá vált a folytatás is, hiszen az 1948 utáni évek szinte teljesen a pálya szélére szorították őket. Sokuknál azonban személyiségbeli okai is lehettek annak, hogy kibontakozásuk lassú volt – talán csak Weöres Sándort és Jékely Zoltánt kivéve.

S ezek között a személyiséget meghatározó és tovább is formáló okok között nem lényegtelen szempont, hogy e nemzedék jelentékeny része életének meghatározó szakaszait – vagy egészét – töltötte s tölti nem fővárosi polgárként. A századeleji, fővárosba áramló dinamizmus helyett ők vállalják a megkisebbedett ország egy-egy városát, tájegységét azzal is, hogy ott maradnak. Részbe lehetett e felelősségvállalásban a népi írók mozgalmának is, de aligha csak annak, hiszen az ennek a régióhoz kötődésnek elsősorban általában nem a szociális szempont volt a meghatározója, s nem a szolgáltság felpanaszolása, hanem inkább az édes kis haza értékeinek számbavétele; s ezeket az értékeket korlátozó tényezőként jelentek meg inkább az előbb említett tendenciák.

Egy ilyen nemzedék tagjaként és

ilyen korjellemzők részeseként vált Kiss Tamás költővé és „Debrecen” költőjévé. S mindenképpen méltóvá arra, hogy a lassan negyedszázada megjelenő *Kortársaink* sorozatban ő is kapjon egy portrémonográfiát. A Tiszántúlon nem szorul e tény önmagában magyarázatra. A fővárosból nézve azonban talán igen. S nem is csupán azért, mert elvileg emelhető sorrendbéli kifogás is, hiszen e sorozatban máig nincs kötet – csak a költőknél maradvány – például Nemes Nagy Ágnesről, Juhász Ferencről, Kormos Istvánról vagy a harmadik nemzedék tagjai közül Zelk Zoltánról, Hajnal Annáról. S ez annál fájóbb, mert másféle monográfia sem készült még ezen alkotókról. Ez csak „technikai” jellegű kifogás lehetne, könnyen elhárítható. Azon viszont már érdemes elgondolkozni, hogy – bármennyire is értékeljük a költők kerek asztalának szép metaforáját –, vajon van-e határ, megállapítható-e határ, hogy kiről érdemes és kiről nem akár kismonográfiát írni s közreadni. Ám e kérdésre csak semmitmondó válasz adható, mert hogy ki az „eléggé jelentékeny” ehhez, azt csak esetenként lehet eldönteni, s a tévedés sohasem kizárt. Viszont, s most ez a lényeg, aki veszi a fáradságot, hogy leemelje a polcra Kiss Tamás valamelyik verseskönyvét, az mihamar beláthatja, hogy olyan mestert olvas, aki érdemes a részletesebb bemutatásra. Jól tette tehát Bakó Endre, hogy megírta ezt a könyvet, a Balassi Kiadó pedig, hogy sorozatába illesztette.

Nemegyszer rajtakaptam már magamat azon, s aligha csak az én hibám ez a tulajdonság, hogy hajlok a sablonok szerint ítélni. Pedig véleményünket célszerű időnként felülbírálni, s ezt alkotók esetében legcélszerűbben művek olvasásával tehetjük meg. Ifjabb éveimben bizony én se nagyon tartottam számon Kiss Tamást, s egy-egy versét folyóiratokban, antológiákban olvasva besoroltam a hagyományörzők közé, akiket nem érintenek meg a költészet forradalmias új hullámai. Juhász Ferencék költői újításaiért rajongva, azt hiszem, megérthető ennyi elfogultság. Később azonban beláttam, hogy az olvasónak, főként ha ez a hivatása is, illik mindenevőnek lennie, legalábbis erre kell törekednie. S mivel

arra idő soha nincs elég, hogy az ember tényleg mindent elolvasson, időnként ellenőrizni kell korábbi ítéleteinket. Akár egy alkotó régebbi munkáit illetően is. Sok volt a kellemes meglepetésem. Rájöhettem arra, hogy egykönnyen, egyverses alkotók sokkal több maradandót alkottak, észrevehettem, hogy közülük mily sokan megújultak, kései virágzásnak indultak. Az utóbbi három évtized a magyar irodalom korábban soha nem volt gazdagságú Ősziké-irodalmát is létrehozta. A második nemzedék alkotóinál ez a pályák betetőzése volt, a harmadik nemzedék több alkotójánál viszont kései kiteljesedés. S nemcsak Kálnoky Lászlónál, Takáts Gyulánál, Csorba Győzőnél, hanem Kiss Tamásnál is. S mindük közül alighanem ő az, aki a legközvetlenebbül kötődik az eredeti Őszikék megalkotójához, Arany Jánoshoz.

S itt még egy történeti jellegű kitérőt érdemes tenni. Kiss Tamás költői évtizedeinek nem jelentéktelen részét meghatározta a Lobogókné Petőfi! jelzőnek előbb a drasztikus-terrorisztikus, majd szelídebben erőszakos alkalmazása, amely a forradalmiasan elkötelezett közéleti költészetet tekintette az egyedül igaz útnak, s minden mást legfeljebb történelmileg megérthető kompromisszumnak, csökevénynek, aminek viszont a huszadik század jelen idejében meg vannak számlálva a napjai, hiszen belőle szálaik csak a múltba vezetnek, s nem a jövőbe. Nos, ez a szemlélet, ha a nevet ki nem mondva is, megkérdőjelezte radikálisan az Arany-modell érvényességét a huszadik században. Ezért is volt oly tartós a Babits elleni érvelés, s ezért vált a polgári humanizmus szinte becsmérlő fogalommá, őrizve ezt a jelentésárnyalatot még a hatvanas években is. Kiss Tamás pályáivét viszont láthatóan mindvégig az Arany-modell határozza meg. Még a szemérmes, visszafogott alkat, a köteleességteljesítés eszméje, a megtalált tanári és szerkesztői hivatás is rokonít a versbeliek mellett. S az időskori, a „nyugdíjazás utáni” magáralálás is, az időskori „versbőség”. Az Arany-modell követése nagyszerű rátalálás, azt jelenti, hogy a személység meglelte a számára természetes szerepkört, s ahhoz a kor ellenére is ragaszkodott. S hogy mindezt

érdemes volt tennie, azt a „méretlen idő” mégiscsak igazolóan mérlegelte már.

Az az ellenvetés azonban még így is megtehető, hogy vajon száz évvel Arany után lehet-e, szabad-e az ő modelljét követni. Én bizonyos vagyok benne, hogy igen. Az Arany-, a Petőfi-modell pontosan értve, ugyanis nem annyira egy-egy költői modort jelent, mintsem költészetben is tárgyiasuló emberi magatartásmintát, a nyitott és a zárt alkatot, másrészt az örök ifjúságot és a tűnődő öregséget vagy legalábbis az érett, szemlélődő bölcsességet. Mindegyik magatartás „mindentudó”, de másként az. S nem megsemmisítő, hanem kiegészítő egymásnak, egyidőben hitelesek.

Bakó Endre tárgyiasságra törekvő szeretettel megrajzolt pályaképe-portréja hitelesen tárja elénk Kiss Tamás életművét.

A kötetek és a műnemek rendjében halad, s a legnagyobb figyelmet a pontos leírásra és értelmezésre fordítja. Ugyanakkor értékel is, s alig téved túlzásokba. Lényegében kismesternek látja a szerzőt, de ez a minősítés az ő számára is megbecsülő, a „kerek asztal” egyik helyét biztosító. Általában jók az egyes fejezetek kiemelései, a legfontosabb versek kapnak részletesebb bemutatást. Kár azonban, hogy a pályakép rendjében nem jut tér arra, hogy legalább néhány vers alaposabb elemzést kapjon. Ennek magyarázata lehet az is, hogy a monográfus nem műelemző alkat. S elvi kérdésként is felvethető: lehet-e, érdemes-e a „hagyományos” eszközökkel dolgozó alkotót a „modern” irodalomtudományi eszközökkel vizsgálni? Az én válaszom erre igenlő, a monográfusé lényegében elutasító. Kár, mert éppen a modernebb eszközök alkalmazása mutathatná meg Kiss Tamás költészetének lényegi korszerűségét még jobban.

Említettem a költő szemérmességét. Ez sem menti fel azonban elemzőjét az életrajz következetes ismertetése alól. Sajnos meglehetősen nagyok ez ügyben a monográfia hiátusai, vannak a tényközlésnek hiányában zavaros elemek is. Még házasságkötésről, gyere-

kek születéséről sincs egyértelmű közlés. S ez azért is kár, mert a hazai Ki kicsoda kiadványokba még 80 éves korára sem került be Kiss Tamás, először az 1994 évjelzésű kötetben találkozhattunk nevével.

S még egy bíráló észrevétel a könyv befejezéseivel kapcsolatban. Igen így, többszámbari. A kézirat feltehetően még a nyolcvanas évek derekán keletkezett, az 1983-as *Hang és visszhang* „a költőnek ez idő szerint legutóbb megjelent kötete” a szöveg szerint, s ennek elemzése után összegző summázás következik. Majd egy újabb fejezet, az ügyetlen című „Pillantás a jövőbe”, amely az 1989-es *Méretlen idő* új

verseit mutatja be vázlatosan, arról meg is feledkezve, hogy e kötet válogatás is az életműből. Nem lett volna túl nagy munka – akár ügyes szerkesztői kézzel – kiigazítani a befejezéseket. Még szebb lenne, ha a kései őszikék is részletesebb bemutatást kaphatnának. S a „jövő” azóta részben realizálódott is, hiszen 1992 őszén, a költő nyolcvanadik születésnapjára megjelent újabb könyve: *A végső szó keresése*, olyan nagyszerű, antológiákba kívánkozó verssel, mint az *Utóhang Dáciából*: „A nap lement; itt iszonyúak az esték, / kiáltani kéne, de hol van a hang már. / Megöregedtem, berekedtem, dűnnyögök / és ujjamon lant cicorász csak”. Ez a vers a magyarságot és egyetemességet ötvöző debreceniség-

nek is a végső szó érvényével való szép megvallása: „Élt itt egy őszám, itt a szomszéd nádasházban, / aki helybe hozta a verseiben Európát. / Rég volt, s ugyan ki fia tudja majd, hogy / én is Dácia térmezején danoltam”.

Bakó Endre monográfiájában azonban nem ezek a könnyen kiigazítható hibák a lényegesek, hanem a szertetteljes bemutatás. Célja láthatóan az, hogy egy jó költőt méginkább közkinccsé tegyen. S mindeközben alkalmat kínál az olvasónak arra, hogy Kiss Tamás költészetének általánosabb összefüggésein is elgondolkozzon. Történeti és elméleti összefüggésekben is meg kell vizsgálni így ez az életmű, beágyazódva a magyar költészetnek abba az áramába, ahol természetes helye van.

Nádasházban, ahol született Kiss Tamás

Kiss Tamás

A mi karácsonyunk

A mi alföldi tájékunkon nem éltek karácsonyi szokások már az én gyerekkoromban sem. A derűs, mulattatós betlehemes játéknak nyoma sem volt. Fenyőt – gyertyákkal, alatta ajándékokkal – nem állítottak. Az a legenda járta, hogy a kunok a maguk pogányságukból egyenesen a kálvini hitre tértek, lelküknek ez a szikárabb puritánság felelt meg leginkább. A karácsony az advent koronája volt. Nagyon tisztelték azt a várakozó négy hetet: a készülő lélek csendjét.

Nagymama reggelenként elővette a *Keresztényi Tanítások* 1786-os pozsonyi kiadását, amiből még az ő dédanyja is elmélkedett, és a tanításra ráolvasta az aznapra szóló imát. Az adventi napok tanítása szerint e csendesség arra való, hogy megintse a lelkeket, „szakítsák félbe bűnös szokásaikat, hiábavaló mulatságaikat”. Egyszóval az ünnepnek egy egészen sajátos szemlélete jellemezte a mi karácsonyunkat: az érzelmesség és a hangulat visszafogottsága, elkerülése annak, hogy az anyagiassággal leplezzék azt, ami benne lelki, etikai tartalom. A szeretetet másként értelmezték: nem volt az ajándékozás alkalma; a mai fogyasztói szemlélet nem zavarta bensőségét.

Ha mégis szokásról beszélünk, az is sajátos biblikusan etikai szinten jelentkezett. A korcsmák zárva tartottak, mert néhány duhajon kívül úgyse ment volna beléjük senki. A karácsony a család ünnepe volt; táncmulatságot is inkább hűsvétra, pünkösdre rendeztek; és az iparosság: szüretre. Ennek viszont volt bizonyos játékos kereplős, kicsit bacchás színezete, de ebben a paraszt-polgároknak semmi részük sem volt. A városnak egy-két rendőre volt, az utcák csendesek voltak, tyúklopási eseteken kívül alig emlékszem másra. Az oly gyakori falusi bicskázásnak a kaptatos legények közt sem volt helye. Úgy tetszik, a város vigyázott a hírére.

A csinos copf-barokk templom

mindkét nap délelőttjén színültig megtelt, ez háromezer lelket jelentett. Lenn a férfiak, asszonyok, idősek és leányok, fenn a kórus lépcsős padsoraiban a legények, fölöttük a kékre festett, arany csillagos mennyezettel. A kun legénynek a talpig fekete öltözet a sima fehér inggel mezővárosi polgári rangot jelentett, a körbe begyűrött kalap meg éppen. Ezt nálunk viselték így begyűrve, a környező városokban mind másképpen. A mi kalapunknak saját mesterre volt. Rossz nyelvek szerint, mikor a legény kalapjába hajolt a templomban, rövid imaként ezt mormolta: „Rab Gyula kalapos mester, Nádor utca 7.”. Mert azért nem volt ilyen szép a menyasszony, voltak itt kívülről, kintrekedtek is; ámde ez volt a sok évszázadon át kialakult ünneplés belső karaktere, amit az első világháborút követő évek is megtartottak, s aminek én is részese voltam. Én ugyanis még a Monarchiában születtem, s I. Ferenc József alattvalója voltam négy éves koromig.

Nos, ebből az időből való első karácsonyi élményem. Még tombolt a há-

ború, apám akkor jött haza karácsonyra Volhíniából, véres harcok színhelyéről. Elsőnek a fegyvere tűnt fel, amit gondosan a szekrény mellé a sarokba állított. Aztán a szakálla, amit ferencjósokán tán éppen a király halála tiszteletére kezdett növeszteni. Az ünnepet a gyermeki lélek nagyon hamar magáévá fogadja, tehát a karácsony érzelmi érintései sok irányból jöhetnek – nem mindig érintve hitéleti lényegét. Számomra ilyen volt persze apám hazaérkezése, és az a szinte jelképes mozdulat, ahogy manlicherét a sarokba állította. Mind karácsonyt jelentett. Aztán persze a csizmám az ablakban. Nálunk nem volt ismerős Mikulás sem: a lábbelik kitétele az ablakokba karácsonyi szokássá vált.

Ilyenkor persze korán ébredtem, apa észrevette mocorgásomat, felöltözött, s a pár csizmácskára rányitotta az ablakot. Azonnal kiemeltém, s a félhomályban kiürítettem az asztalra: dió volt az egyikben, a másikban mézes mogyoró. Ennek íze erősen hasonlított nagymama süteményére.

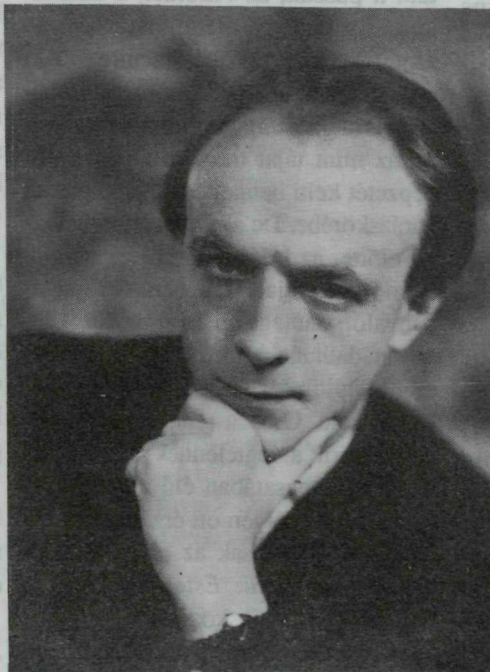
– Nahát, látod, lejött hozzád is Jézus – így apa.

– Az égből? – kérdeztem, mert az ablak abban a pillanatban valami csudás fényvel fellángolt előttem. Felrántottam a csizmám és megragadtam apa kezét, és vontam kifelé a sötét szobából a kertbe. Ott a fák fölött még vasszínű volt a korai ég, de a szomszéd Pápai bácsiék háza fölött narancsszín öntötte el az alját, és ennek a narancsszínű égi jelnek éppen a közepén egy tűzvörös hasadék nyílott ki. Bűvölten álltam a látvány előtt. Magamhoz szorítottam apa karját, s remegve szóltam:

– Ott szállt le Jézus?

– Ott kislíam, lásd, éppen ott.

Én ezt a látomást a meghasadt éggel őrzöm hosszú életemen át, mert egy érdekes gondolat is fűződik hozzá a karácsonyokról. Az, hogy nem az a fontos, hogy mit hozott, hanem hogy eljött.

Kiss Tamás arcképe a „vas-szín” napokban, 1942. (Rónai Dénes fényképe)

Rideg István

Kiss Tamás, „a kunsági szülőföld legmelegebb hangú költője” – a Kunsági elégia

1.

Egyik szakavatott méltatója, Szurmay Ernő adományozta Kiss Tamásnak ezt a kijelölő jelzőt, epitheton ornanst: „a kunsági szülőföld legmelegebb hangú költője” (Irodalomismeret, 1993. július, 113.). 1912-ben született Kisújszálláson. Költő, tanár, esztéta, irodalomtörténész, literátor. A Nyugat harmadik nemzedékéhez tartozik. Költői pályája a Babits szerkesztette Nyugatban indult 1934-ben. 1934-ben egyidőben jelenik meg Weöres Sándor és Kiss Tamás első verseskönyve, a *Hideg van*, illetve a *Szembe a széllal*. Műveiket Weöres kérésére kicserélik egymással. Életre szóló barátságot kötnek. „Nemzedékünkben versben, formában ő volt a tökéletesség” – írja Kiss Tamás – Weöres Sándor 70. születésnapjára. Ő maga csendes, halk szavú, elégikus alkatú lírikus, ezért a pedagógustársadalom elsősorban mint a debreceni egyetem gyakorlógimnáziumi tanárát tisztelte meghajtott fővel. Magyarország egyik legjobb tudós magyartanáráról csak alázattal szoktak beszélni. Bölcs volt a katedrán: tájékozott, pontos, jó megfigyelő és ítélő, és nagyon okos. Magyartanári körökben mindig közkedveltek voltak írásai: A *lírai mű megközelítése* (1969) és az *Így élt Móricz Zsigmond* (1979) több kiadást megért. Emlékszünk, Csokonai-regényét (Hajnal hasad, 1955) szívesen olvastuk. De igen fontos alapműve lett az irodalmi önképzőköröknek, írogató kisdíákoknak híres tanulmánya, *A verseléstől a poézisig* (1985) is. Mindedig 9 verseskönyve és 9 prózai kötete jelent meg a Kunság költőjének. Túl a nyolcvanon még mindig

aktív gondolkodó. Isten éltesse még közöttünk sokáig erőben, egészségben!

2.

Kiss Tamás *A verseléstől a poézisig* című kiváló esztétikai vallomásában gyönyörűen, bensőségesen ír arról, *mi-képpen is született meg sajátos Alföld-élménye*. Hogyan érintette meg „a pusztá lehelete”, a származása révén belülről megélt tér- és időélmény tágassága, fensége, panteizmusa. „Nyári vakációmát a rétségben töltöttem, a tanyán. Hasznos tevékenységben, legelesző juhok társaságában magányosan, ábrándozva. Éjszaka kinn aludtam bundában a szabad ég roppant burája alatt, reggel pedig a nappal keltem. Napos időben már tizenegy óra tájt előntötte a pusztát a délibáb. Látásnyikiáltásnyi távolságra ha volt egy-egy kis tanya. Nagyon korán magamba ittam a pusztát, az Alföldet, a határtalant. És ez egy életre hatással van szemléletemre, költészetemre. Aki csak látogatóba jár, idegenforgalmi buszon a bugaci vagy hortobágyi pusztára, az mint tájat nézi, és az a semmi képzetét kelti benne. Nem jut a pusztá varázkörébe. De aki mindennap megáll előtte, az kilép a térből és időből. Nem földet, tájat lát, hanem egy magábanvalót, önmagával azonost. Sugallata van, dallama szinte, és húz magához, míg átlépjük saját határainkat, egy leszünk vele. Csak a tengermelléki népek ismerik a végtelennek ezt az érzetét, amit a pusztában élő ember érez. Én verseim mélyén ott érzem a pusztá leheletét – nemcsak az olyan versekben, mint a *Réti fűz*, *Este a tanyák közt*, *Péterszállás*, amik közvetlen táji értékűek –, hanem más témáimban is. Az én verseim közvetlen szomszédsága a csend, a végtelen.” (Arcok és emlékek, Debrecen, 1990. 12–13.)

Ki lehetne számolni, az emberiség milyen kevés része él alföldön, s így milyen kevesen élhetik meg életükben az „alföldiség” élményét. A magyar irodalomban legklasszikusabban Petőfi örökölte meg az alföldhöz mint földrajzi tájegységhez kapcsolódó élményeit (híres versének címében – Az alföld – a szót kisbetűvel kezdi!): igaz, a magyar Nagyalföldhöz tartozó jellemzőkkel.

Kiss Tamás verseinek tájelemei, látomásai, életképei is gyakran a pusztá mikro- és makrovilágából eredeznek, – de Ő nem ír sohasem összefüggő tájleíró verseket, mint Petőfi. Kiss Tamás a gyermekkorában elraktározott pusztai képmozaikokat leginkább az emlékező, elégikus hangulatú verseiben tudja feleleveníteni. Gyakran a csendhez és a végtelenhez kapcsolva. De e csendhez és e térbeli és időbeli végtelenhez köti ugyanakkor az emberi sorsból és a magyarság sorsából később meglátottakat is. Maga írja előbb említett tanulmányában: „Amit a népről, magyarságról valaha is elmondtam, az Alföld képeibe öltöztettem. (*Vasárnap, Novemberi elégia.*)”

Érdemes hát – és illő – megvizsgálnunk Kiss Tamás költészetének kunsági vonásait. Vegyük kézbe a *Holdkikötőben* összegyűjtött verseit (Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1978)! Ez a kötete költői pályájának legteljesebb gyűjteményét nyújtja át az olvasónak.

A *Novemberi elégia* második fele látomás; kötődés a származáshoz, a múlthoz: – csendben, valamint a térbeli és időbeli távlatok metszetében:

„Távol kivert pásztor dala sípol
a ködben,
kései dalt vacogok már én is zárt
fogaim közt.

Észak felől nagy jégprizmákban
csillog a csillag
s mindig hűvösebb esték szúrnak
az orromba.

Hosszú léptekben jön apám befelé
a mesgyén,
mellette Bodri liheg, dörgöli
csizmáját,
szájukon fú a lehelet és mint
a szétszórt
csontdarabok, csörögnek a tarlók
a léptük alatt.

Este gyakorta üzennek némán
és idetűnnek
kifosztott csontvázalakkal a temető fáin;
fölköttek izzad a Hold még sárgán
az égen,
s terhes álmaikban feldomborulnak
a sírok.”
(5–7. versszak)

A Készülődés zárata az emlékezet
képmozaikja a pusztai világból:

„Én emlékszem... Régi csordakút,
mélyedben kilenc manó lakott,
s vödörből mégis éhgyomorral
kiittam a táncoló napot.”

Az Este a tanyák közt 3 részre
tagolt a költő által. A kozmikusság, a
végtelen ihlete itt is uralkodik. Külö-
nösen az 1. és a 3. részben. S ehhez
tapad az elementáris, alapvető szere-
tettség.

1.

Lehull az éj egyszerre
a Föld el is felejt
a Napot, a tengerre
tenyeréből leejt;

minden egy akar lenni:
az okozat az okkal
és véges lesz a semmi:
szomszéd a csillagokkal.

3.

Gazda a kamaráját
a boltos a bazárt:
isten ráfordította
egy nap vasajtáját,
földjét, egét bezárta,

becsukta a világot,
ökrök, lovak szemét, a
tarlón hagyott virágot,

s elment. Csillag-kövecskék
cikáztak el alatta,
vitte a kulcsokat, de
a szívet nyitva hagyta,

úgy hagyta kinn, egészen
sarkig kinyitva, tárva:
hadd szóljon, aki néma,
szeressen, aki árva.

A Takáts Gyulának ajánlott kitűnő
vers, a Vasárnap 3 miniatürből áll. Az
impreszionista tájképek (makrokép és
mikrokép) keretében kontrasztos nyo-
matékat kap a zsellér-csendélet. A „tér-
és idővégtelen” változása közepette vál-
tozatlan, állandósult a nyomor.

Vasárnap

1.

Fényszuronyokkal ví a nap,
a köd csak prüszköl és szítál,
szorong a hűvös dér alatt
a késő októberi táj.

Domb búbján ritkuló faszor,
madár csippen, percen az ág –
s mint tört fésű fésűli le
a domb kis csenevész haját.

Megkínzottan vacog, csörög
a kifosztott kukoricás,
harc dúlt itt: kinnhagyott tökök
a jelek: bomló koponyák.

2.

Csendes vidék, kocsim kattog csak,
meg a szívem. – Az emberek
is csendesek most: dohányt
morzsolnak
a kemény zsellér-tenyerek.

Odabenn krumpli-, hagymaszag,
kés csillan kemény csizmaszáron;
nyítt ereken megbúv a nyomor,
mint drótban az áram.

3.

A pókháló telítve van,
benne tíz-hús csöpp briliáns.

Drága ékszer – úgy tartja büszkén
bütykös ágain a bogáncs.

A fürge halász visszabújt,
mint a meghátrált gondolat,
művét is elfelejtve már
és zászlaját, hogy kintmaradt.

Egy-egy ünnepi mozdulat
mutat még vissza a nyárra,
míg tüskés kötéllel nem dagad
az eltiúnt bogarak nyála.

A Réti fűz a megszemélyesített sza-
lonnyárs sorsának távlatában a meg-
kapaszkodó életerőt, a tündöklést, a
magányt egyszerre jelképezi:

„Gyökeret vert, felnőtt a fűz –
mint egy legenda, egy mese –,
nem ártott annak a vihar,
villámütés, fagy, – semmi se.

Rezgettette arany fürtjeit,
– napban fésűlködő leány.
Porosállás szikes, ezüst
déliabá-rengető porán.

Összedőlt már a kis tanya,
betemették a kutat is,
gyom verte fel körötte a
mezsgyét, a dűlőutat is.

Ő itt maradt magamagára,
akár egy jelkép, egyedül,
tücsökszó cirpel alkonyán,
s fölötte a hold hegedül.

Próbálná is tán elfeledni
a vadvizet, a réteket,
körötte elzúgott, nehéz,
rideg paraszti életet,”

(3–7. versszak)

A Péterszállás című vers az őskere-
sés, az otthonra áhítozás, a ragaszkodás
verse. Azt jelenti, hogy a Debrecenben
tanyát vert költő sohasem tagadta meg
a kunsági kötődését:

„Újszálláson születtem,
ámde tőlük eredtem,
Péter úr szállásáról
szedres Marjalakáról.

*Van ott egy kő még: oltár,
alatta bűg a zsolttár,
ide hallom a hangját,
s elfog a nyugtalanság,
mennék a jajból, bajból,
a vásári zsvajból,
oda, a régi földre,
az ószállási körbe,*

*miként haván a télnek
a vándorok betérnek
pihenni, melegezni,
egy kis meleget enni.
S ha már szállást adnának,
tudom, befogadnának.*

*Meghálnék este. Reggel
kelnék az öregekkel,
ószállási örömmel,
örülnék is örömmel,
hogy mégse vagyok hazátlan,
bizony, hazát találtam.”*

(5–8. versszak, a vers 2. fele)

Igen tanulságos a *Képeskönyv* gyerekeknek ciklus 1. verse, *A pusztá*, amely a gyerekek számára érteti meg a felfedezett két pusztai értéket, ékeséget: a végtelent és a csendet.

*„Nagy a pusztá
éktelen,
benn alszik a
végtelen,”*

(3. versszak)

*„Nyisd ki csak a
füledet,
hunyd le csak a
szemedet,*

*köröskörül
fent és lent
– ugye hallod? –
csend, csend, csend.”*

(10–11. versszak, zárlat)

Ugyancsak érdekes a ciklus 3. verse, *A dudás*. A költő a vén dudás Tulok Balogh Márton legendáját örökíti meg a híres karcagi Morgó csárda színhelyén:

*„Aki egyszer
erre téved,
holtából is
újraéled,*

*eszeveszett
táncát járja
Tulok Balogh
dudájára.”*

(39–40. versszak, zárlat)

3.

„Legátfogóbb képe alföldi emlékeimnek a *Kunsági elégia*, amit Móricz Zsigmond annyira szeretett volna közölni a *Kelet Népe*ben. Már ki volt szedve, és a cenzúra mindig visszaküldte. Illyés is csak egy részletét közölte a *Magyar Csillagban*” – írja Kiss Tamás *A verseléstől a poézisig*ben.

A *Kunsági elégia* a költő és a népe közötti szakadékról szól. Életrajzáról aránylag keveset tudunk. Valamikor a háborús 1940-es évek elején keletkezett, hiszen Szabó Pál 1939-ben adja át a *Kelet Népet* Móricz Zsigmondnak, aki azt élete végéig (1942) szerkeszti. Illyés Gyula szerkesztésében a Nyugat utódaként 1941 októberétől 1944 márciusáig jelenik meg a *Magyar Csillag*. Mivel a költemény 4. részének 4. versszaka az „orosz vadonra”, a „csendes, mélyhullámú Don”-ra céloz, *legvalószínűbb a vers 1941-es kiformalódása*: 1941. június 22-én támadja meg Németország a Szovjetuniót, majd 27-én a magyar Bárdossy László-kormány is hadat üzen az oroszoknak.

Az elégia műfaja legtöbbször a kietlen egyedüllét terméke. A magányba kerülés állapota váltja ki a költőben az elmélkedést, önelemzést, sorsanalízist. E sajátos alkotó állapot megvilágítására szintén segítségül hívhatjuk a költő önvallomását. Hogyan keletkeztek általában Kiss Tamás versei?: „kiformalódott belőlem is valami, amit eddig nem tudtam, csak sejtettem. Mintha nem is én írtam volna őket, hanem ők írtak volna engem. A költő nem „gondolkodik”, amikor verset ír, hanem cselekszik.” (Holdkikötő, 1978, A költő magáról).

Az elégia hangja mindig borongó, mélabús. Kiss Tamás fő költői művében a magánéleti fájdalmat a közösségi lét veszélyeztetettsége erősíti fel. A felelősségérzet és a tehetetlenség tudata együtt fokozza a szenvedést ebben a sorsanalízisben. Ide is hasznosak a költő saját szavai: „A vers egy meghatározott közösségnek, a nemzeti létnek, egy korszaknak kifejező darabja”, illetve: „A magyar líra büszkesége, hogy összefonódott a nemzet életével, szinte példátlan dokumentális és tükröződéseje van.” (A lírai mű megközelítése, 1970, 10.)

A költői én kitaszítottasága a népi származásból, illetve hűségéből, ugyanakkor halkszavúságából, bátortalanságából, kapcsolatai megszakadásából ered. Kifakadásában világosan látja közössége helyzetét, pusztulását, alig-alig pislákoló jövőjét.

A költemény 4 részből áll. Az 1. tétel életkép. A 2. tételben *megindul a panaszíradat*. A 3. tételben feltáruznak a sebek, a magánélet fájdalmának igazi okai: megtudjuk, *a magyarság sorskérdései determinálók az egyén, a költői én számára*. Tépettségét, szenvedését a közösségért való aggodás okozza. A 4. tétel *a kialakult hontalanság következményeiről* szól. A költői én bevallja a szakadékot közte és népe között, de az összhang megteremtődése után vágyódik.

A költő fejleszti a motívumokat, miközben rendkívül összetett érzések állanak a költemény háttérében. Az 1. tétel életkép: fürdés, futás, öltözködés, szemlélődés, elmélkedés – ez a rövid cselekménye. Alkony, éjféli – kunsági tájelemek (szittyós, árokpart, szik). A táj megszépített: csaknem idilli. Szinte rimboud-i „vágás”, hetyke panteista feloldódás, és ironizálás a nincstelenségen: ez az alapállás. (Vö.: Rimbaud: *Kóborlásaim*, 1870, Radnóti Miklós fordítása.)

Már itt láthatjuk, hogy a tartalomnak mennyire hatékony lelke a forma! Nyolcszoros szakaszokat, hol 9, hol 8 szótagos sorokat találunk. Ezek mindig kedvelt formái voltak az elégiaéknak. Arany János *Kertben* című műve (1851) is példa rá. Sőt egyben arra is, miként alakulhat át az elégiaiban a látvány, az életkép elmélkedéssé!

Kiss Tamás már az xaxaxb félrímekkel kellő feszültséget tud teremteni. Ráadásul az alapvetően időmértékes, jambikus sorokat kétütemű nyolcasokkal, kilencesekkel színezi. E kevert ritmus funkciója az ambivalencia avagy az elégikus tépelődés kifejezésre juttatása.

A szittyósban / együtt fürödtem U - / - U / U - / U - / U	9/4-5 „zökkentett” jambikus
a hűvös esti / csillagokkal. U - / U - / U - / U - / -	9/5-4 jambikus
Csapzott hajamba / ág cibált, - - / U - / U - / U -	8/5-3 „zökkentett” jambikus
úgy futottam / feszült tagokkal - U / - - // U - / U - / -	9/4-5 tisza szimultán lenne, de „zökkentett” jambikus
vízgyöngyösen / az árokpartnak, - - / U U // U - / U - / U	9/4-5 tisza szimultán lenne, de „zökkentett” jambikus
itt várt rám / levetett ruhám, - - / - U / U - / U -	8/3-5 „zökkentett” jambikus
hogya rántapadjon / melegen, - - / U - / - U / U -	8/5-3 „zökkentett” jambikus
s becézze / bőrömet puhán.” (1. versszak)	8/3-5 jambikus
„Öltözködöm, / néz rám a hold, - - / U - // - - / U -	8/4-4 tisza szimultán lenne, de „zökkentett” jambikus
ifjú szívem / dobog bele.” (2. versszak)	8/4-4 „zökkentett” jambikus
- - / - - / U - / U U	

„„Zenél a föld, zenél a táj,
s reá a csendes ég ragyog.”

(3. versszak)

„Hogy este lett! Madár se jár már,
szél kel, lengedez nyugtalan.
Éjfél út, kinyújtom kezem:
tizenkét tallér, – mind arany.
Markomba út, zseembe hull,
a földeken széjjel-gurul,
egy kocsis majd felszedi tán,
vagy majd a tekintetes úr.”

(4. versszak, zárlat)

A 2. tételben megindul a panaszára-
dat. Az 1. részben még összeférhető
természeti gazdagságot és emberi sze-
génységet itt már ellentétezi a költő. A
puszták fiában a nincstelenség motívu-
ma most már a rabság motívumával
párosul. Végül, az alvó kutya társasá-
gában, gyötrő kérdéssel zárul a 2. tétel.

„Milyen gazdag a nagy világ,
– így sóhajtok magamban én –
óh föld, fák, ég s ti csillagok,
s az ember mily kopott szegény!
Te pontos törvényű világ,
éző szívem neked adom,

te millió csillagú éj,
te halld meg most a bánatom!”

(1. versszak)

„Tekints nagy ínségemre le,”
„árva szívemet vallatom”;

(2. versszak)

„a rabság fájt”
„mily könnyűek
és boldogok a madarak,
mily szabadon húznak el az
ibolyaszínű ég alatt.”

(3. versszak)

„Bennem is így szendereg el,
lassanként minden, ami fáj
s széthullik, mint hajnalra majd
ez a szép éjszakai táj?”

(4. versszak, zárlat)

A fejlődésrajz 3. tételében jutunk el
magyarsága nagy sorskérdéseihez:

„Nem tudok én aludni már,
estéknént felver a magány,
árva vagyok, magyar vagyok,
költő vagyok, s nincsen hazám.”

(1. versszak)

A gondok közt kóborló szegényle-
gényesztus még tovább él: a táj még
most is menedék, – de idegennek érzi
magát:

„Mesék fogytán el-elbolyongok,
a nagy pusztta így még befogad
– rab lelkek Amerikája –,
előtem nyár, nyomomba fagy.”

(3. versszak)

A költői én soha nem tudta megtagad-
ni népi származását, holott bizonyára
a siker záloga népi kötődése megtaga-
dása lett volna:

„Lehettem volna valami,
úgy vinne magával az út,
ha hangtalan magam mögött
lezártam volna egy kaput.”

(4. versszak)

Elkötelezetten fogadkozik, hogy jó
és igaz marad, majd bírál:

„Gonosztól elzárom magam,
hamis ige már nem vakít”

(5. versszak)

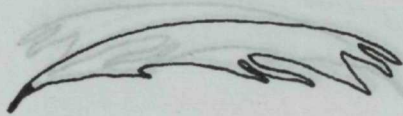
„Látlak honom, te hontalan,
te gyermekednek mostoha,
ki jót adtál mindenkinek,
csak a magyarnak nem, soha.”

(6. versszak)

Kétségbeesésében sorolja, feltárja a
haza legfőbb hibáit: a haza idegen kul-
túrát, idegen érdekeket, idegen bizton-
ságot védett hosszú századokon át,
eközben nemzeti értékei elfogytak –
így alakult ki a mai hontalanság. A
haza szolgáló volta miatt gyengült, fo-
gyatkozott el.

Az egész mű elégikus panasz a 3.
tétel 7-8. versszakában tetőződik:

„Nyugat korongja szórta rád
hűvösen idegen porát,
s te védted kincsét a finom,
szívet-veszejtő kultúrát,
védted, csak isten tudja mért,
romolva századokon át.
Mindig a mások ügyeit,
mindig a mások otthonát.

*S más vért kért ellened a sors
vinni a nemzet ügyeit,
idegen agy, idegen lélek
szívta el édes vizeid.
Maradt-e bogárnyi kunyhód,
alatta tenyérnyi avar?
Ott maradtál te hontalan,
mint repedi partokon a hal."*

A záró, 9. versszakban keserűen jegyzi meg, talán legjobb lett volna az ugor őshazában maradni.

A vers 4. tétele a legösszetettebb. Nehéz a feladat: szinte már csaknem lehetetlen a műfaji megnyugvást, vigasztalódást megtalálni.

A 4. tétel keretes. De még e keret is bizonytalanságot mélyítő tényező:

*„Mily gyáva ez az őszi este,
mily gondtalan, mily esztelen.
Villámlik, megbánja az ég
és visszarántja nesztelen.
Szellő elhagyja dallamát,
már a halál lehel vele
s minthogyha félne önmagától,
maga is megborzong bele."*

(1. versszak, illetve a zárlat,
a 8. versszak)

Mi lehet majd az a bravúr, ami a nyugvóponttra viszi a lázas, felkorbácsolt érzelmeket? Előbb még az őszi táj értékvesztéseinek leírását olvashatjuk, aztán a hontalanság következményének háborús látomását, illetve az elégia legnagyobb egyéni fájdalmának a beismerését, a költői én és népe közötti ostoba bizalmatlanság, szakadék bevallását!

*„Már évezrede, hogy keresi,
s hiába – nem leli helyét,
viszik hát majd új háborúba
ontani vérét, erejét.
Hó alatt lesz a temetője,
kopjafája orosz vadon,*

*s hömpölygeti ártatlan vérét
a csendes, mélyhullámú Don."*
(4. versszak)

*„Nem tudok odamenni már,
azt hiszik, áruló vagyok,
s hogy engem is megvesztegettek
a híresek és a nagyok.
Csak így távolból figyelem,
ha itt-ott egy-egy tűz kigyúl,
s az ebvonítást hallgatom
a tanyák ajtajaiul."*
(5. versszak)

Mégis, ezután kerülünk el a fordulóponthoz. A puszták halk szavú lírikusa óhajtozik, vágyódik arra, hogy költői hangja otthonra leljen, otthont teremtsen népe között. Az én a költői hang összefogó szerepét kívánja:

*„Árva hang, énekem szava,
ha elérhetnéd ezeket,
s összehoznák egy este a
széjjelszórt árva tüzeket!
Hangomtól zengne a mező
és elhallgatna minden eb:
jőjjetek csak, jőjjetek
egymáshoz mindig közelebb!"*
(6. versszak)

Majd közvetlenül a záró keret előtt az elveszett közösség emléke dereng fel a hajdanvolt múltból, a gyermek-korból:

*„Pedig ott ültem valaha,
emlékeztek? – ott véletek.
Cérnahangon hasítottam
az öreg nomád éneket.
Míg jött az éjfél, és kialudt
a tűz a csendes fák alatt,
mint az én kék gyerekszemem
az összeért pillák alatt."*
(7. versszak)

Mivel azonban a költő és népe nagy találkozása még nem bizonyos: az elmúlás egyetemes tendenciája megmarad. Egyedüli, halvány reménységre

csak az ad okot, hogy valaha már egyszer, más körülményben már megtörtént, lehetséges volt a közös tábor-tűz. Íme, a költői vágy és az elvesztett közösség emlékének, nosztalgijának összekapcsolása lett az a bravúr, amely a zárlat előtti utolsó sorokban a vigasztalódás irányába mozdította el a háborgó lelket. A „hátha megismétlődne” sovány, halvány reménye...

Az emlék talán felerősíti, tetté realizálja a vágyat!?

A költői én talán leküzdí a szakadékot!?

A 4. tétel keretes zárlata azonban a borongós, mélabús, panaszos hangot ismétli. A dermedtség tehát nem, vagy nehezen oldódik. Nem tudni hát, a reménység visszahőköl-e: mert a mai körülmények nem megfelelőek.

Összetett, elgondolkodtató, sokkoló befejezésű ez a nagy költemény!

Kiss Tamás több verse mutat eszmei, etikai rokonságot a *Kunsági elégia*-val.

Így a *Rapszódia*:

*„Ha írhatnád, mért keserű
szolgák szájában a falat,
mért nőit fölénk sok idegen,
mért lakunk mi a föld alatt,*

*mért született ilyen örök
járomba ez a drága nép,
s mért rejti homloka alatt
a béresek tekintetét...?"*

(4-5. versszak)

De az Őt évtized is:

*„Miként paraszti őseim
– az idő bárhogy változott –
húztam én egyenes barázdát,
szórtam belé tiszta magot."*

(9. versszak)

Úgy érezzük, a Jászkunság iskoláinak a Kunság költőjét, Kiss Tamást illik tanítaniuk.

Kiss Tamás

Költők albumába

Bevezető egy rádióműsoromhoz

Egy lírikus pályakezdése, úgy érzem, térben, időben meghatározhatatlan. Persze, ha az első verset számítjuk annak, akkor szinte naptárilag rögzíthető. Én például szülővárosomban indultam. Akkoriban, a harmincas évek elején Kisújszállás két hetilapja kínált helyet első zsenyéimnek. Később, 1934-ben a Nyugat publikált, majd számos folyóirat. Indulásnak mégsem az ismeretlenségből való kilépést tartom, hanem inkább az első élményt, az önmagamra találást. Mikor az ember először érzi azt, hogy a szó és az ő öröme vagy sebe közt valami összefüggés van; és ha elmondja, leírja: oldódik nyugtalansága. Eláll a vérzés, felhők oszlanak el feje felől, kisüt a nap. Megmenekült. Valami rendkívüli érzékenység talált utat a szavakban. A költészetnek a legősibb idők óta megvan ez a mágikus, gyógyító ereje. Mélyen emberi dolog ez, úgy gondolom: egyidős emberrel válásunkkal. Régen bűvös erőt tulajdonítottak a versnek az énekesek, a ráolvasók. Meg van-e ma is ez a küldetése a költészetnek? Én azt hiszem, igen. Oly értelemben legalábbis, hogy a jószág, a szépség, az igazság útjára vezet. Az énekek ezt a kiéneklő, gyógyító szerepét már gyerekkoromban éreztem. Mikor a kertünk alján gyermekhangon, de már tiszta zenei hallással magam fabrikálta szövegekre énekeltem, megfigyeltem, hogy túl a léckerítésen megálltak, felfigyeltek az emberek. Gondjukat, bajukat elfeledték egy pillanatra.

A költészet persze nemcsak önvigasztaló, a poézis mindenkié. Minden embernek épp annyi joga van rá, mint egy falat kenyérre, egy darabka igazságra, emberségre. A költészet tehát sohasem volt és sohasem lehet egészen a költő magánügye. Ha megszólal a hang, azt mindenki hallja, de igazán még-

iscsak azé, aki ráhallgat. Azoknak írok hát, akik rám hallgatnak.

A költő írás közben befelé fordul, önmagába: ez a művészi munka természetéből következik. De ha magának dúdol is – egy nemzetre gondol, ahogy én az enyéimre, a magyarra, hiszen a nyelvén szólok. Minden emberhez.

Egyik versemben így mondtam én ezt:

*Ha csendesen dúdoló,
emberekre gondolok.*

*Minden emberre. Az ám –
hiszen a Föld a hazám.*

És azt hiszem, ez ars poéticám is egyben. Mégis hozzá kell tennem valamit, olyan műhelytitokfélét. Engem mindig fogva tart valami, a mondani-valónak valamiféle belső hullámmása. Talán zeneiségnek mondhatnám ezt. Amíg ez a kettő nem párosul, addig tehetetlen vagyok. Ha igen, ekkor már

nem is én írom a verset, hanem szinte ő ír engem. Ha pedig elkészült, már nem érzem magaménak. Elválok tőle: azé lesz, aki megszereti, továbbéneкли.

Hiszek a költészet emberformáló küldetésében. Költői és irodalomtanári pályám három és fél évtizede erre a hitre épült. És egyre inkább hiszek a poézis ősi névtelenségében. Úgy gondolom, hogy a versek mögött nemcsak én vagyok, hanem sok más-én, s azok a verseink az igaziak, amelyek fölülmúlnak bennünket. Olyan pályára térnek, amelynek gyújtópontjában már nem a költő áll többé.

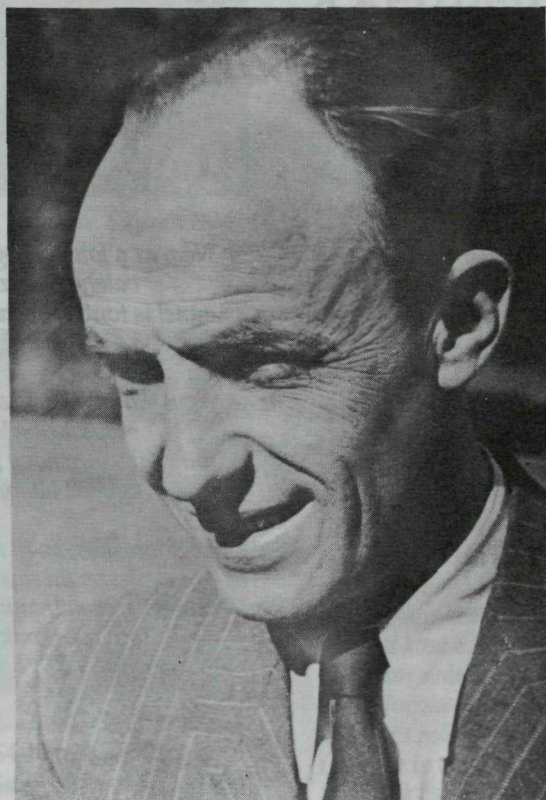
A versben a világmindenség van jelen egy szerencsés pillanatban.

Voltaképp egész életünkben élünk, örömeink, szenvedéseink végtelen folyamatból. Az idők változnak, s velük mi is változunk. Ha az idő kileng, mi is vele, akár egyirányban, akár ellentétesen. De úgy tartom, a költészetnek mindig megvan az örök, emberséges üzenete, amely a lélekcserélő időkben is megmarad állandónak. Hadd valljon erről is egy versem pár sora:

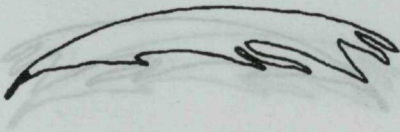
*... az idő bárhogy változott,
húztam én egyenes barázdát,
szórtam belé tiszta magot.*

A költőnek tehát nem lehetnek magát hazudtoló fordulatai. Megadatott számára az a szabadság, hogy az erőszakra hallgatással válaszoljon. A nemzedékemnek, amely jórészt a Nyugat vonzáskörében indult, bőségesen volt része, hogy a politikai presszió viharzónájában hallgatással adjon hangot szabadságérzésének. Hallgatása tehát nem némaság volt. Vallottuk, hogy a költészet üzenete nem lehet más, mint a költészet. Ez a küldetése.

A többit elmondják a most elhangzó verseim.
(1971)

Szebb éveket remélve, 1948-ban

Kiss Tamás versei

Lugasban

Régi költőink, mikor ihletük jött
olykor, árnyas, zöld lugasokba tértek.
Már ma nincs ilyen, minék is lehetne,
hisz lugasuk sincs.

Nékem úgy lett, hogy rügyet ástam mélyre,
óvtam hajtását sunyi kártevőktől,
s agg poéta, mennyeiek kegyéből
benne ülök most,

s már hajlítja dús venyigéim a fürt,
mosolyognak rajt' gyönyörű gerezdek,
s nem készítenek mégse, hogy verset írjak:
hallgat a Múza.

Szelíd méhecskék muzsikálnak rajtuk,
ultrahangjuk lelkemet átítatja,
s írás helyett andalító csend neszét
hallgatom inkább.

Korcs világ ez, visszariad a Szó is,
Versünk porban, rajta tipor a vad kor
bocskora. Költők, mi segítsünk néki
újra repülni.

A szelek útja

Azért jött a tarka réteken,
hogy kitágítsa a teret,
innét az erdőre csapott
a parttalan nyugati szél.
Ott kapott formát, illatot
apró ágacskák közén,
vén tölgyek csipkés levelén,
és fújt tovább, fűtyülve rontott
a város főtere felé,
őrült körtáncba kezdeni.

Ó, hová tévedsz, te szegény,
csavargós mellékutakon,
köhögős sátorokon
töretni szép szál derekad...
Hisz alkonyatra elrekeadsz,
pincefalakon szimatolsz,
mint az elkóborolt ebek,
pihegve ágat keresel,
mint végtelen útjai során
a fáradt, nagyszárnyú madár.

Egészen váratlanul

Egészen váratlanul történt,
a földön felborult a korsó,
kiömlött belőle a víz, egészen
ellepve a szárazulatot,
maga körül az apró rögöket,
aztán iramlott, ahogy lehetett
ezerfelé boldogan, esztelen,
mert része lett valami nagy egésznek,
csalta őt a Csendes óceán.

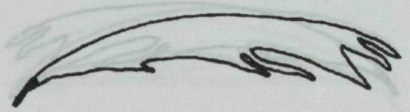
Am a korsóvíz csak szóbeszéd,
edénye is csonkul, felborul;
a lét: a csönd, én őt hallgatom,
félek a szótól, mert mire leírnám,
már nem ő. Török, felborul,
verba volent – felissza a világ.
Az ember locsog, már nem is terem,
anyanyelve az utcai zsvaj.
Ó, mélység színe, tengerek szava,
bújj fel hát grammatikátlanul,
te Föld ürege: ragozatlanul,
te nyelvek Anyja, elföldelt Ige,
ki értünk vagy, és kezdetben valál.

Lépcsők

Nem az a fontos, hogy a Földre
valaha megszülettünk,
ennél is fontosabb talán,
ha szépen megöregszünk.

Nem fontos, hogy hosszú országúton
poroszkálva haladjunk,
fontosabb tán, hogy magunk után
egy-két lábnyomot hagyjunk.

Legfontosabb, hogy ne tévesszük
össze: mi sápadt, mi ragyog,
hisz bölcsék volnánk, de azt se tudjuk,
mi az ég, mik a csillagok.

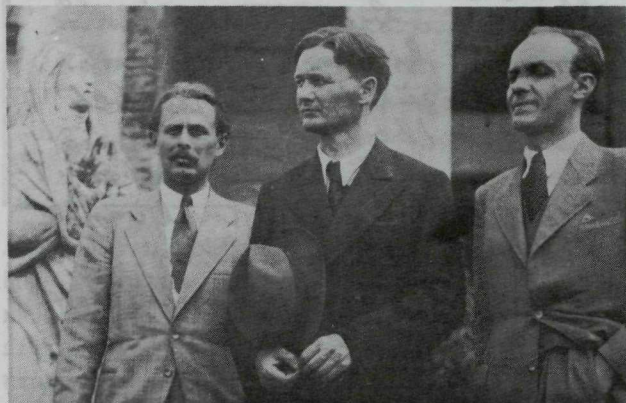

Böjtelő hava

A Badacsonyan. Erdélyi József, Kiss Tamás,
Takáts Lenke, Takáts Gyula

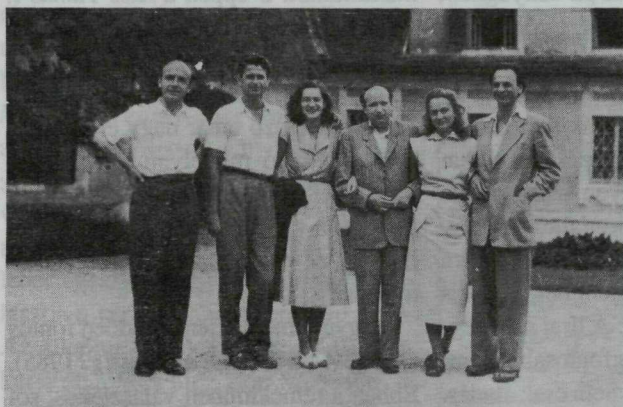
Ablakunk alatt fehér farkasok
üvöltenek naponként, porzik
bozontos farkukról a hó,
pofájuk szikrát szór, ahogy
csattogva nyalják küszöbünket.
Karanténba zárt bennünket
a vén idő. Magányos éjjelenként
dermezt fényt ejtenek le ránk
a csillagok; gyászdob döng,
rezes kürtök rivallnak előttünk,
nyomunkban a fehér kísértetek.
Semmit se ígér már nekünk
a földalatti Nap, se fenn a fellegek.
Aki remél, az most is forró égővekről
álmodik, pedig a kertünk mélyén
a halál rendjéből kilépve, már
új évszakon munkálkodnak
új évgyűrűt növelve szilvafáink.

Kiss Tamás Németh Lászlóval, Szikszai Sándorral
Nagyváradon (1943)

Hárman ültünk a kertben

Olykor s már egyre többet gondolok a két barátra
akik már régen nincsenek is a földön
sírukra lila árvácskát ültettek a gondos
női kezek hantjukat pedig vízszintes alföldi esők
mossák s téli szelek simogatják ákácós temetőben
Rég volt az a nyár mikor hármásban ültünk
a kertben és kék levegőben nyakaltuk
vendéglátó barátunk szalagos kerti borát
s egykori csínjeinken mulattunk eleinte
Csak akkor fordult csevegésünk komolyabbra
mikor már a nedű kezdett beszélni belőlünk
eladdig ki se gondolt gondolatokkal
Én amikor már nehezebben kezdtük érteni egymást
titkon hígtottam a bort poharamban – mert
szerettem tiszta fejjel hallani a nyárest
titkos hangjait így ravaszul kiléptem a körből
míg ők torkukat égnek emelve ittak, vedeltek
mintha lobogó tüzeket kellett volna eloltaniuk
pedig ekkor kezdték el igazán dalukat a kert
lombjai közt eddig hallgató csalogányok
Ők akkor már elnyargaltak mellőlem láthatatlan
fekete lovakon az éjszakába merülve
Olykor s már egyre többet gondolok rájuk
így nem is vagyok egyedül ha a holtak is élnek
bennünk és időnként fel-feldobogva
fekete paripákon az ákácósba rohannak.

A Szigligeti Alkotóházban 1954-ben. Kiss Tamás,
Mészöly Miklós, Mészöly Miklósné, Kálnoky László,
Nemes Nagy Ágnes, Lengyel Balázs

Rideg István

Kiss Tamás: Arcok és emlékek

(Debrecen, 1990)

Kiss Tamás könyvéhez csak megfelelően komoly, befogadó áhítattal érdemes nyúlni. Ő a Nyugat harmadik nemzedékének még – hála Istennek – közöttünk élő költője. Aki a költészet ősi szerepét, „a régi hangot” még Ady, Babits felfogásában hallja: „a költészetnek gyógyító ereje van”. Őrá is illenek Ady Endre szavai: „Papnak indult lélek, de szabad, pacsirtás, Szent-írásos ember, kinek szent az írás.” Tanuló szemmel, gondolkozva nyissuk ki hát a debreceni élet 81 éves doyenjének, „a kunsági szülőföld legmelegebb hangú költőjének” gyűjteményes könyvét, az *Arcok és emlékek*-et! Ez a kötet válogatott esszéit, tanulmányait, életbölcssége hagyományozó „vótumait” tartalmazza.

Belőlük legtöbbit, hihetően, az a fajta tanuló-tanító elme okulhat, aki az irodalmunk, nyelvünk ügyét továbbra is óvni, védeni, menteni akarja. Akkor, amikor a magyar nyelv és irodalom tanulása-tanítása a saját hazájában kevesebb kedvezményt, óraszámot, ösztöndíjat, segédleteket s a többi kap, mint mondjuk egy élő nyugat-európai nyelv, az angol. A nyugat-európai orientáció, az európeerség, a kozmopolitizmus olyannyira „divai” lett, hogy iskoláinkban, a családi otthonokban ma már talán nem is a magyar a fő tantárgy! Mintha már nem lenne „jellemkérdés”, nem lenne „közügy”. A felvételikén sem a magyarért adogatnak jutalompontokat, hanem az idegen nyelvért. Látva ezt, egy magyartanárral előtt félelmesen táncolnak a Nyugat költőjének etikos sorai. „Az irodalom kezd teljesen magánügygyé válni. Fogyasztói civilizációnk kalmárszellemű, a fércművek, a horror, a botránykrónikák felé fordítja a még olvasó emberek figyelmét. A kultúrának alig van rangja” – olvassuk a *Rejtett évgyűrűk*-ben (1987). Azóta csak romlott a helyzet.

A kötet legértékesebb „pedagógiai” emlékezése a *Rejtett évgyűrűk*. Ugyanis Magyarország egyik legokosabb tu-

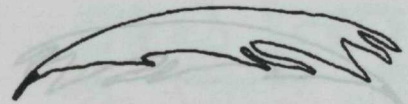
*Szivem-Tamásom,
megbocsáss, hogy csak most lehetek. Amíg
doktorálás előtt álltam, sokat kellett tanul-
nom és ezért lehetőleg függetlenítettem ma-
gamat a levélírás alól. Most már túljutot-
tam a doktori vizsgán és szabad vagyok
mint a madár.*

*Bár nincs rádióm, véletlenül alkalman
volt meghallgatnom a rádiószereplésedet,
mikor Csuka Zoltánnal együtt verseket
olvastál. Gratulálok hozzá. Nem tudom
honnán veszed ~~azt~~ amit leveledben pa-
naszolsz, hogy „bármilyen hosszabb, vagy
rövidebb lelekretű versen dolgozom, nem
tudom befejezni”: hiszen a rádióban
előadott verseid közül éppen legszebbek
nincsenek a kötetedben, tehát nyilván
újabb keletűek: Te egyre szebb verseket
írsz. Persze minden poétánál vannak
terméketlen periódusok (nálam, ugye sejt-
tem, éppen jelenleg); ezzel számolni kell;
és ezzel is, hogy az ember még csak
nem is sejtheti, meddig tart az ilyen.
Nálam a leghosszabb terméketlenség, két
/.*

dós magyartanárra vall itt lenyűgöző, modellértékű hivatástudatáról. Kiss Tamás a debreceni egyetem gyakorló-gimnáziumi „napszámosa” volt: „Nagyon sokra tartottam diákjaim iskolai dolgozatait, rövid jellemzéseket adtam írásműveikre. Én nagyon szerettem az iskolát, valóságos kis irodalmi műhelynek tartottam a tantermet, ügyeltem légkörére. Tanárjelöltjeimnek egy kis könyvet is írtam erről: A lírai mű megközelítését.” De a legfontosabb, amit megállapít: „A tanítás nem csak átadás. Ha hatékony, akkor alkotó munka is.” Miért fontosak ezek a mondatok? Mert a becsületes magyartanárnak ma is így kell igyekeznie mindenkiből kihozni a

maximumot. S éppen a Kiss Tamás-i, Németh László-i alkotó műhelymunka szellemében. Még egy vidéki közepes adottságú és lehetőségű iskolában is! Az így dolgozó tanár nagy erőfeszítésekkel, alkotó műhelymunkával még megnövelheti a tanítványai esélyét, s a gyengébb vagy gyenge tanítványokkal is érhet el viszonylagosan jó eredményeket.

A gyűjtemény kiemelkedően fontos esszéje *A verseléstől a poézisig* (1985). Ebben a remekműben választékos, sőt mívesen kiérlelt bölcs mondatok, pontos, megvilágító egyéni példák fedik fel Kiss Tamás nyugatos ars poeticáját, költővé válásának folyamatát. Szenci

alkalommal is, félénél tovább tartott. Annyi biztos hogy cudar érzés; az ember úgy érzi hogy örökre kiszikkadt a költői vénája. Az öregember érezhet így, mikor az impotencia beköszönt nála. No de nálunk a verselési impotencia még csak időszakos és nem végleges jelenség.

Gratulálok eljegyzésedhez. ~~Gratulálok~~ Még se lepődtem rajta túlságosan; bárkivel előfordulhat ilyesmi. Ha szerencsés fickó vagy, még csak megbánni sem fogod. Mert a házasság, miként a régies régi bölcsesek mondták, olyan, akár egy puskaporral aláaknázott serbli: minthogy a puskapor nem mindig robbanik, némelyek teljes kényelemmel elüldögélhetnek a serblin. (Túlsok tanulás végtelen ~~gondolat~~ az agyamat puhára, attól lettem ennyire humorisztikus.)

Mi újság az irodalmi berkegekben? én mostanában igen elszakadtam az

Molnár Albert zsolnárain tanulja meg, hogy a költészet varázslat: „Küzdelmek, gondok, gyötrelmek oldódnak fel az énekek nyomán. Különös érték-kritérium fogalmazódott meg akkor bennem: lám a poézis valóságos, mindennapi erőforrás. Ha valaha is aggályom volt a költészet „haszna” felől, ezek az esték eloszlatták”. Kimondja: „Versíráskor nem annyira gondolkozunk, mint inkább cselekszünk.” S íme, itt bukkanunk rá az ismert – „a Babits-Nadányi-Weöres-Kiss Tamás által aforizmává csiszolt „nyugatos költői szentenciára is: nem a költő írja a verset, a vers írja a költőt: „Fel kell tennünk egy abszurdnak tűnő kérdést: lehetséges az, hogy nem a költő választja a verset, hanem fordítva? Igen. Az alkalmi költők keresik a »témájukat«, de a vers meg akar valósulni. A vers olyan létező, aki meg akar valósulni, és megkeresi a költőjét, hogy testet, formát kapjon, életet nyerjen.”

Eredeti észrevétel emelkedik esztétikai tétellé a következő gondolat-sor-

ban is: „A vén cigányban őrjög, tombol a költői szív, viharzik a vers, a forma meg se rezdül. Évezredekre összetartja a nemes matériát. A formában válik a lényegtelen is lényeggé.” A formaérzékeny poeta doctusnak, Kiss Tamás tanár úrnak igaza van. De hol vagyunk mi már – „késő utódok” – a nyugatosok nyelvi forradalmától, ké-

nyes igényességétől! Pedig... Miért is volna ma olyan fontos a formakultúra, az igényesség reneszánsza? Mert ma a magyar középiskolákban, tudom, de bizonyára az általános iskolákban is, a diákok szerkeszteni tudása, stílusa a legfejletlenebb. Azaz a szövegalkotása, szövegformálása és a szöveg díszítése, élénkítése, képszerűvé tétele, hangulatossá tétele. Ez pedig sokkalta súlyosabb és veszedelmesebb hiba, mint az olyannyira, szinte mániákusan hangoztatott helyesírási vétség. Mert a logikus és érzelmileg telített gondolkodás, látásmód sérülésére mutat rá. Gondoljunk csak végig: a Trianon óta állandóan romló és visszavonuló magyar nyelvre sokkal veszélyesebb az, hogyha az adott szöveg, információ logikailag, érzelmileg, képgazdagságban, trópusaiban, élénkségekben, hangzásban, árnyalatokban hibás, mint az, ha helyesírási hibáktól tarkított! Így hát a szövegalkotás és stílus javítására – „A formában válik a lényegtelen is lényeggé” – akár országos programot kellene már kidolgozni a mai magyar nyelv ügyében. A lehető legjobb nyelvészek, stíluszakemberek és tanárok bevonásával. Természetesen, ha tudjuk, hogy a megmaradt legnagyobb értékünk, kincsünk az anyanyelv...

Bizonyos, Kiss Tamás műhelymunkái nem csak egy az egyben használhatók, hanem a szellemi erjedés erejével is hatnak. Milyen öröm lehet például a magyartanároknak olvasni a Tóth Árpád-vers élénkítő és színező elemeiről!

/.
irodalomtól. Most próbálnék egyet-mást megverselni, de nem megy.

Sok szép verset, minden jót Neked. És néhanapján gondoltam rád is, ám bár úgy hiszem hogy a jeggyesség állapotában nem lehet könnyű dolog holmi falusi szüvegverselőkre gondolni.

Boldog újévet! Sok szeretettel ölel

Sanyi öcséd.

Csöngye, 1939. dec. 23.

Rideg István

„Az a fül, amely nem hangol rá a versre, sokszor úgy érzi, hogy a jelzőbokr alatt eltűnik a jelzett szó, pedig itt nemcsak dekorációról van szó, hanem benső, mély érzelmi hangsúlyról is.” Hiszen ezek a tanárok hányszor tapasztalták, szenvedték már: az alkalmi szónokok miképpen veszítették el egyéniségüket és egyensúlyukat, és hogyan múltak ki mozgalmi zsargonuk, bombasztikus szóvirágaik özönének terhe alatt!

De ébreszti, újra felfedezi nekünk Kiss Tamás *Fazekas Mihályt* is, amikor *Julow Viktor* híres könyvét dicséri. A mesterre, *Babits Mihályra* is úgy tud emlékezni, hogy summázatai tömör eligazítók: „Tekintély volt, s mint ilyen: megbecsült, de olykor irigyelt, sőt féltelmes”, „Ma már tudjuk, Babits legnagyobb értéke: mélységes emberi tartalma, nem alkuvó, polgári humanizmus”, „A társadalmi forradalom melletti történelmien szükségszerű lett: a magyar líra, a költői eszközök újjáteremtésének szándéka”, „a megítélteté-

Kedves Barátom,

nagy örömmel settem soraidat. Lapodat a pécsi egyetemről kéve küldték utánam ide a kis vasme-gyei sárfészekbe, ahol eridősezerint élek, így önhibámon kívül kéve válaszolok.

Hálásan köszönöm a Tiszán-túli Függlöt. Tóth Árpád-tanulmányod nagyon tetszett, de újságod különben is majdnem kizárólag elsőrangú irásokat tartalmaz. Mennyire más egyetemi élet lehet ott Mátatok a „keresztény” városban, mint a „keresztény” Pécsen! A pécsi egyetemisták bizony nem irodalommal és

!

irodalmi színvonalú folyóirat kiadásával foglalkoznak. Lapjuk, a „Hajnal”, nótaszövegeket és kis plétykákat tartalmaz.

Végül köszönöm azt is, hogy kiváncsi vagy a könyvemre. Én is a Tiedre. Így azt ajánlanám, hogy vásárlás helyett cseréljünk. Verskötetemet levelemmel egyidejűleg küldöm, pénzt nem várok érte; ellenben várom, annál türelmetlenebbül, a Te versgyűjteményed.

Hát, hogy én ki volnék? Kérlek szépen: huszonegy éves falusi fiú vagyok, egy évet egyetemistáskodtam, de erre a mostani felévrre nem iratkoztam be. A jövő felében valószínűleg folytatom a jogot.

!

sek szétört világában, az »ezüstkor« Babitsa egy pillanatra se vállalt közösseget a »kurzussal«. Léckatonái mögé vonult, megmaradt magvakat óvni. Tiltakozik, politikamentes irodalmat hirdet – rossz politikák idején... Arra tanít Kiss Tamás, hogy a más-más költői, művészi világokat más-más módon kell megközelíteni: az értékelő, ítélkező kritika nem zsarnokoskodhat. Azt kell nézni az alkotóban, milyen értékeket hozott elébünk, illetve teremtett öntörvényű világában: „a dolgot őt magát nézzük”. Megmutatja, egészen más világ a *Füst Miláné*: „esztétikájának sarkköve, hogy a szép nem érdektelen tetszés. Szembeszáll a kanti elmélettel.” *Weöres Sándorról* is lényegest állapít meg: „Nem látványos avantgarde-kísérletekkel, hanem művészete belső törvényei szerint kereste a csak versben kifejezhető tartalmaikat.”

Az irodalmi berkekben járatos, ott-honos Kiss Tamás a bennfentesek közvetlenségével, ugyanakkor a hiteles és etikus ember tisztességével mond újat, és szerettedi meg így velünk arckép-

1.
 Addig címem a mostani. Huszonegy
 évből legalább tizenötöt itt
 Csöngén magán-középiskoláskodtam,
 betegskedtem, verseltem és unat-
 kosztam keresetül: ez az egész é-
 letrözténetem.

Kedves Töled, drága ismeretlen
 ismerősöm, hogy fölkerestél soraid-
 dal. Kötetedet várja, sok sikert
 kíván és szeretettel ölel barátod

Weöres Sanyi.

Csöngé, 1934. nov. 3.

csarnokában Szabó De-
 zsőt, Szabó Lőrincet, Er-
 délyi Józsefet, Nagy La-
 jost, Veres Pétert, Illés
 Endrét, Jankovich Feren-
 cet, Jékely Zoltánt, József
 Attilát, Takáts Gyulát,
 Koczogh Ákóst, Ko da
 Bélát, Szoboszlai Mata
 Jánost, Csenki Imrét,
 Bory Zsoltot, Kertész
 Lászlót, Niklai Ádámot,
 Mocsár Gábort. Főleg az
 Arcok, könyvek, emlékek
 rész galériájában olvasha-
 tunk róluk.

Külön részben (A teg-
 napi város) tisztázza a
 „debreceniség”-et, kötődé-
 sét Debrecenhez, szól a
 debreceni irodalmi életéről,
 egészen Adyig visszame-
 nően, sőt a 450 éves Deb-
 receni Kollégium szellemi
 erőd voltáról is.

Nagyon-nagyon igaz-
 ságtalanok lennének Kiss
 Tamás szellemi frissessé-
 gével szemben, ha nem
 szólnánk külön történelmi,
 irodalomtörténelmi érdeklődéséről, kutatásairól. A
 haldokló fejedelem cím
 alá a Fejzet Erdély törté-
 netéből van írva: még
 1949-ben keletkezett ez a
 forráselemzések alapuló

Kiss Tamás a Weöres házaspárral Csokonai piramisánál
 Debrecenben, 1964-ben

korrajz a XVII. századi múltról. Az
 országbíró hagyatéka (Ecsedi Báthory
 István arcképe) azonban a közelmúltban
 (1987) formálódott ki a leggyönyörűbb,
 legművebb szöveggel.

A búvárkodó szellem közelhozza a
 16. század végi és 17. század eleji nyelv-
 ünk szépségeit. S erre alkalom Báthory:
 „szép, belső tagolású költői prózájának
 milyen remek lengése, ívelése van, s
 nem valamiféle főúri dilettáns hagyaté-
 ka, hanem a kor embere, lelke szól fel
 belőle.” Nem győz álmélnodni, milyen
 kincsesbányára akadt: „Mi mutatja ezt,
 már az első olvasásra? Nyilván a bibli-
 kus szöveg parafrázisai mögül felcsapó
 primér élmény, a személyes hang, a lélek
 megrezdülése, amit egy nem lankadó

belső látomásosság éltet és
 erősít. Ugyanakkor a
 mindennapi élet képeibe
 öltözik, érzelmi hangolá-
 sa, kerekded építkezése,
 gondolatritmusa tömör, a
 próza verses formálása
 mesteri kézre vall.”

Sok segítséget szol-
 gáltat ez a mű Balassi,
 Bocskai, Pázmány korá-
 nak megértéséhez, ér-
 zékletessé tételéhez:
 „képvilága rokon Balas-
 si istenes énekeivel”,
 „képgazdagsága, annak
 természetessége, bája
 leginkább Pázmányéhoz
 hasonló”. Amikor pedig
 összegez („A Báthoryak
 ijesztő önszeretete, dio-
 nüszoszi tombolása,
 életcélталansága nála
 kerül az önismeret mér-
 legére”), akkor Móricz
 Erdély-trilógiájának
 megértésére, értékelésé-
 re is ráhangol.

Kiss Tamás könyve az
 idős, ámde lélekben min-
 dig fiatal mester ajándé-
 ka lehet azoknak a hű
 tanítványoknak, akik
 szeretik és élik az életet;
 felelősnek érzik, tudják
 magukat a múlt és a jövő
 iránt egyaránt.

Bagi Gábor

Az „értelmiség lassú alvadásáról”

Kerégyártó T. István tanulmánya alapvetően a nagybetűs „Értelmiség” és „Hatalom” kapcsolatát vizsgálja (kimondatlanul bár, de a magyar társadalmi és politikai életben), döntően elvont következtetések, s korántsem konkrétumokból levonható konzekvenciák alapján. A szerző egy kétségtelenül elképzelhető veszélyre, a társadalom egyes rétegeinek – itt az értelmiségnek – a hatalomtól való függővé válására hívja fel a figyelmet. Ám a tanulmány módszere, következtetései, végső megállapításai véleményem szerint több olyan problémát is érintenek, amelyeket talán szerencsésebb lett volna részletesebben, s többoldalúan is kifejezni. Hangsúlyozom, kizárólag csak mint történelem iránt érdeklődő, s annak kutatásával hivatásszerűen foglalkozó személy fogtam tollat, s nem értek a szociológiához. Így csak történelmi összefüggések alapján reflektálok.

A szerző tanulmányában a negatív, elnyomó „Hatalom” rovására írja az „Értelmiség” materiális és politikai kiszolgáltatottságát, fő tömegeinek fokozódó politikai közömbösségét, s a vélt vagy valós értelmiségi funkciókról való fokozatos lemondást, a körülményekkel („Hatalommal”) való kényszerű megbékélést, illetve az azzal való – s az alávetést elismerő – kényszerű konszenzust. A felsorolt lehetőségeknek az olvasó számára a képszerű megelvenítését azonban eleve megnehezíti egy sajnálatos tény: a szerző még csak kísérletet sem tett a két fogalomkör vázlatos körülírására. Ez az „Értelmiség” esetében talán még érthetőbb, bár most átalakuló társadalmunk hagyományos osztályszerkezetének képlekenysége miatt az értelmezés lehetőségei igen eltérőek lehetnek. Jórészt sejthetők ugyan azok a csoportok, melyeket ide sorolunk, bár azért elgondolkodtató, hogy csak a felsőfokú szakképesítéssel rendelkezőket értjük-e alatta – esetleg közülük is csak azokat, akik ma is ilyen jellegű munkát végeznek – vagy tágabban még az értelmiségi életmódot élőket, sőt talán még másokat

(egyed, olykor már tényleges gazdasági hatalommal rendelkező vállalkozói rétegeket) is, kiknek munkaköre, életvitele részben vagy egészben ehhez közelít.

Még fontosabb lett volna azonban, hogy magát a „Hatalom” fogalmát kísérelje meg definiálni, ha nem is filozófiai precizitással, de legalább a tanulmányban érintett kérdéskörök oldaláról. (Hatalmon általában minden olyan viszonyt értünk, amelyben bizonyos személynek, személyeknek lehetőségük van arra, hogy mások magatartását sikerrel befolyásolják, vagy engedelmességre készítsék; létrejöhet kis csoportokban, folyamatjellegű, az alávetettek és alávetők viszonya benne változhat, nem zárja ki a kompromisszumok lehetőségét, kapcsolódik az ugyancsak negatív töltésű „Uralom” fogalomhoz, s végül nem mindig politikai jellegű. [Kulcsár Kálmán]) De más problémám is van. A tanulmány véleményem szerint azt sugallja, hogy a rendszerváltás valójában csak egy olyan hatalomváltás volt, amelyben a hatalmi elit, s annak ideológiája változott csupán. Szerintem ez így nem igaz. A rendszerváltás ugyanis együtt járt a hatalom megosztásával a koalíciós kormány és az önkormányzatok között. A „Hatalom” így többszintűvé vált, s sokszínűvé is, a falusi és városi önkormányzatok nagy száma, s belső sajátosságai révén, a korábbi feltétlen hierarchikus alávetésről pedig már nem beszélhetünk. Ezért semmiképpen sem lehet a „Hatalmat” – még a legdurvább megközelítésben is – annak felső szintjével azonosítani. Így aztán a magam részéről kétségeim vannak, hogy az ősz folyamán a győri városi televízió műsorait cenzúrázó SZDSZ-es polgármester magatartása mögött a népi-nemzeti-keresztény-konzervatív-miegyéb ideológia hatását kellene keresnünk.

Félreértés ne essék, nem vonom kétségbe a cikkíró jószándékát, féltelmének alapjait. Kétségtelen tény, hogy egy kormányzó párt vagy pártok kor-

mányai feladatuknál fogva is gyakrabban súrolhatják, sérthetik a demokratikus kereteket, alkotmányelveket. (Így volt ez még a diktatórikus hajlammal éppen nem vádolható Roosevelt elnökénél is, akinek még a világgazdasági válságból kivezető gazdasági programját is megnyirbálták emiatt.) Méginkább így van ez az új, közép-kelet-európai demokráciák lassan kiépülő, s akadozva beinduló mechanizmusai esetében, ahol olykor még pár önjelölt „politikai zseni” is feltűnik, kuszábbá téve a még nem egészen szilárd viszonyokat. Ez vitathatatlanul – s a jószándék mellett is – növeli a kormányon lévők felelősségét. Meggondolandó azonban, hogy a demokratikus rendszer alapjai már működnek, s a periodikus demokratikus választásokat (1994) semmi nem fogja megakadályozni, ami a „tekintélyelvű hatalom” meglétével kapcsolatos megjegyzést alapjaiban kérdőjelezi meg. Katonai hatalomátvételre esély nincs (sokak szerint magyar hadsereg sincs), puccs révén magát – akár csak itthon (a külföldről, a Nyugatról, Európáról pedig végképp ne beszéljünk) – elfogadtatni tudó személyben (ilyen volt 1958-ban Franciaországban De Gaulle tábornok) pedig végképp hiányt szenvedünk. Valószínűnek tartom viszont, hogy két év múlva az ellenzékiek fognak valamiféle felállásban kormányt alakítani, s ha ez így lesz, akkor utána alighanem a „liberális-európai-demokrata-uniformizáló-stb.” ideológia automatikus nyugatimádó és -másoló (veszternizáció) „Hatalmával” fognak riogatni bennünket, s a „Hatalom” ideológiai tartalmának változását figyelhetjük majd meg.

De mi a helyzet az értelmiséggel, s annak lassú „alvadásával”?

Egyetérték a szerzővel abban, hogy a rendszerváltás átrendezte a magyar társadalom, s ezen belül az értelmiség egyes csoportjainak hierarchikus viszonyait, értékrendjét, s hogy ez az átrendeződés nem minden esetben volt igazságos. Ez nem kelet-európai sajátosság, de nem is csupán az értelmiség-

re jellemző tünet. (Még a szocialista egyenlőséget hirdető Engels is megjegyezte annak idején, hogy az egyenlőtlenség lehet igazságos.) Meggyőződés azonban, hogy a tanulmányban az értelmiséggel szemben támasztott elvárások eltúlzottak, s néhány pedig megvalósíthatatlan, sőt irreális is, különösen, ha egy polgári társadalom megvalósítása a cél. Néhány példát ezek közül: „Hiába cserélődött ki a politikai elit, privilégiumokhoz csak egy szűk réteg jutott. ... a közelmúltban valódi vagy látszólagos ellenzékiiségre kényszerülő értelmiségiek mindegyike sem tölt be hatalmi pozíciót...” „Mivel az új elitbe nem mindenki kerülhet be, az értelmiség többségén erőt vesz a csüggedés és a passzivitás. S ezzel egyidejűleg a szellemi leépülés.”

Őszintén szólva, nem hiszem, hogy a világ bármely jól működő társadalmában az értelmiség teljes mértékben kitöltené a politikai elitet, vagy hogy az értelmiségi lét eleve predestinálna valakit arra, hogy abba bekerüljön. Így ezt semmiképpen sem írnám a „Hatalom” számlájára. Annak ellenére kell ezt kijelentem, hogy hasonló jelenségek egyes osztályok, rétegek tagjaival kapcsolatban már előfordultak a történelemben, legutoljára tipikusan a feudalizmusban. Itt a nemességhez, főnemességhez, uralkodó dinasztiákhoz tartozás (származás) eleve lehetővé tette a politikai elitben való részvételt, tehetségtől, képzettségtől, s olykor még orvosilag egyértelműen kórosnak diagnosztizálható elmeállapottól is függetlenül. De visszatérve az eredeti problémára: a politikai elit fogalma számszerűen is szűkebb, mint az értelmiségé, ugyanakkor más társadalmi csoportok, s képviselőik felé sem lehet hermetikusan elzárt. Nem kerülhet bele mindenki, de az értelmiség nagy többsége – a tudományok számtalan ága felé specializálódott személyekről lévén szó – nem is igényli ezt. Másak az ambíciók, céljaik, s a mindennapi politikai érdeklődésen túl részletesebb problémakörök iránt csak akkor kezdenek – időszakonként – élénkebben is érdeklődni, s határozott politikai aktivitást mutatni, amikor vagy életvitelüket, céljaikat, lehetőségeiket mélyen érintő dolgok kerülnek a politikai küz-

delmek előterébe, vagy egyszerűen az általános emberi értékrendjüket alapjaiban sértő jelenségekkel találkoznak. Az 1989/90-es politikai pezsgést a rendszerváltás váltotta ki. Ez szinte mindenkit közvetlenül érintett, érdekelt. Az új rendszer létrejöttével ez az érdeklődés jelentősen csökkent, a korábban aktív tömegek zöme depolitizálódott, mindinkább kivonult az aktív politikából. Ez szerintem természetes, általános társadalmi jelenség, s nem csak az értelmiségre jellemző. (Őszintén szólva azt is kétkeltem, hogy az értelmiség reprezentánsainak zöme politikával foglalkozna, de ez mellékes kérdés.) Az átmeneti depolitizálódás szerintem önmagában még nem degradálódás, sőt nem is alvadás. Semmiféle normális társadalomban sem várható el, hogy tagjait sokdrangú ügyekben állandóan aktív, felesleges politizálásra készítse, mely hosszabb távon épp a társadalomért végzett valóban hasznos munkát, a választott hivatás gyakorlását (emberi önkifejezést) akadályozza, s így végeredményben a társadalmat gyöngítheti, sőt magát a politikai tevékenységet is degradálja. (Lásd az ötvenes évek elejének eseményeit, az állandó harcokat az „imperializmus”, a „kulákok”, „szabotőrök”, „kéme” stb. ellen, illetve „Kína”, „Korea”, a „Béke” stb. érdekében.) Ha túl sokszor, s feleslegesen kiáltunk „Farkas!”-t, könnyen úgy járhatunk, mint a mesebeli pásztorfiú. A csüggedés, passzivitás, s a szellemi leépülés a politikai elitbe sikertelenül betörni szándékozók esetében előjöhethet ugyan, ám az értelmiség zöménél a hasonló jelenségeket egészen más okok idézik elő, s ezek nem választhatók el egy társadalom általános problémáitól.

A politika, noha tudományként való elismerése sokszor volt viták tárgya, speciális társadalomtudományi ismereteket, szemléletmódot, értékrendet és erkölcsöt követel meg a politikusoktól szerte a világon, s ez természetesen a politikusjelöltek közötti szelekcióhoz vezet. A totalitárius rendszerekkel a XX. században sokan felleptek. Jónéhányan éppen azért váltak emiatt ismertté, mivel előzőleg a tudomány, vagy a kultúra ágait magas szinten művelték. Közülük azonban a bíralt

rendszerek bukása után nem mindenki vállalt aktív politikai szereplést, de olyan eset is ismert, amikor a magas jogi méltóságot viselő személy maga mondott le funkciójáról, mivel rá kellett jönnie: a tisztesség, becsület és a jószándék önmagában ritkán elegendő politikai problémák megoldásához. (Lásd Vaclav Havel!) A megdöntött totalitárius rendszerekkel való válós vagy vélt (!) szembenállás – hovatovább új veteránréteg kialakulásának vagyunk tanúi, kiknek száma mindinkább a '44/45-ös ellenállókéval mérhető – önmagában még egyetlen normálisan működő társadalomban sem jogszerű fel senkit alkalmasságtól függetlenül élvezendő privilégiumokra, politikai funkciókra, a törvényeken alapuló rehabilitáción és kárpótláson túl. Errefelé kell haladnunk nekünk is, noha „jogosnak vélt” igényekkel fellépők nálunk is vannak. Két éve pl. egy norvégiai magyar, kit az '50-es évek elején őrnagyi rangban kizártak a hadseregből, a Hadügyminisztériumhoz intézett levelet. Utalt elbocsátásának politikai háttereiére, s kérte, hogy már csak a norvégiai magyarságnak nyújtandó gesztusként is, adják meg neki a vezérmagyi rangot. Szerencsére az ügy iratai még megvoltak. Ebből egyértelműen kiderült, hogy az illetőt nem politikai okokból szerelték le, hanem kizárólag csak azért, mivel „szellemi képességei” a Rákosi-féle hadseregben szükséges szint alatt voltak. A kommentárt mellőzöm.

Több esetben is szó esik a tanulmányban az értelmiség kritikájának szerepéről, bár eléggé elszakítva a társadalom többi rétegeinek bíráló tevékenységétől, sőt számomra két, kissé nehézkesen értelmezhető szövegrész azt sugallja, hogy a szerző az egyik oldalról az értelmiség szaktudását, ellenpontként viszont a populista vesztélyt figyelembe véve e kritikai magatartást döntően az értelmiség számára tartaná fenn. (Nem értem egyébként, hogy mit ért a szerző „értelmiségi kuldétüstudaton”, melyről – épp a rendszerváltás után? – „nem érdemes többé beszélni”). Persze lehet, hogy tévedek. Ám ha mégsem, akkor mindenképpen

fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a politikai problémák felismerése, a kritika még a magyar oktatás problémái ellenére (vagy talán épp azért is!) nem lehet egyetlen társadalmi réteg privilégiuma, még ha annak egyes csoportjai a tudományok egyes részterületeihez való hozzáértésük nyomán hovatovább az általános tudás birtokosainak, mindenhez értő szaktekintélyeknek érzik, tartják magukat. (A szocialista társadalom ugyan törekedett a „szocialista ember” mellett a mindenhez egyformán értő „szocialista értelmiségi” megteremtésére, ám kétségeim vannak, hogy ilyen személyt elő tudott volna állítani.) Sőt, magam is tapasztaltam, idős, egyszerű emberek lényeglátása élettapasztalatuk miatt gyakorta jobb, mint sok – adathalmazokba vesző, elméleteket rosszul alkalmazó, s részizagságokat az abszolút igazság szintjére emelő – értelmiségié, magamat is közéjük számítva. Gimnazista koromban én is próbáltam meggyőzni egyik szomszédunkat az akkor még rohamosan fejlődni tűnő szocialista társadalom nagyszerűségéről. A válasz elgondolkodtató volt: „Nekem '45 előtt 30 hold földem volt, de ha így gazdálkodom, mint most itt a tsz-ben, akkor egy év alatt tönkrementem volna.” Neki lett igaza – sajnos. Kétségtelen, hogy egy társadalmi csoport tökéletesen képes lenne egy tőle gazdasági helyzetében, érdeklődési körében, intellektusában eltérő másik csoport problémáit, érdekeit kellő mélységben – még legjobb szándéka esetén is – felfogni, s megfelelően képviselni. (Márpedig egy politikai rendszer szilárdsága döntően attól függ, hogy az uralkodó elit vagy akár egy diktátor a társadalom legszélesebb köreinek igényeit, érdekeit milyen mértékben tudja felfogni, képviselni /s hogy ennek felismerése a társadalomban mennyire tudatosul/: ezért bukhattak meg a történelemben időlegesen haladó polgári demokráciák, s szilárdulhattak meg időlegesen diktatúrák.) „Mindenkinek saját maga legjobb ügyvédje” – tartja a mondás, s ennek egy demokráciában teljes mértékben igazat kell adnunk, még akkor is, ha az egyes csoportok – s

ez alól szerintem a „küldetéstudattal rendelkező” értelmiség sem kivétel – nem minden tagja tudja problémáit megfelelő mélységben átlátni, helyesen összegezni, s a társadalom általános problémái közé, a megfelelő helyre, helyesen beilleszteni. Ez azonban szerintem napjaink minden társadalmára jellemző, s nem a Nyugattól való elmaradásunk sokadik bizonyítéka.

Vitatkoznom kell a tradicionalizmust egyértelműen elítélő gondolatokkal is. A hagyományos gondolkodás – s sokszor a jelenlegi magyar politikai gondolkodás is – ezt egyértelműen negatív jelenségként értékeli, s a „radikális” megújulási, fejlődési törekvések statikusságot sugalló ellentétpárjaként használja. A valóság azonban – már csak azért is, mert az egyes társadalomtudományok e fogalmat eltérő oldalról közelítik meg, s más szempontok alapján vizsgálva speciális jegyeit, hatását is kimutatják – kissé bonyolultabb, összetettebb. Ez részint abból is fakad, hogy a közgondolkodás is gyakran összemossa a „tradíció” vagy „tradíciók” (társadalmi struktúrával rendelkező hit, szabály, cselekvés), illetve a tradíciók merev és feltétlen tiszteletén alapuló „tradicionalizmus” mint szemléletmód (adott időszak magatartásának kizárólag a múlt szelektálatlan normái által való értékelése, megítélése) fogalomköreit. (Ennek persze az is oka, hogy ezek meghatározása sem állandó, nem teljesen feltárt.) Holott nyilvánvalóan nem azonos fajsúlyú, hierarchiájú fogalomkörökről van szó, noha a pillanatnyi szituációkban való elkülönítésük igencsak problematikus. A tradicionalizmus mint szemléletmód a pillanatnyi helyzet konzerválására (stagnálás), vagy a lehető legminimálisabb változtatását célozza, míg a tradíciók tisztelete – függetlenül attól, hogy valóban pozitív értéket hordozó tradíciókról van-e szó – az új rendszerbe való beillesztésére törekszik, azzal a szándékkal, hogy a már meglévő, hasznos, jól működő elemek felhasználásával egy szélesebb alapokra támaszkodó, szervezettebb fejlődést tegyen lehetővé, s így zökkenőmentesebb, hosszabb távon – a végkifejletet tekintve – gyorsabb felfutást (felzárkózást) biztosít-

son. (A szándék és a megvalósulás persze nem mindig fedi egymást.)

De mi bizonyítja ezt? Maga a történelem, melynek folyamatai ugyan a matematikusok bánatára (egyelőre?) nem sűrítethők matematikai képletekbe, de az iránta érdeklődő számára az esetek többségében mégis lehetővé teszi bizonyos következtetések levonását, vagy legalábbis a választható variációk, s következményeik számbavételét.

Régiókban ma az alapproblémát elsődlegesen a Nyugathoz való gazdasági felzárkózás jelenti, minthogy a társadalmi, politikai, jogi stb. kérdések megoldása részint független ettől, másrészt viszont egy jól működő gazdaság bizonyos szintjének eléréséhez kötött. (A nem értelmiségi – diszkriminatív kifejezésnek tartom – rétegek is érzékelik ezt, kevésbé tudományos, de általánosabb, lényegretörőbb, közérthetőbb megfogalmazásban: viszonylagos jólétet szeretnének, s egy olyan általános biztonságot, mely e jólét élvezését lehetővé teszi.) Hogyan történhet tehát a felzárkózás? Az egyik lehetőséget a legfejlettebb nyugati demokráciák (USA, Nagy-Britannia, Franciaország) berendezkedésének, intézményrendszereinek, módszereinek átvétele jelenthetné. Ezzel azonban van egy kis probléma: ezen országok egyébként tradicionális alapokból fakadó – s ezért olykor mosolyogtatóan avult, a fő fejlődési tendenciákat azonban nem gátló maradványokat is őrző – szerves (organikus) fejlődése soha nem irányult a felzárkózásra, mivel ezek az államok soha nem voltak gyengén fejlettek. Mindig a legfejlettebbek közé tartoztak, s így fejlődési útjuk aligha lehet modell a felzárkózni vágyók számára. Vannak erre konkrét negatív tapasztalatok is, melyeket a fejlődő országok szolgáltatnak. Közülük többen is megkísérelték a fejlett nyugati berendezkedés merev másolásával (veszternizáció) lemaradásukat behozni, vagy azon csökkenteni. (Lásd néhány afrikai ország esetét, de legjellemzőbb példa talán Irán.) E kísérletek eddig hosszú távon kudarcra végződtek, s alighanem ez lesz a sorsuk a későbbiekben is.

Tartósabb eredmények csak ott szü-

lettek, ahol éppen a kedvezőtlen tapasztalatok hatására a hagyományos (tradicionális) formákra is támaszkodtak (Kelet-Ázsia). Ez talán ellentmondásnak tűnik, de a „modernitás” igazi jelének azt kell tekintenünk, ha egy társadalom épp a belső adottságait maximálisan hasznosítva képes jelentős gazdasági-társadalmi változásokra, azaz a változó külső és belső feltételeknek megfelelő működésre, s így egy bizonyos mutatót meghaladó saját belső fejlődés reprodukálására. A tradicionális vonások tehát gyakorta a modernizáció részei, s különösen szembeötöl ez a jelenség a röpke egy század alatt – természetesen nem csekély áldozatok árán – a középkori állapotokból a világ egyik gazdasági szuperhatalmává, s sokak szerint legfejlettebb államává vált Japán esetében. Segítette ebben őket hagyományos, tudatosan óvott – s korántsem nyugati jellemzőkkel mérhető – mentalitásuk, meglévő lehetőségeik jó számbavétele, s ezek tudatosan történő, lehető leoptimalisabb kihasználása. Jellemző példa erre az első császári alkotmány létrehozása is. A japán viszonyokra leginkább emlékeztető német alkotmányt – Anglia nemcsak túlzottnak vélt liberalizmusa miatt esett ki, hanem mivel nincs alkotmánya! – vették át, s alakították saját speciális viszonyaikhoz. (Vajon megértették volna ekkor még a francia forradalom és alkotmány hármasszavát?) A végkifejlet őket igazolta, s bebizonyította: az eredmény, az erőfeszítések és a hátrányok viszonyában nem mindig a leoptimalisabbnak tűnő, legegyszerűbb út, megoldás a leginkább célravezető, kifizetődő. A történelmi fejlődés sajnos nem töretlen, s nem is egyenes vonalú.

Az alaptanulmány szól az értelmiségnek a „Hatalomtól” való politikai és materiális kiszolgáltatottságáról. Feltétel nélkül egyik megállapítással sem értek egyet, s úgy vélem, a politikai kiszolgáltatottsággal kapcsolatos véleményem összességében az eddigiekből is tükröződik. Talán az utóbbival kapcsolatban is, de ismételten hangsúlyoznom kell egy alapvető tény, amelyre a cikkíró egyetlen alkalommal sem hivatkozik: az értelmiség anyagi helye-

tének romlása semmiképp sem független a magyar társadalom és gazdaság általános körképétől, melyet két, együtt jelentkező, s egymást erősítő, bár eltérő fajsúlyú tényező bonyolít: a gazdasági-társadalmi átalakulásból adódó problémák, s a múltból öröklött hatalmas nyugati adósságok. Döntő az első tényező, ennek tulajdonítható, hogy „az előrejutásnak, a karriernek, a sikernek az egyéni felkészültség, a hozzáértés elismerését feltételező változatai” nem csak az értelmiségnél, hanem a társadalom egészénél sem alakultak még ki, kezdeményeik közel egy szinten vannak. Az értelmiség helyzete sokban hasonló a magyar társadalom más osztályaiéhoz, rétegeiéhez, ezért attól elszigetelten, ezért a társadalom egészétől hermetikusan kiemelve, kapcsolatrendszeraitől függetlenül, összefüggéseiből kiragadva vizsgálni semmiképpen sem lehet, de nem is szabad, mint ahogy egyetlen társadalmi csoportot sem. Ebből pedig nyilvánvalóan az következik, hogy az orvoslás is csak társadalom egyéb rétegeinek problémáival szerves egységben történhet. A gazdaság, társadalom és kultúra egyes elemei, csoportjai, struktúrái minden körülmények között hatnak egymásra: hosszabb távon segítik vagy gátolják egymás fejlődését.

Az általános társadalmi válságnak az értelmiségre nehezedő terheiért pedig szerintem – maradjunk a szerző szóhasználatánál – a jelenlegi „Hatalmat” még akkor sem lehetne ilyen egyértelműen felelőssé tenni, ha az elmúlt három évben az egyik diktatúrát csupán csak egy másik diktatúra váltotta volna fel. Már pedig azért itt vitathatatlanul több történet, még akkor is, ha hatalmi-önkormányzati szervek egyes tagjainál – minden oldalon – valóban lehetnek, vannak a politikai, vagy politikainak vélt viták során a vitapartner egzisztenciájának csorbítására irányuló törekvések. Kétségtelenül hozhatók példák – a társadalmi-politikai változások soha sem pillanatok alatt változtatják meg a meglévő viszonyokat, embereket, emberi magatartásformákat –, de aligha ez lesz általánosságban a fejlődés iránya (a szerző a magas szaktudással rendelkezőkkel

kapcsolatban maga is erre utal), még akkor sem, ha figyelembe vesszük: a materiális és politikai függést tökéletesen még a legfejlettebb nyugati demokráciák sem tudták felszámolni, s a jövőt illetően is sokaknak vannak kétségeik. (Éppen ezért magam a „jogállam”, „jogállamiság” meddő vitatkozásokban sokszor agyonkoptatott fogalmait szándékosan nem használom, mivel – a szocializmusban végső célként hangoztatott „kommunizmus” hasonlóan – egy túlidealizált, megvalósíthatatlan utópiaként jelenik meg, annak ellenére, hogy a fejlett nyugati demokráciák kétségkívül sokkalta közelebb állnak ezen ideájukhoz, mint az egykori szocialista világ valaha is saját földi paradicsomához.)

Összegzésként annyit: a szerző tanulmányában ábrázolt képet a „Hatalom” és „Értelmiség” viszonyáról egyelőre nem tudom elfogadni, a használt fogalmak, s a vázolt – pontosabban háttérként használt – korkép leegyszerűsített, alapsémába kényszerűen beerőltetett volta miatt, amiért aztán a valóságnak csak egy, szűkebb szegmensét tekint valóságnak vélt, de szerintem épp ezért hamis kiindulási alappal. (Annak ellenére mondom ezt, hogy a képlékeny gazdaság és társadalom megszilárdulásának erővonalai még nem kitisztultak.) Így az eszmefuttatás alaptétele – az egységes „Hatalom”, az egységes „Értelmiség”, s az utóbbinak az előbbi általi „tradicionális” elnyomása – szerintem hibás, pillanatnyilag nem bizonyítható, s nem is bizonyítható. Így még sokszor a meggondolandó megállapítások, vélemények is kétesnek tűnnek. Lehetséges persze, hogy a szerző által félt – szerintem felnagyítva érzékelt, s helytelenül értékelt – folyamatok mégis lejárásodnak, s őt igazolják. Minden – sok minden – lehetséges. Ám ha így lesz, annak aligha csupán az az állapot, viszonylatok, kapcsolatrendszerek lesznek az előidézői, melyeket a szerző tanulmányában lefektetett.

(1993. május)

Nacie Güngörmüş

Magyarok a török földön

Sokat olvastunk és bizonyára sokat tudunk már a török–magyar kapcsolatról. Mégsem vagyok biztos abban, hogy minden úgy volt, vagyis úgy történt volna, ahogy hallani vagy olvasni szoktuk. Nem fogok egészen új dolgokat mondani a magyar–török kapcsolatról, csak igyekszem bizonyos eseményeket más szemmel láttatni.

A török nép, a török nyelv öntudatra ébredése európai hatással magyarázható, és nem kis mértékben magyar segítségével. Az Európában zajló események a török földet is érintették, bár nem mindig közvetlenül. Az európai bukott, sikertelen forradalmak emigránsainak jó része török földön talált menedéket. A magyar történelemből is lehet példákat sorolni.

De mindenekelőtt itt azt is kell hangsúlyozni, hogy az oszmán-törökben a nyugat, az ún. Európa a barbárságot, a kultúrák ellenségét látta, illetve mindig ezt akarta bizonyítani. Talán azért, mert az Oszmán-török Birodalom hatalmával, erejével és eszével egyedülálló országgént hosszú időre megzavarta Európa nagy hatalmainak kis játékeit. És nem lehet nem észrevenni, nem látni azt sem, hogy oszmán-törökök igazában nem voltak a magyarok ellenségei, hiszen – ahogy a történelem maga is sokszor bebizonyítja – a magyarok segítségükkel tarthaták meg külön voltak Európá közepe.

A magyar–török történeti kapcsolatoknak külön és fontos fejezete a magyarságnak az Oszmán Birodalommal való viszonya, különösen a XV. század derekától, majd az ország egyharmadának mintegy 150 éven át az Oszmán Birodalomhoz való tartozása mint fontos birodalmi tartomány „Budín” név alatt; másik egyharmadának, Erdélynek pedig vazallusi függősége ugyanabban az időben.

Az Ázsiában egymástól elszakadt két nép évszázadok múlva, az oszmán-török Európában való terjeszkedése so-

rán földrajzilag ismét közelebb került egymáshoz. De ezt a két népet, az oszmán-törököt és a magyart szinte államalapításuk óta rögtön két hatalmas, két különböző erő szakította el egymástól. Az iszlám, illetve a kereszténység, amely mind a mai napig nem kis mértékben befolyásolja a népeink sorsát, fékezi népeink újbóli egymásra találását.

A két nép, egymáséól idegen ideológiai és politikai törekvések ütközőpontjává válva, egymás ellen harcolt évekig. A világbirodalomra növekvő Oszmán Birodalom hadjárata eredetileg a Német-római Birodalom befolyását akarta csökkenteni, de később hódító hadjárattá változott. Így a félúton levő nép a magyarok országát csak akkor kerülhette volna ki, illetve nyerhette volna meg őket szövetségül, ha annak népe és királya harc nélkül behódoltak volna neki. Ehelyett a magyarság másfél századon át mint a „kereszténység védőbástyája” segítség és támogatás nélkül védte Európát a nyugat felé törő Oszmán Birodalom hódításaitól. Másfél százados kemény háború folyt a magyarok és az oszmán-törökök között, pusztult és gyengült mind a két fél, de különösen a magyarság és Magyarország. E harcok során és főként a török hódoltság idején sok jeles magyar vitéz került török fogságba, akik közül sokan a híres Héttoronyban (Yediküile) raboskodtak, és sokszor teljes reménytelenségben fejezték be életüket.

Az 1565-ben Szigetvárnál meghalt Szüleyman szultán jelenti a magyaroknak igazán a török uralom kezdetét, kezdetét kimondhatatlan szenvedéseknek, állandó élet-halál harcoknak. A török hódoltság azonban a magyar nemzeti önérzet kialakulását is jelenti, kezdetét a Magyarorszáért folytatott szabadságharcoknak a Habsburgok és az oroszok ellen, a magyar nyelv és nemzeti kultúra megszületését, a lelkiismereti szabadság kodifikálásának idejét.

Jelenti a nyugati ellenség elől a szultán hatalma alá menekülő Erdélynek mint külön magyar világnak megteremtését, és még sok-sok minden mást, ami a magyaroknak drága és örök kincs, de fájó emlék is. Ezek miatt az elmúlt időkben a magyar tudósok, politikusok stb. nem látták egészen elfogulatlanul és pártatlanul a törökséget. A magyar–török harcok következtében Magyarország meggyengült. A területére ősidők óta sóvárgó Német-római Birodalom egyéb szövetségi segítséggel már csaknem könnyűszerrel kiűzhette onnan a török hadakat, de egyúttal gyarmatosította az országot!

A gyarmati függőség évszázadaiban nemcsak a tudomány, hanem a magyar őstörténet, a magyar–török közös múltra vonatkozó kutatások a német ideológia áldozatává váltak. Minden eszközzel azon voltak, hogy nagyfokú török ellenségtudatot ültessenek el a magyar nép minden rétegében. A történelem azonban rácsáfolt a Habsburg abszolútizmus minden igyekezetére. A török hódoltság után ugyanis a magyarságnak minden szabadságmozgalmában a törökök adták azt a segítséget, amelyet a Nyugat nem tudott adni.

A Habsburgok ellen küzdők közül először Thököly Imre keresett és kapott is menedéket a Magas Portánál. 1689 után az Oszmán Birodalomnak érdekében állt a Habsburgok gyengítése, ezért mind Thököly Imre 1673-as felkelését, mind II. Rákóczi Ferenc szabadságharcát messzemenően támogatta. Amikor pedig ezek elbuktak, akkor sem hagyta őket magukra, sorukra, hanem menedéket és tisztességes megélhetést biztosított számukra. A magyar szabadságharc első nagy hőse, Thököly Imre 1697-ben települ át Izmitbe, ahol földbirtokot kapott a szultántól örökletes joggal. Itt halt meg 1705-ben.

A magyar szellemi fejlődés megrekedt; a mind nagyobb mértékű öltözékelégedetlenség és szenvedés német- és

Habsburg-ellenes felkelésekben, szabadságharcokban tört ki. A felkeléseket és a szabadságharcokat az idegen segítséget igénybe vevő gyarmati hatalom túlereje leveri, a harcok vezérei, tisztjei, illetve a harcosok közül sokan menekülni kényszerülnek. Ekkor nem az európai vagy keresztény államok, hanem az Oszmán Birodalom ad menedéket a bujdosó szabadságharcosoknak.

A magyar történelem egyik fontos eseménye a Rákóczi-szabadságharc is. II. Rákóczi Ferenc – akinek ereiben Báthoriak, Rákócziak és Zrínyiek vére folyik, aki udvarhű szellemben nevelkedik – nevelőapja, Thököly Imre kuruc mozgalmának bukása, majd Munkács várának feladása után hamar észreveszi a megnyomorított ország és nép kiáltó ellentéteit, és 1703-ban az ismét kibontakozó kuruc mozgalom élére áll. A nagymúltú családból származó fejedelem a szabadságharc kezdeti szakaszában komoly sikereket ért el, ellenőrzése alá vonva az ország területének túlnyomó részét. Először az erdélyi, majd a magyarországi rendek is fejedelmüké választották. A nagy fejedelemnek csupán egy szavába került volna, hogy fejére tegyék a lengyel koronát. Ő azonban azt a koronát, amiért a nagyapja elvázott, habszár nélkül visszautasította. Mert nem távozhatott akkor idegenbe, amikor a nemzetét véres küzdelembe vitte a jog: az igazság és a törvény nevében szabadságtipró Habsburgok zsarnoksága ellen való küzdelembe.

Ebben a harcban a külföldi támogatást elsősorban XIV. Lajos francia király jelentette, de a szabadságharc hanyatló szakaszában, 1707–11-ben ez a segítség akadozott. A vezérlő fejedelem ezután más szövetségesben, I. Péter orosz cárbán vélte megtalálni küzdelmének támogatóját, de eredménytelen volt ez is.

1711 januárjában a szabadság ügye az összeomlás előtt állt. A Rákóczi és a császári seregek fővezére, Pálffy János között folytatott tárgyalások nem hoztak eredményt. A salánki gyűlésen Rákóczi és hívei a szabadságharc folytatása mellett döntöttek. A fejedelem Lengyelországba utazik, hogy támoga-

tást nyerjen. Tárgyalásai alatt, távollétében főparancsnoka, Károlyi Sándor megegyezett Pálffy János tábornokkal, és 1711. április 30-án Szatmárban aláírta a békét! Másnap a kurucok tehetetlenül letették a fegyvert. A fejedelem azonban nem fogadta el a számára felajánlott teljeskörű amnesztiát, nem mondott le a fejedelemségről, inkább a száműzetést választotta.

A nyolc évig tartó küzdelemben sokszor megadtak volna neki mindent, ami a Rákóczi-család tekintélyét és hatalmát megszilárdította volna, csak azok, akik mindezt felajánlották neki, a nemzet kívánságairól nem akartak tudni. Rákóczi mindent feláldozott azért, hogy régi önállóságát, jogait és alkotmányát biztosíthassa népének. Hogy büszke fejedelmi fejét ne alázza meg, s ne kelljen tétlenül néznie letiport hazája romlását, ő más utat választott. 1712-ben Gdanskból indulva Franciaországba igyekezik a francia király segítségével bizakodva, reménykedve. 1713. február 12-én találkozott XIV. Lajossal, aki támogatást ígért a fejedelemnek. A béketárgyaláson azonban nem sikerült Magyarország és Erdély függetlenségét elismertetni.

A „Sáros grófja” álnéven eltöltött néhány franciaországi év után 1717-ben kapja III. Ahmed török szultán meghívását. Rákóczi 1717 szeptemberében indul az osztrák–török háború hírére Marseille-ből az Oszmán Birodalomba, emigrációjának utolsó állomására, hogy esetleg onnan kiindulva megkísérelje elnyomott országa felszabadítását. Így jutott számos hű emberével Rodostóba (Tekirdag), ahol tizennyolc évig szötte lelkében nap mint nap a nemzeti szabadság álmait, amit aztán szálanként bontogatott szét a keserű végzet. Mikes Kelemen, a fejedelem hű szolgája meghatóan írja le a nagy szabadságharcos utolsó perceit híres törökországi leveleiben. Rodostóban érte a halál a nagy nemzeti fejedelmet. 1735. április 7-én hagyta árván a bujdosókat távol otthonától, száműzetésében. Isztambulban a galatai St. Benoit-templomba temették, ahol immár a kuruc világ halhatatlan mártírjai közül ötven nyugodtak: Zrínyi Ilona, fia, II. Rákóczi Ferenc, második férjétől,

Thököly Imrétől való leánya, Thököly Zsuzsanna, Rákóczi József herceg, a szabadsághős fia és Bercsényiné szül. Csáky Krisztina grófnő.

E század elején azután a magyar Országgyűlés hivatalosan is intézkedett Rákóczi és a bujdosók házahozataláról. A kuruc világ történetírója vezette Thaly Kálmán országos bizottság a török kormány engedélyével azonosította, és díszes koporsókban ünnepélyesen hazahozatta a hamvakat 1906-ban. Ez érdekes és figyelemre méltó esemény a magyar történelemben, illetve az emberiség történetében. Ki gondolta volna, hogy másfél század után maga a magyar király üzenni fog a nagy halottnak, hogy jöjjön haza, mert „azok az ellentétek és félreértések, melyek súlyosan nehezdedtek elődeikre hosszú évszázadokon át, már egy végképp letűnt kornak történelmi emlékeit képezik csak”.

A fejedelem hamvai, melyekhez a magyarság hálájának és kegyeletének érzései tapadnak, azóta a kassai dóm-ban pihennek. Rákóczi Ferenc neve, hősiessége tudata ma is él mindkét nép emlékezetében. Lassan háromszáz éve, hogy Salánkon, az ottani tanácskozáson összegyűlt erdélyi és magyarországi rendektől búcsút vett II. Rákóczi Ferenc, és elindult arra a hosszú útra, melynek végállomásáról csak hamvai kerültek évek múlva vissza a szülőföldjére. Az ő és a bujdosók törökországi emlékét Rodostóban a Rákóczi-emlékház őrzi.

Mintegy 130 évvel később, 1848-ban a magyarság az egyre erősödő, eddigiekénél durvább zsarnoki módszerekkel fellépő Habsburgok ellen újra fellázadt. Az egyre kilátástalanabb helyzetből ismét függetlenségi harccal próbál kiszabadulni. A történelem azonban bizonyos vonásokban megismétli önmagát: a magyarok már-már győztes szabadságharcát a Habsburgok különböző módszerekkel és főleg orosz segítséggel, a cári hadsereg behívásával leverik. Megismétlődik a szatmári béke, az 1711 után történtek.

Az 1848–49-es szabadságharc bu-

kása után, amikor a magyarok a török birodalomba érkeztek, a Habsburgok és az oroszok azonnal követelni kezdték a vezetők elfogatását, és az osztrák, illetve az orosz hatóságoknak való kiadását. Ennek ellenére szultán Abdülmedit a török vendégszeretet hagyományainak szellemében menedékjogot adott a menekülteknek, amint azok a török földre megérkeztek. Erre a Habsburgok és az oroszok egy időre megszakították a kapcsolatot az Oszmán Birodalommal, és különböző módon fenyegették az országot. A szultán azonban határozottan kitartott a döntése mellett, és fel is készült egy esetleges háborúra, miközben minden lehetséges módon békés megoldást igyekezett elérni.

Abban az időben az osztrák államférfiak a török portára írt levelekben figyelmeztették a szultánt, hogy a szabadság gondolatának képviselői mérget terjesztenek mindenütt: a nemzeti gondolatot, mely különösen az Oszmán Birodalom egységére lehet veszélyes. Ebben azonban a későbbiek folyamán igazuk is lett. Köztudomású dolog, hogy a Kossuth-konföderáció gondolata elterjedt az egész Balkánon, illetve az Oszmán Birodalom nyugati részén, és egymás után szabadultak fel a kis balkáni népek az oszmán uralom alól.

De ezekben a levelekben, amelyeket az osztrákok és az oroszok írtak a törököknek, jól tükröződik a kelet-európai nemzeti mozgalmakhoz való viszonyuk. Végül is a Porta és Ausztria, valamint Oroszország által kötött végző megegyezés szerint a magyarok közül azok, akik haza akarnak térni, szabadon megtehetik ezt. Akik viszont török földön maradnak továbbra is, azok számára minden beavatkozás tilos; őket valahova Belső-Anatóliába telepítik. Végül azokat, akik elfogadják az iszlám vallást, Aleppóba telepítik le. Azok, akik az iszlám hitre tértek át, a többi muzlim török polgárhoz hasonlóan teljesen az Oszmán Birodalom hatósága alá tartoztak. Ezt a csoportot, melyet Bem József tábornok vezetett,

Aleppóba küldték. Bem József tábornoknak egyedül több mint ezer katonája volt, köztük 36 tiszt is. Az Aleppói magyarokról nagyon keveset tudunk. Az iszlám vallásra áttért menekülteket messze, Kelet-Anatóliába kellett elhelyezni az osztrákokkal és az oroszokkal kötött megállapodás szerint. Az Oszmán Birodalom azok részére Aleppót választotta mégis.

Még maradt Sumenben, a török földön egy másik csoport is. Ez volt a legnagyobb csoport. A harmadik csoport volt a Kútahyai. Ez volt a legkisebb, de a tagjai a magyar szabadságharc vezetői voltak, és emiatt azoknak szentelték a legnagyobb figyelmet. Az Oszmán Birodalom számára ez nem volt könnyű dolog, de a török hatóságok igyekeztek olyan szolgáltatásokat lenni, amennyire csak lehettek.

A szerződés alapján a szabadságharc vezetőjét, Kossuth Lajost és a közvetlen környezetében élőket Kútahyába küldték.

Az 1848–49-es szabadságharc buzdosóinak e három csoportba való osztása azért fontos, mert az előbbi kettőnek, illetve az Aleppói és a Sumeni csoportnak sok tagja maradt továbbra is az Oszmán Birodalomban, és fontos szerepet játszottak az ország politikai és társadalmi átalakításában.

A becslések szerint a menekültek létszáma tízezer körül volt, beleértve a hozzátartozókat is. Erről, illetve e csoport törökországi életéről figyelemre érdemes tanulmány sajnos alig található.

Kossuth Lajos, aki életének jó részét száműzetésben töltötte, az Oszmán Birodalom több helyén lakott. Először Vidinben, aztán Sumenben, Burszában és legfőképpen Kútahyában töltötte életét 1849–1851 között. 1851 októberében, röviddel Amerikába való megérkezése után mondott beszédében mégis szép gondolatokkal emlékezik vissza törökországi tartózkodására: „A szultán megvédte életemet és társaim életét. Nem beszélve azokról a körülményekről, amelyek arra kényszerítették őt, hogy a vendégszeretetet fogsággal kapcsolja össze. Végül a szultán minden fenyegetést figyelmen kívül hagyva, a személyes inspirációt

követe, és az emberi jogok iránti kötelező tisztelettel szabadon engedett engem...”

Kútahyai tartózkodása alatt Kossuth és családja kapott egy házat, amely azóta múzeumává van alakítva. De itt kell megemlíteni azt is, hogy Kossuth Lajossal együtt több ezer honvéd is kapott menedéket és rangjuknak megfelelő fizetést az Oszmán Birodalomban.

A Kossuth-emigráció több száz tagja Isztambulban élt. Több negyvennyolcas szabadságharcos magyar sírját ma is megtaláljuk az isztambuli temetőben. A legnagyobb magyar fia, gróf Széchenyi Ödön mint a modern török túzoltóság megteremtője szinte pasai rangban tevékenykedett Isztambulban.

Annak ellenére, hogy a magyarok megérkezése, valamint hosszúra nyúlt, illetve számos esetben végleges letelepedése hatással volt az országban zajló modernizációs folyamatra és ideológiai viszonyokra is, a magyarok törökországi tartózkodását eddig inkább diplomáciai eseményként tárgyalták. Az 1849-ben török földön menedéket kereső magyarok és a korábbi menekültek között lényeges különbségek vannak.

Isztambulban dolgozott a ma már csupán Ibrahim Müteferrika néven ismert magyar is, aki művelődéstörténeti szempontból jelentős személyiség volt. Ibrahim Müteferrika kolozsvári református teológusként került török fogságba, és egyszerű rabszolgából lett török udvari hivatalnok, majd II. Rákóczi Ferenc fejedelem titkára, tolmácsa, mielőtt megalapította volna a török könyvnyomtatást.

Az 1849-es csoportot – amely mind az előkelő vezetőket, mind az egyszerű polgárokat, illetve katonákat magában foglalta – a liberalizmus és nacionalizmus által ihletett új társadalompolitikai ideológia fogta egybe, úgy, mint korábban Rákóczit és társait, akiket a dinasztiahoz és a királyhoz való hűség tartott össze. Az 1849-es menekültek elit rétegében sok értelmiségi is volt, akik hatottak a török birodalom közeposztályaira és hivatalnokrétegére, és akik közül sokan ennek következtében váltak török állampolgárokká. Így a

társadalmi változás és modernizáció története szempontjából magasan képzett magyar értelmiség Oszmán-török Birodalomba érkezése tartós következményekkel járó esemény lett. Ezekről talán más alkalommal, más témakörben lenne érdemes írni.

E század elején azonban megváltozott a törökországi magyarok képe. Az első világháború és a Trianon kiheverhetetlen megrázkódtatásából kikerülő magyar társadalom figyelme, különösen az 1920-as és 1930-as években, Törökország felé fordult. Ezt az érdeklődést mind a két országban a hasonlóságok egész sora támasztotta alá: elvesztett háború, romlott gazdaság stb. Török földön ekkor valami olyasmi történik, olyanra van fegyver és erő, ami Magyarországon csodálatot kelt. Musztafa Kemal Atatürk, a török köz-

társaság alapítója különösen az 1930-as években segítséget kér Magyarországról. Államközi szerződések keretében kiküldött mérnökök, mezőgazdászok, tanárok, közgazdászok, sok kispáros és szakmunkás dolgozik a modernizációt átélő Törökországban. A gazdasági válság idején sok magyar vándorol ki Törökországba, akik egy része e napig is ott él. Munkásságuk nyomot hagyott a modernizálódó új török köztársaság életében. Ekkor már a törökség kapott nagy segítséget a magyaroktól.

A szépen induló, sokoldalú kapcsolatokat a II. világháború, majd az azt követően kialakult politikai helyzet szakította meg jó ideig a két ország, illetve a két nép között. Történt azonban mégis olyan, amit nem felejtett egyik nép sem. Amikor a magyarság

1956-ban ismét fegyvert fogott és felázadt, mert próbált megszabadulni a Szovjetuniótól való függőségi viszonyától, és ez ezúttal sem sikerült, akkor megint török földre menekült. Tudván, hogy ott megtalálja biztos menedékét, amit ősei mindig is megkaptak. Az idegen elnyomást sohasem tűrő magyar nép 1956-ban vérbe fojtott forradalmának harcosai nemcsak Törökországban, de a nyugaton is kaptak menedéket. Így kerül a magyar-török kapcsolatok egyik fejezetének végére pont. De nem a kapcsolat egészének végére, hiszen attól csak jót, szépet lehet remélni; és hinni abban, hogy a jövőben sokkal jobb, sokkal tartalmasabb lesz.

Kiss Tamás és családja a Garai utcai otthonban 1972-ben

Ökrösné Bartha Júlia

Kartográfiai törekvések a török néprajztudományban

Törökország történetében a 19. század közepétől felerősödik az a mozgalom, amely a nyelvújítást és a népi kultúra felemelését célozza. Az oszmán dinasztia keretében élő soknyelvű, sokféle kultúrájú és vallású népcsoportokat a turáni eszmerendszer fogta össze és lendítette az új fejlődési irányba. Ebből táplálkozott a nyelvújítási mozgalom, melynek legelszántabb képviselői a népi írók voltak.¹ Közülük is ki kell emelnünk Ziya Gökalp nevét, aki először vitt a köztudatba olyan fogalmakat mint nemzet, nemzeti kultúra, etnikum. 1923-ban jelent meg *A törökség alapelvei*² című munkája, amelyben megfogalmazza a nemzet mibenlétét, sorra vizsgálja azokat az antropológiai, nyelvészeti és egyéb kultúrhatásokat, amelyek a történelem folyamán a nemzet létrejöttéhez hozzájárultak. Két alapvető fogalom meghatározása miatt idézik gyakran a kultúrtörténészek: ez a medenijet és a harsz. A medenijet az elit kultúráját, a nemzeti kultúrát jelenti, a harsz pedig a népi kultúra sajátossága, eredeti szelleme, alkotóerejének kifejeződése. Ebből táplálkozik a nyelvújítás szándékától áthatva újjászületett török irodalom³, indulhatnak meg a nyelvészeti kutatások, és létrejöhetnek a népi kultúra kutatásának intézményei. A tudománytörténet hőskorszaka századunk húszas éveitől kezdődik, és szinte töretlen lendülettel tart a második világháborúig, újabb hul-

lámában a hatvanas évekig. A kezdeti nehézségeken túljutva – ami főleg az európai terminusok pontos fogalmi meghatározását jelenti⁴ –, lassan megjelennek az alapvető kézikönyvek. Törökre fordítják A. V. Gennepnek az átmeneti rítusokról írott könyvét⁵, Sautyves folklór kézikönyvét⁶, de saját szerzőgárda is jelentkezik, így Hámit Zübeyir Koşay szerkesztésében 1939-ben megjelenik a *Néprajzi kalauz*, 1939-ben az *Etnográfia és folklórkalauz*, 1949-ben *Fındıkoğlu-Rustow etnográfiai-kalauza*, 1960-ban E. Yener *Néprajzi kalauza*, 1972-ben Ülkütaşırnak *A köztársaság és a folklór-etnográfia kutatása*, Boratavnak *A török népi irodalom* 1969-ben, *A török folklór* 1973-ban és Baykurtnak *A török folklór* című munkája 1976-ban.⁷

Az anyagi és szellemi kultúra kutatása külföldi kutatók bevonásával indul. Mindenki örömmel tesz eleget a törökök meghívásának, hiszen a szinte érintetlen Anatólia, „a civilizáció bölcsője” mindenkit nagy reményekkel tölt el, és szakmai sikerekkel kecsegtet. Francia és angol kutatókon kívül ma-

gyarok is kapnak lehetőséget, sőt a magyar kutatások és a magyar intézményrendszer szolgál mintaként a török tudányszervezők előtt. A nyelvészeti kutatások terén már bejárattott útja volt a török–magyar tudományos kapcsolatoknak, már a múlt század derekától Budapesten működő *Turkológia Tanszék* munkáját is jól ismerték a török kutatók, sőt, Németh Gyula, 1916–17-ben megjelent német kiadású török nyelvkönyvének⁸ latin betűs átirással közreadott szövegét még Atatürk is tanulmányozta, amikor az arab írásjegyekről a latin betűs írásra való áttérést tervezték.⁹ Természetesnek tűnt tehát, hogy amikor a '30-as években megfogant az Ankarai Egyetem létrehozásának gondolata, a *Hungarológiai Intézet* megalapítása is szerepelt a tervekben. 1936-ban nyitotta meg kapuit az egyetem *Nyelvi–Történeti–Földrajzi Karán* belül.¹⁰ Feladata az volt, hogy átültesse a magyar tudományos élet eredményeit, tapasztalatait, megismertesse a magyar történelmet és irodalmat, s magyar nyelvre oktassa a leendő szakembereket. A

*Hungarológiai Intézet*¹¹ elsőként kinevezett vezetője Rásonyi Nagy László volt, akinek fő kutatási témája a török–magyar érintkezések nyelvi, főként onomatológiai (személynévadás) és történeti problematikája. A *Hungarológiai Intézet* áldásos munkáját jelzi, hogy a kiválóan képzett szakemberek szá-

Mehmet Zeki Vali és Tagán Galimdzsán

mos szakmai cikket és szépirodalmi művet lefordítottak. Tayyib Gökbilgin történelmi témájú írásokat, Şerif Baştav Németh Gyula cikkeit, valamint az Attila és hunjai című könyvét fordította. (1962-ben Isztambulban jelent meg.)¹² Tahsin Sarac fordításában második kiadást is megért egy Petőfi-válogatás, Vural Yıldırım pedig Kosztolányi és Déry Tibor írásaiból fordított.

A török–magyar kulturális kapcsolatok szervezésében, ugyanakkor a tudományos kutatások megindításában és az alapvető intézmények létrehozásában elévülhetetlen érdemei voltak Mehmet Fuat Köprülünek (1890–1966), és Hamit Zübeyir Koşaynak (1898–1984). Mindkettőjük erősen kötődött Magyarországhoz, így nem véletlen tehát, hogy a párhuzamosan meginduló nyelvjárési és néprajzi gyűjtések magyar mintára történtek. Életrajzaikba pillantva megértjük az okát. Mehmet Fuat Köprülü 1938-ban a Kőrösi Csoma Társaság, 1939-ben a Magyar Tudományos Akadémia választotta tiszteletbeli tagjává. 1914-ben megjelenő cikkében¹³ a szellemi néprajznak mint új tudománynak, kijelöli a helyét a társadalomtudományok rendszerében. Indítványára szerveződik 1927-ben Ankarában az Anatóliai Néptudományi Kör (Anadolu Halk Bilgisi Derneği), ami rövid idő után nevét megváltoztatva mint Török Néprajzi Társaság (Türk Halk Bilgisi Derneği) vonul be a tudománytörténetbe. Első kiadványuk, a Néprajzi Hírek (Halk Bilgisi Haberleri) az ország különböző helyein gyűjtött etnográfiai adatközléseket hozza. A gyűjtőmunka megkönnyítésére Gyűjtési útmutatót (Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber) adnak ki. A legnagyobb dolog azonban mégis az volt, hogy az ország különféle vidékein széles körű, szervezett néprajzi gyűjtést indítottak.

A török tudománytörténet másik kiválósága Ha-

mit Zübeyir Koşay, archeológus, folklorista, aki az 1930-as években a múzeumok országos igazgatója volt, így pozíciójánál fogva is sokat tehetett a tudományszervezés és a nemzetközi kapcsolatok kiépítése terén.¹⁴ Kiválóan beszélt magyarul, 1917-ben jött Magyarországra, itt végezte a Polgári Iskolai Tanárképzőt, majd Eötvös-kollégistaként 1923-ban az egyetemet. Németh Gyula és Gombocz Zoltán tanítványaként doktorált. Török részről elsősorban ő, magyar oldalról Györffy István volt a kulcsembere a két ország közötti néprajzi együttműködésnek. Györffy Istvánnak a török kultúra iránti érdeklődése közismert. (Alig 14 évesen kezdett ismerkedni a török nyelvvel.) 1909-től gondozta a Kereskedelmi Akadémia Keleti Múzeumának anyagát, lehetősége volt az Akadémia által szervezett törökországi és balkáni tanulmányutakon gyűjtéseket folytatni. Dobrudzsai útjain főként a helynevekkel foglalkozott, és az etnikai csoportok szálláshelyeit vázolta. Az 1916-ban megjelent etnikai térképe máig az egyetlen olyan forrásértékű munka, amely a romániai és bulgáriai török

Tagán Galimdzsán

népcsoportokról alapvető támpontot adhat a további kutatásokhoz.¹⁵ A vele közel azonos korú Mészáros Gyula révén is kapcsolata volt a törökséggel, hiszen Mészáros 1904–1996 közötti isztambuli gyűjtései, valamint a Volga-vidéki csuvasok és tatárok között gyűjtött anyaga 1909-ben került a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályára, ahová ugyanabban az évben Györffyt kinevezték gyakornoknak. 1918-ban a Lenárd-féle expedíció tagjaként jelentős munkát végzett Törökországban. Bár az expedíció célja más irányú volt – a gazdasági együttműködés lehetőségeit kellett kipróbálni – Györffy a néprajzkutató szemével mérte a terepet. Az expedíció munkájáról így számol be: „Gyűjtésem anyaga főleg településföldrajzi és a népi építkezés szempontjából fontos. E területet ez irányban még egyáltalán nem vizsgálták. Ez irányban gyűjtésem kimerítő. Nagy súlyt fektettem ezenkívül a földművelés tanulmányozására is. Gyűjtésünk értékét emeli, hogy megfigyelhettünk a népéletből több olyan jelenséget, melyet a kis-ázsiai kutatók – akik többnyire nyáron végezték tanulmányaikat – a dolog természeténél fogva nem láthattak.”¹⁶ A háborús viszonyok közepette csak ügyel-bajjal térhettek haza, így a kutatóút során készült 650 felvétel közül csak 150-et, és az Észak-Bythiniairól készített etnikai térképet hozhatták haza. Az Isztambulban maradt anyag valószínűleg valamelyik archívumban várja, hogy valaki felkutassa; ami hazakerült, annak pedig a II. világháború végleg megpecsételte a sorsát. Az expedíció tudományos eredményeiről a Kőrösi Csoma Társaság 1922. januári ülésén számol be, s közzéteszi a Társaság akkor induló folyóiratának első számában is.¹⁷ 1921-től több közleménye foglalkozik a török falu településszerkezetével, a népi

építéssel és magyar párhuzamaival.

¹⁸ Ilyen előzmények után érthető, hogy mindent megtett, amikor lehetőség nyílt a török–magyar tudományos együttműködésre, bár maga többé nem lépett török földre. A közös kutatások, tapasztalatcserék szervezésére a legmagasabb szinten folytak tárgyalások, ezt jól illusztrálja az a tény, hogy 1930-ban a török kulturális miniszter, Ahmed Zeki Vali Magyarországra látogat, sőt egy alkalommal még Győrffy szülővárosában, Karcagon is megfordul Tagán Galimdzsán és Győrffy István kíséretében.

Hamit Zübeyir Koşay személyében nagyszerű partnert találtak, elsősorban neki köszönhető, hogy több magyar kutató tehetett tanulmányutat Törökországban. Ő szervezte meg Bartók Béla 1936-os gyűjtőútját, de rajta kívül Fekete Lajos, Halasi Kun Tibor, Palotay Gertrúd és a Néprajzi Múzeum munkatársa, Tagán Galimdzsán is dolgozhatott ott.

A második világháború és az utána következő politikai változások más irányt szabtak a jól induló közös kapcsolatoknak. A törökök figyelme elfordult Nyugat-Európa irányába, bár a Hungarológiai Intézet révén nyelvészeti és irodalmi szálak összekötötték a két országot, de mindebből a néprajztudomány alig részesült.

A kutatás szervezeti kereteinek létrehozásában jelentős lépés volt az 1955-ben alakult Népművészet és Népszokásokat Vizsgáló Társaság (Halk Sanatlarını ve Ananelerini Tetkik Cemiyeti), újabb nevén a Török Folklórkutatás Társasága (Folklor Araştırmaları Kurumu), amely azóta is működik, konferenciákat szervez,

kiállításokat rendez és kiadványok megjelentetését gondolja. 1964-ben Török Folklórintézetet Létesítő Kör (Türk Folklor Enstitüsü Kurma Derneği) néven bizottság alakul, amely 1966-ra létrehozza a Török Folklór Társaságot (Türk Folklor Kurumu), melynek azóta is rendszeresen megjelenő folyóirata a Folklór, számos kiváló, a nemzetközi megmérettetésben is helytálló írásokat közöl. Ezzel egyidőben tűnnek fel olyan folyóiratok, mint Folklórposta (Folklór Postası), Török Folklórkutatások (Türk Folklor Araştırmaları), Török Néprajzi Folyóirat (Türk Etnografya Dergisi), a meginduló regionális kutatások bizonyítékeként a Szivasz Folklórja (Sivas Folkloru). Az anyagi kultúra kutatásáról azonban kevés szó esik.

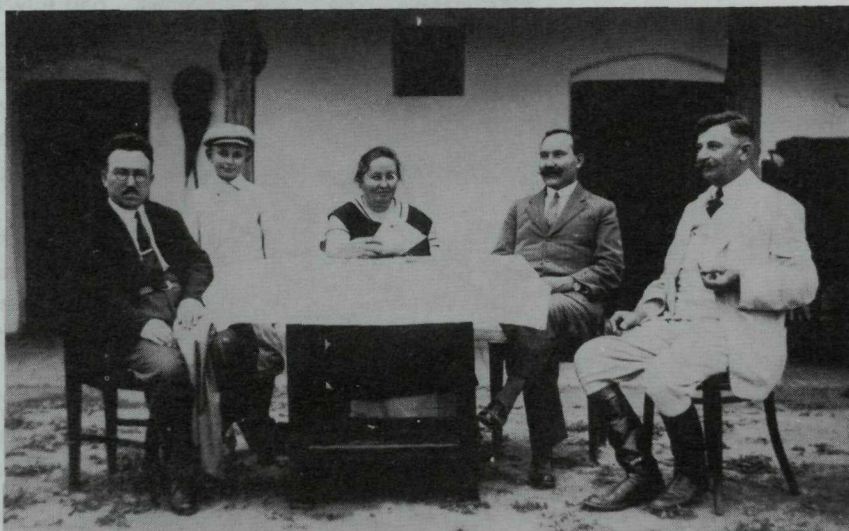
Amilyen lendülettel indult a kutatási célok, módszerek, az ezeket segítő testületek, archívumok létrehozása, olyan döcögősen alakult a szakemberképzés. A Fuat Köprülü és Hámit Zübeyir Koşay köré sereglett nagy nemzedék ereje fogytán már csak tervként foglalkozhatott az utánpótlás ki-nevelésével. Törökországban máig nincs független tanszéke a néprajzkutatásnak. 1938–48 között az Ankarai Egyetem Nyelvi–Történeti–Földrajzi Karán Pertev N. Boratav irányításával népköltészet-kurzusokat szerveztek, ugyanezen a tanszéken etnológiai és szociálintropológiai képzés is indult, de a mindenkor vezetőik egyéni érdek-

lődésétől, kutatási területeitől függött, hogy a „német iskola” vagy a francia etnológia, esetleg az amerikai antropológiai irányzatok valamelyike szabja meg a képzés és a kutatás irányát.

Nagy jelentőségű volt a török tudománytörténetben Sedat Veyis Örnekmunkássága, aki ugyancsak más pályáról került a népi kultúra kutatására. Teológusként végzett 1953-ban az Ankarai Egyetemen, majd Németországban a Tübingen Egyetemen etnológiát hallgatott, 1960-ban ugyanott doktori szigorlatot tett. Hazatérése után a német iskola szellemével termékenyítette meg a török tudományt, előbb docens, majd 1971-től professzorként szervezi az etnológusképzést. Utóda Orhan Acıpayamlı, a francia etnológia szellemiségét vitte az Ankarai Egyetemre. Nyugdíjba vonulása után Gürbüz Erginer (S. V. Örnektanítványa volt) vezetésével folyik a szakemberképzés.

A tudománytörténet rövid ismertetése után lássuk, miként illeszkedik be az európai kutatást jellemző térszemlélet egy olyan kis-ázsiai ország tudománytörténetébe, amelynek tradíciói ugyan más irányt diktáltak volna, mintáért mégis az európai tudomány felé fordult.

Az európai néprajzi kutatásban a térszemlélet – a kultúrjavak előfordulási helyét is számbavevő vizsgálat – kialakítása terén kiemelkedő jelentőségű volt Wilhelm Mannhard munkássága. ¹⁹ A táji variációkat figyelembe

Mehmet Zeki Vali, Ökrösné Varga Eszter, Tagán Galimdzsán és Ökrös László

vevő módszer újdonság volt a néprajzi kutatásban. A térszemlélet kialakulásában azonban közrejátszottak a társtudományok, elsősorban a nyelvtudomány, az archeológia és az antropológia, de mindenekelőtt a megsokasodott földrajzi tudásanyag teremtette meg a térbeli látásmód feltételeit. Hogy a nyelvészeti kutatások,

nyelvjárási atlaszok terén bevált kartografikus eljárás mód a néprajztudományon belül atlaszkeretekben is alkalmazható, a német munkák nyomán bebizonyosodott. Az első komoly vállalkozások a két világháború között láttak napvilágot.²⁰ Ami újdonság volt a korábbi próbálkozásokhoz képest, az, hogy a térképre vitt anyag már nemcsak illusztrációként szolgált, hanem a jelenségek térbeli elrendeződéséből kirajzolódó problémák adják a vizsgálat alapját. Az 1937-ben Párizsban rendezett első nemzetközi néprajzi kongresszustól kezdődően minden jelentősebb nemzetközi fórumon felmerült a kartográfia elméleti és módszertani problémája. A török néprajztudomány a bevezetőben vázolt okok miatti majd fél évszázados fáziskésése a térképészeti módszerek alkalmazásában is megmutatkozott. 1975-ben, Isztambulban az első nemzetközi folklórkongresszuson Nejat Birdoğan vetette fel a néprajzi atlasz készítésének időszerűségét.²¹ Ismerteti a módszer alkalmazásának előnyeit, leginkább azt hangsúlyozva, hogy a módszerrel lehetővé válik a tájegységek közötti kapcsolat kimutatása, s a kulturális elemek elterjedtségének vizsgálata. Felhívja a figyelmet azokra a kérdéskörökre, amelyekre a vizsgálatok során tekintettel kell lenni. Így a folklórjelenségek változására, terjedésére ható tényezőkre, úgymint: etnikai, táji csoportok, vallási csoportok. A paraszti gazdálkodást befolyásoló ökológiai tényezőkre (hegyi falu, erdős vidék települése, folyó melletti település stb.). A mondák gyűjtésénél a mondaképző elemek térképészeti jelölésére (természeti képződmények, mondahősök nevének előfordulása). Javasolja a népzene sajátosságainak vidékenkénti gyűjtését. Kiter a

visélet, a lakodalmak szokásai, gyermekfolklor, néptánc, építkezés, gazdálkodás területén gyűjtött adatok kartografikus feldolgozásának jelentőségére. A munkához 1:100 000 léptékű térképek használatát javasolja, s példaként mutatja be saját munkatérképeit.

Nejat Birdoğan felvetése több szempontból érdekes megvilágítást ad a török néprajznak. Igazodik a minden tekintetben mintaként kezelt európai tudományos szemlélethez, hangsúlyozza azokat az elvárásokat – etnikai csoportok kérdése, vallási megoszlás, ökológiai tényezők szerepe –, amelyek egyébként kerülendő témák Kis-Ázsia országaiban. Olyannyira tabuként kezelt dolgok, hogy a török szerzők, noha tisztában vannak azzal, hogy mit jelentenek az etnikai sajátosságok a kultúrában, az etnikumokat mégsem jelölik, pusztán az adatok származási helyét tüntetik fel. Ez ugyan nagyjából utal az etnikai csoportokra, hiszen nagy valószínűséggel lehet tudni, hogy mely vidéket milyen népcsoportok népesítettek be, de sem pontos statisztikai adatok, sem más adekvát források nem állnak rendelkezésre. Ezzel olyan akadály került a tudományos kutatás elé, amely jó időre megkérdőjelezi az atlasztörekvések lehetőségét.

Nejat Birdoğan munkája mégis figyelemre méltó, jöllehet, az általa javasolt munkamódszerek, a jelölés megigazán kiforrottak, az atlasz lapjai nem kezelhetők könnyen, de ez a munka

során kialakult volna. Ugyanezen a kongresszuson Hamit Zübeyr Koşay a kultúra találkozási pontjairól beszélt. Arra intett, hogy a kultúrát nem szabadják politikai határok, hogy azt történeti–földrajzi egységében kell vizsgálni, ha kell, Elő-Ázsiától Kínáig gyűjtösek összehasonlító adatokat, hogy világosabban kirajzolódjék a migráció révén bekövetkezett változások iránya.

Példaként hozza az amerikai szociálanropológia szemléletét és vizsgálati módszerét.²² Tehát nem a szemléleten, az ötletek hiányán, hanem sokkal inkább a térséget jellemző kuszai politikai viszonyok hatásán múlott, hogy az első nemzetközi folklórkongresszuson felvetett tervet negyedszázad elteltével is csupán törekvéseknek tekinthetjük. Noha az eltelt idő alatt kiváló összefoglaló munkák, a regionális kutatások megindulását illusztráló művek születtek, a kartográfia módszerre nem terjedt el a török kutatók körében.

Jegyzetek

1. A mozgalomról lásd Germanus Gy. 1984., 106–131; vö.: Naciye Güngörmüş 1992., 16–18; Ömer Seyfettin 1992., 1–5.
2. Gökalp, Ziya 1923.; uő.: Halk medeniyesi Baslangıç. In: Halka Doğru 1329. (1913); uő.: Usullere Dar: Halkiyat-I. Masallar. In: Küçük Mecbua 18. 1338. (1922).
3. A török nemzeti irodalom előfutáraként

Ömer Seyfettin (1884–1924) tiszteljük, aki nem kisebb feladatot tűzött maga és pályatársai elé mint azt, hogy a népi kultúrát az irodalom rangjára emelte. Hárem címmel magyarul megjelent kötetében (ford. Puskás László) 22 novelláját olvashatjuk.

4. Lásd: folklorhalkiyat fogalmak körüli vita. Fuat Köprülü 1914.

Balról: Tagán Galimdzsán és Ökrös László

5. Gennep 1939. A mű eredeti cím: Rites de passans. 1909. Ford. P. N. Boratav.
6. P. Santyves 1951.
7. A török néprajztudomány történetének első korszakában megjelent fontosabb munkák:
H. Z. Kosay 1939; uő. 1951.; uő. 1952.; uő. 1974.; Fındıkođlu–Rustow 1949.; M. S. Űlkütařır 1938.; 1966.; 1972.; E. Yener 1960.; S. Baykurt 1976.
8. Németh Gyula: Türkische Grammatik (Sammlung Götschen 771), Berlin-Leipzig, 1916.; Türkisches Lesebuch mit Glossar. Volksdichtung und moderne Literatur (Sammlung Götschen 775), Berlin-Leipzig, 1916.; Türkisches Übungsbuch für Anfänger (Sammlung Götschen 778), Berlin-Leipzig, 1917.
9. Az új török ábécé létrehozásánál a magyar nyelv rendszerének hasonlósága, a magánhangzó-illeszkedések, a ragozás, a két nyelv közös artikulációs bázisa miatt érdeklődtek a magyar írásrendszer iránt. A magyar nyelvújítás eredményei és módszerei szolgáltak mintául.
10. Az Ankarai Egyetem Bölcsészettudományi Karának neve: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
11. Az ankarai Hungarológiai Intézet történetét ismerteti Kakuk Zsuzsa 1990., 116–126.
12. Kakuk Zsuzsa 1990., 116–126.
13. Fuat Köprülü. İkdam Gazetesi, 1914. febr. 6.
14. Kakuk Zsuzsa, im.
15. Györffy István 1916., 390–405.
16. Kőrösi Csoma Arch. I., 1921., 252.
17. Györffy István 1921., 250–251.; uő.

- 275–276.; uő. 1929., 17–18.; 1929., 16–17.; 1929., 15, 19.
18. Bartók kutatóútját az I. nemzetközi folklórkongresszuson elhangzott előadásában is említi, sőt Bartók három előadásának szövege is megjelent Törökországban.
Koşay, H. Z. 1976., 195–201.; vő. Arsunar, F. 1937. és Bartók 1936.
19. Barabás J. 1963., 28.
20. Barabás J. 1963., 43.
21. Birdođan, Nejat 1976., 75–78.
22. Koşay, Hamit Zübeyir 1976., 195–201.

Irodalomjegyzék

- Arsunar, F.: Béla Bartók 'un üç konferansı. In: Ankara Halkevi Yayını, 18. 1936. – Anadolu 'nun pentatonik melodileri 1937.
- Baykurt, S.: Türkiye 'de Folklor. Ankara, 1976.
- Birdođan, N.: Türkiye Folklor ve Etnografya Atlası. In: Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. I. C. Genel Konular. Ankara, 1976.
- Fındıkođlu, Z. F.: Folklor ve Etnografya Kılavuzu. Ankara, 1949.
- Gennep, V.: Folklor. Ankara, 1939.
- Gökalp, Z.: Asullere Dair: Halkiyat–I. Masalları. In: Küçük Mecbua 18. 1338. (1922); Türkçülüğüm Esasları. Ankara, 1923; Halk Medeniyeti ve Başlangıç; In: Halka Doğru. 1329 (1913).
- Güngörmüş, N.: Magyar tudósok szerepe a török nyelvújítási mozgalomban. In: Jászkunság, 1992. 3. sz.
- Györffy I.: Dobrudza. In: Földrajzi Közlemények, 1916.; – A Lenárd-féle kisázsiai expedíció. In: Kőrösi Csoma Archivum 1921. I.; – A török falu. In: A Falu. 1921. nov. 15.; uo. 1921. dec. 15.; – Törökország-ról. In: Levente, 1929. jan. 1.; – A török nép

- és életmódja. In: Levente, 1929. jan. 15.; – A török népművészet. In: Levente, 1929. febr. 1.; – A török nép jövője. In: Levente, 1929. febr. 15.
- Kakuk Zs.: Az ankarai Hungarológiai Intézet története. Keletkutatás, 1990. tavasz.
- Koşay, H. Z.: Etnografya ve Folklor Kılavuzu. Ankara, 1939.; – Ankara Budun Bilgisi. Ankara, 1939.; – Alaca-Höyük. Ankara, 1951.; – Halkbilgisi Kılavuzu. İstanbul, 1952.; – Makaleler ve Incemeler. Ankara, 1974.; – Türk Folklor Arařtırmalarında Mukayese ve Tarihi Metoda Yöneliř. In: I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I. C. Genel Konular. Ankara, 1976.
- Köprülü, F.: Yeni Bir İlim: Halkiyat–Folklore. In: İkdam Gazetesi, 1914. febr. 14.
- Németh Gy.: Türkische Grammatik (Sammlung Götschen 771). Berlin–Leipzig, 1916., Türkisches Lesebuch mit Glossar. Volksdichtung und moderne Literatur (Sammlung Götschen 777). Berlin–Leipzig, 1916.; Türkisch-Deutsches Gesprächsbuch (Sammlung Götschen 777). Berlin–Leipzig, 1917.; Türkisches Übungsbuch für Anfänger (Sammlung Götschen 778). Berlin–Leipzig, 1917.
- Örnek, S. V.: Türk Halkbilimi. Ankara, 1977.; Anadolu Folklorunda Ölüm. Ankara, 1971.
- Saintyves, P.: Folklor Elkitabı. İstanbul, 1951.
- Űlkütařır, M. S.: Cumhuriyetle Birlikte Türkiye 'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları. Ankara, 1972.; Türkiye Türklerinde Ad Verme ile İlgili Gelenek ve İnançlar. In: I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I. C. Genel Konular. Ankara, 1976.
- Yener, E.: Etnografya Kılavuzu. Ankara, 1960.

Kiss Tamás énekmondó fiával egy olvasótalálkozón

Cseh János

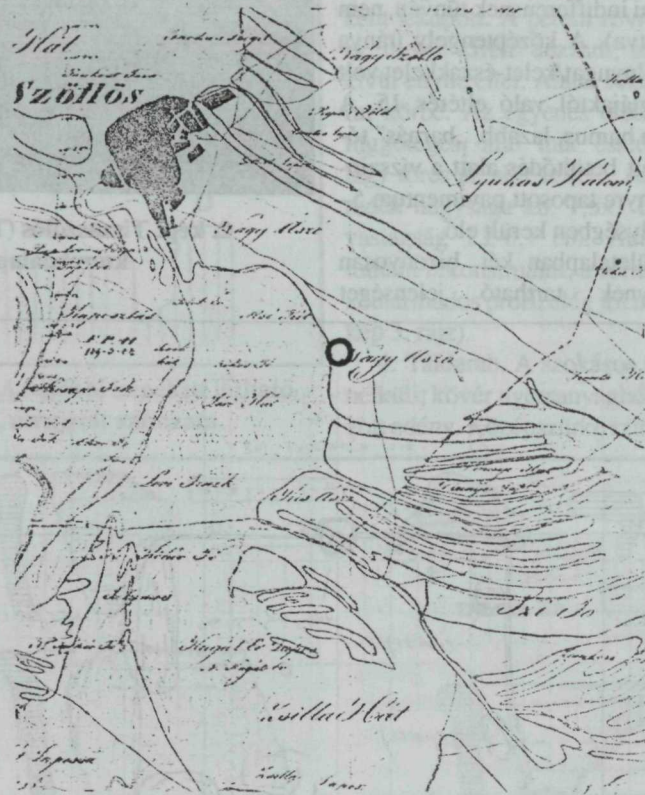
Római kori házak a Közép-Tisza mellékéről

(Szarmata településleletek Tiszaszőlős határában)

Hét esztendővel ezelőtt, 1987 nyarának végén és őszének elején a szolnoki Damjanich Múzeum munkatársai Tiszaszőlős (Tiszafüred) falutól délkeletre leletmentő ásások keretében számos régészeti korszak emlékét, telep- és sírleleteit regisztrálták. Az alábbi – pusztán adatközlő – scriptum azzal a két római császárkori házzal kíván foglalkozni, melyet a szerző tárt föl szeptember-október fordulójának heteiben.

Az objektumok az Aszópart (Nagy Aszó, Nagyasszó, Nagy-Aszaló) nevű határrész középső fertályán, a magaspart pereme közelében, egymástól 25–35 méterre helyezkedtek el – egzakt bemérésre nem került sor – a többi, azonos korú archeológiai jelenség között (1. kép). Az elszíneződések a szkréperes-földgyalus munka révén tűntek elő a lazább, agyagos-homokos, sárgás altalajban (a hasonló állagú humusz alatt). További, már kézi erővel történt nyesséssel élesen rajzóldtak a foltok. Szükséges megjegyezni, hogy abszolút mélységadatokkal nem rendelkezünk: annyi azonban valószínű, ezek a jazig-roxolán házak olyan mélyek – esetleg sekélyebbek? – voltak/lehettek, mint az itteni kora népvándorláskoriak. Vagyis aljuk in profundo 70-80 cm és 90-100 cm között lehetett a mai fölszíntől számítva. Ide kívánczik még néhány természetföldrajzi adat. A geomorfológiai szempontból „löszplató”-nak mondható terepen sztyeppesedő réti szolonyec vagy szolonyeces réti talajt jeleznek a térképek, mely mechanikai vonatkozásban középköttnek, illetve ennél lazábbnak volt vehető.

A földbe mélyített lakóépítmények a kerámia – miből elég kevés volt rajzolásra érdemes – alapján a középső császárkorra, a 2. század második felére és a 3. század első felére keltezhető. Hogy ebben az időkeretben gondolkodhatunk, mutatja egy terra sigil-

lépték nélkül

a jazig-roxolán /szarmata/
házak pontja

**1. kép: Tiszaszőlős (Tiszafüred-), Aszópart.
A jazig-roxolán leletek, a két ház helye
a Tisza-árteret szegélyező partvonulaton.**

lata. Mindamelllett a „nagy háború” és az azt követő konszolidáció évtizedeit reprezentálja a többi edénytöredék is, s talán az, hogy túlsúlyban vannak a téglaszínű cserepek.

A házakhoz tartozó őskori keramikából csupán néhány kelta leletet rajzoltam és írtam le. Az illusztrációkat és

a fényképeket magam készítettem, az összeállítás 1993 őszén történt.

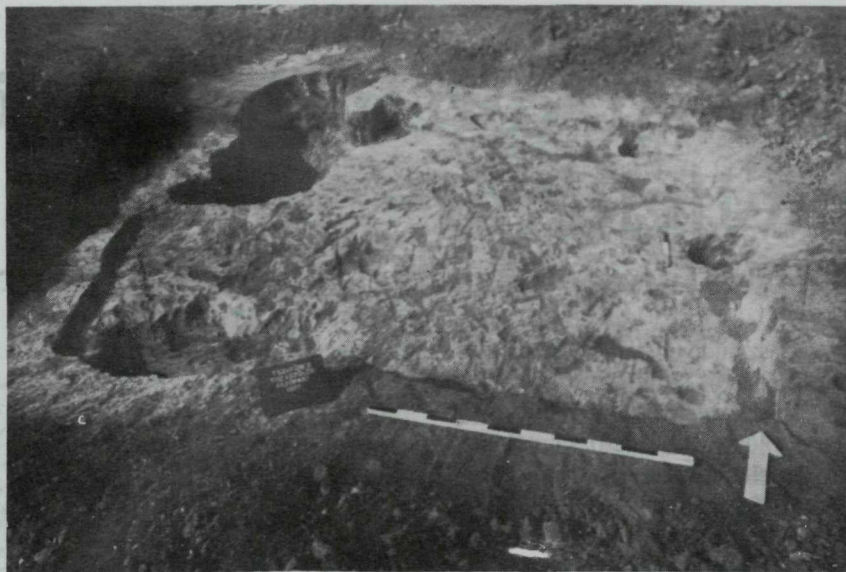
1. ház (1987. szeptember 22.)

A földbe ásott kunyhóalap többé-kevésbé szabályos négyszög, pontosabban téglalap formájú volt, egyenes falakkal, viszonylag szögletesebb sarkokkal (így az északeleti és a délnyü-

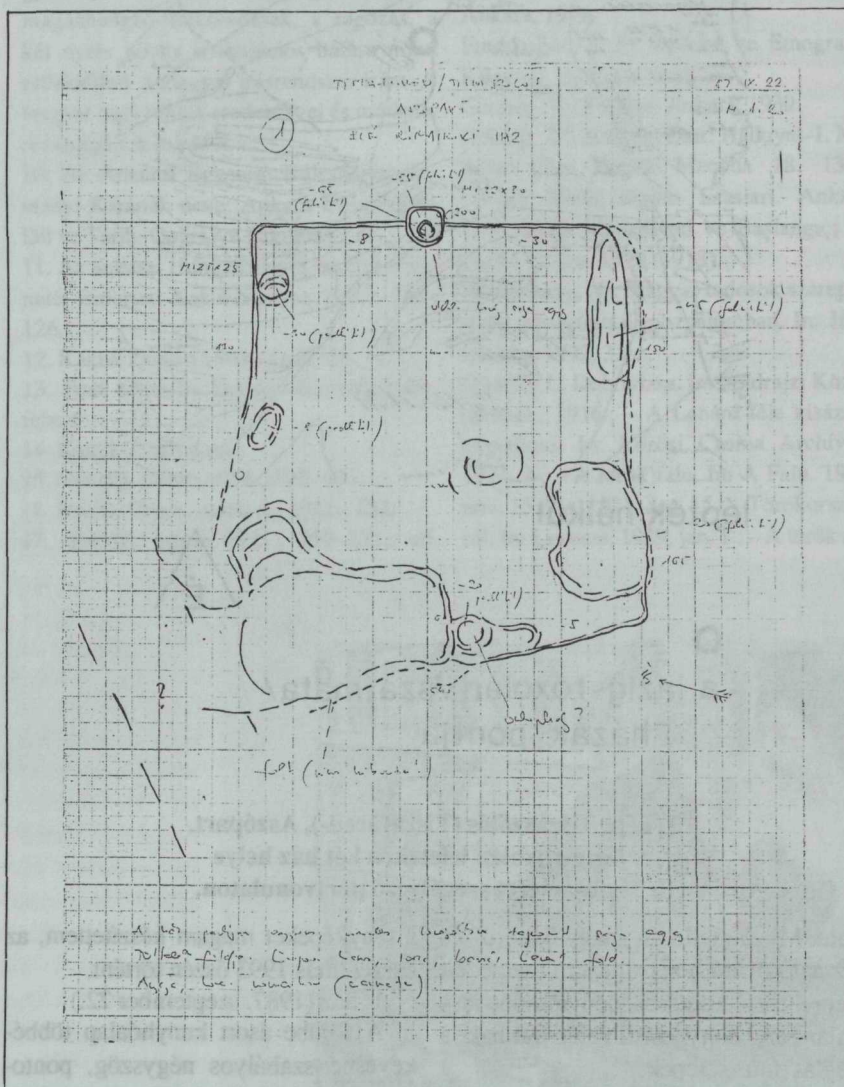

gati). A hosszanti, nyugat-keleti középtengely 3,3-3,4 métert, az észak-déli 2,8-2,9 métert tett ki, ebből adódóan az alapterület 9-10 m². Az északi és a nyugati oldalfalat (melyek nyilván függőlegesen emelkedtek) csupán úgy 1-1,5 méter hosszan tudtam megfigyelni, mivel a ház északnyugati részén egy másik, más korú objektum helyezkedett el (ami indifferensnek tűnően, nem lett kibontva). A középtengely iránya nyugat-délnyugat/kelet-északkelet volt – a fő égtájtól való eltérés 15. A közepesen hamus, lazább, „barnás” tónusú kevert betöltődés alatt a vízszintes, keményre taposott pavimentum 5–30 cm mélységben került elő.

Az épületalapon két, bizonyosan oszlophelynek tartható jelenséget

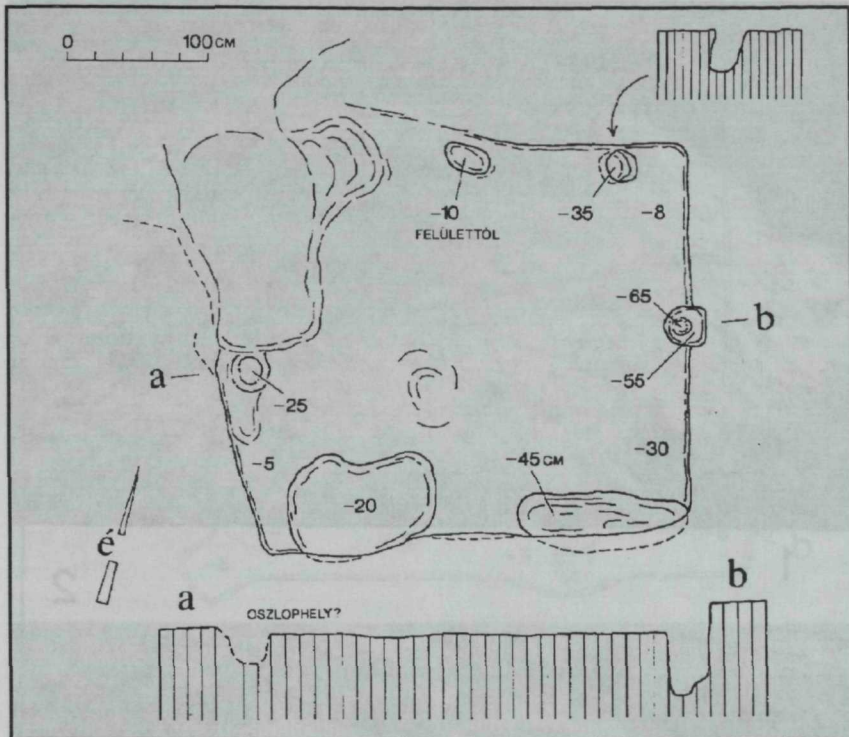
2. kép: Tiszaszőlős (Tiszafüred-), Aszópart. Az 1. római kori kunyhóalapról déli irányból készített fotó.

3. kép: Tiszaszőlős (Tiszafüred-), Aszópart. Az 1. császárkori épületmaradvány eredeti, milliméterpapíros ásatási rajza.

konstatáltam. Az egyik a keleti oldalfal középső fertályán tűnt szembe, fele részben kitüremkedve. Szögletes-kerek formájú, függőlegesen lemélyített gödör volt durvábban 30 cm-es mérettel, és a járószinttől számítva 55 cm mélységgel. Legalul 12 cm körüli átmérőre szűkült össze. A másik az északi fal mentén (a sarok közelében) mutatkozott: kör alakú, 25 cm átmérőjű volt, a padlótól mérve 30 cm mély. Nem vertikális cölöp – sublica – gödörként bontakozott ki, hanem keletnyugati dőléstengelyűként. A házban – melyet stílszerűen, latin szóhasználat talán tuguriumnak nevezhetünk – ezen kívül három további beásás jelentkezett. A déli oldal keleti felén egy ovális, a falba is bevált, teknős aljú gödröt bontottunk ki – 1,2x0,4 méteres mérettel, a járószinttől számítva 10-15 cm körüli mélységgel. Ugyanennek az oldalnak a másik fertályán a beásás szabálytalanabb formájú 1-1,1x0,6-0,8 méter nagyságú volt, és hozzávetőleg 15 cm mély. Közeliében a padlón sekély teknő helyezkedett el. Kibontottam még egy ovális, 35-40x20 cm-es, 8 cm-re süllyedő mélyedést az északi oldalfal középső részén. Az építményalap leírását azzal zárhatjuk, hogy a nyugati falnál igen bizonytalan formában nyoma maradt még egy oszlophelynek: 30 cm körüli méretű, kerek, 20 cm mély beásásként (2-4. kép).

1. Tál része. Jól iszapolt agyagból korongolt, középszürke tónusú. A felszín kívül is, belül is horizontálisan

4. kép: Tizaszőlős (Tiszafüred-), Aszópart. Az előbbi képeken látható telepjelenség fölvételének „tisztázott”, átrajzolt változata.

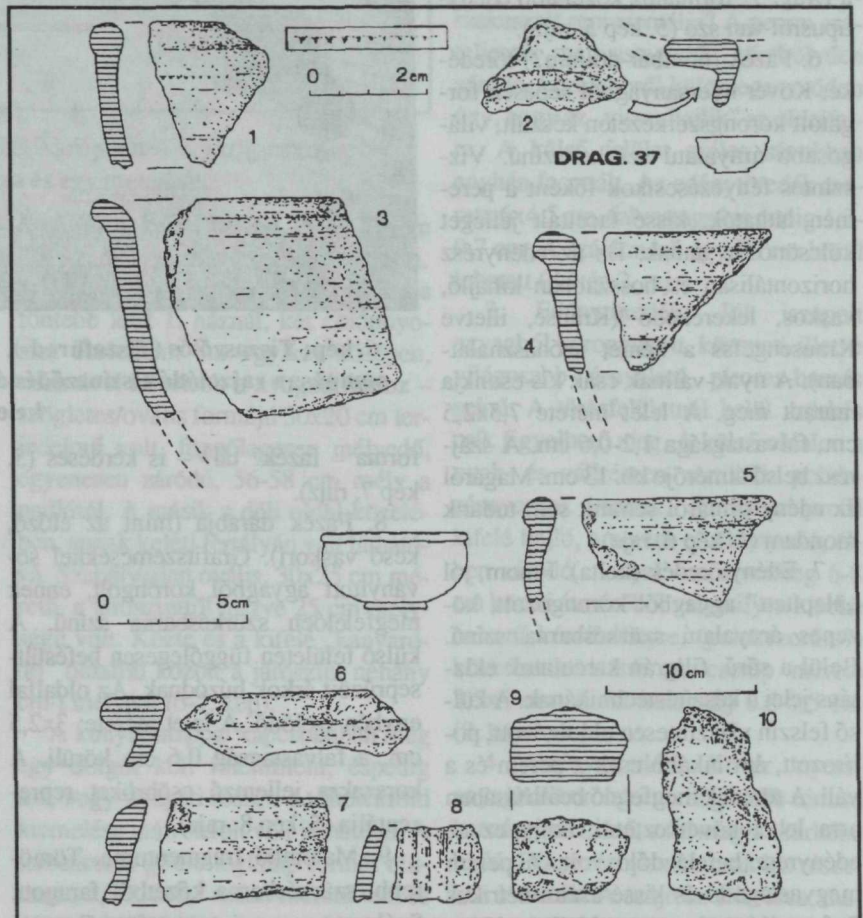
polírozott, de nem összefüggően, mint-hogy matt csíkok maradtak. A perem alatt mm-es háromszögletű, illetve ék alakú benyomkodásokból összeálló fogaskerekes (rota dentata), másként rádalis minta – Rollrädchenverzierung – látható, mely azonban egy szakaszon megszakad. A perem gömbösen duzzadt, kívül éllel korongozott. Az oldalfal nagyon enyhén ívelődő és befelé álló. A cserép/testa méretére 5x4,5 cm-es adatot rögzítettem, a falvastagságra pedig 1,2-0,7 cm-t. Átmérőt nem sikerült rekonstruálnom, s a forma is csak nagyjából sejthető (5. kép 1.rajz).

2. Terra sigillata tál-csésze töredéke. Nagyon finom, kitűnő minőségű agyagból korongolt. Törésfelülete homogén, világos piros színű. A felszínre ráégetett agyagmáz csillogó-fénylő (Glanztön), élénk vöröses-barnás tónusú. Az edényből aljfragmentum maradt ránk. A talpgyűrű kónikus, síkozottan záródó, úgy 0,5 cm vastagságú. Belsejében néhány éles, a korongozásból eredő árkokcska fut körös-körül. A talpgyűrűhöz közel derékszögben kapcsolódik az oldalfal, melynek belső felülete is vízszintes. A lelet mérete: 5x3 cm. Átmérőt pontosan nem lehet megadni. Úgy tűnik, hogy Drag. 33-as vagy Drag. 37-es típusból származik – a

legnagyobb prababilitás szerint. Importáru, díszkeramika a római provinciális világból. (5. kép 2. rajz).

3. Táltöredék. Finom nyersanyagból gyorsan forgó korongon (rota figurális) készített, ennek nyomai a belső felületen jól megfigyelhetők. Középszürke tónusú. A külső felszín horizontálisan polírozott, ez azonban helyenként lekopott. A perem röviden kihajló, illetve kifelé duzzadt, lekerekedő, kívül enyhe éllel. Alatta sekély horony fut körbe. Az egyenes oldalfal majd' függőleges, alul már észlelhető egy lágy törés az aljrész felé. Az edénytöredék nagysága kb. 7,5x7 cm. A falvastagság 1,2-0,7 cm. Átmérőt nem tudtam rekonstruálni, a formát a fele-kétharmados profil elég jól megadja (5. kép 3. rajz).

4. Táldarab. A szokásos soványítás nélküli, kővér nyersanyagból korongozott edény. Középszürke színű. A pere-

5. kép: Tizaszőlős (Tiszafüred-), Aszópart. Leletek az 1. szarmata ház betöltődéséből. 1–6: 2–3. századi keramika; 7–8: Latene cserepek; 9: malomkő; 10: salak.

men és a külső felületen erőteljes vízszintes polírozásnyomok figyelhetők meg, viszonylag szélesebb sávokban. A szájrész kifelé hajló-duzzadt, lekerekített. Az oldalfal egyenes, befelé meredek. A lelet nagysága: 1,5x0,7 cm. Adat, mely az edény méretére fényt vetetne, nem „vehető le” (5. kép 4. rajz).

5. Tál fragmentuma. Finom, jól iszapolt agyagból készített, korongozott. Színe az oxidációs égetésből adódóan közepes árnyalatú barnáspiros. A törésfelületnél belül szürkés sáv húzódik. A külső és a belső felületen vízszintes fényezéscsíkok láthatók az eredeti matt alapon. Különösen a perem alatt jellegzetesek ezek a „szalagok”. A szájrész gömbösen duzzadt, ebből éles profiláltsággal indul az oldalfal. Utóbbi ívelt. A cserép mérete 6,5x3,5 cm. A falvastagság: 1,1-0,5 cm. Diaméter egzakt módon nem mérhető. Úgy látszik, a Drag. 37 formához közel álló edénytípusról van szó (5. kép 5. rajz).

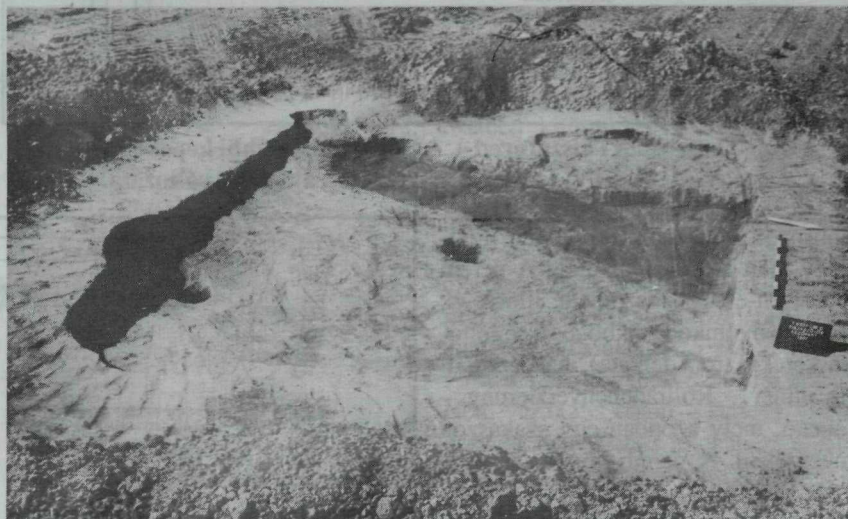
6. Fazék (hombár-dólium?) töredéke. Kővér nyersanyagból sebesen forgatott korongszerkezeten készült, világosabb árnyalatú szürke színű. Vízszintes fényezéscsíkok főként a peremen láthatók, kissé facettált jelleget kölcsönözve annak. Ez az edényrész horizontálisan és hosszabban kihajló, vaskos, lekerekedő (Krause, illetve Krausegenfess a német szóhasználatban). A nyak-vállnak csak kis csonkja maradt meg. A lelet mérete 7,5x2,5 cm, falvastagsága 1,2-0,6 cm. A szájrész belső átmérője kb. 13 cm. Magáról az edényformáról semmit sem tudunk mondani (5. kép 6. rajz).

7. Edénytöredék (kelta). Finom, jól „ülepített” agyagból korongozott, közepes árnyalatú szürkésbarna színű. Belül a sűrű, filigrán karcolatok eklátáns jelei a készítéstechnikának. A külső felszín vízszintesen eldolgozott, polírozott, ám inkább csak a perem és a váll. A töredék megfelelő beállításában arra lehet következtetni, hogy ez az edényrész befelé dőlő volt. A perem megvastagodó és kissé aszimmetrikus D-formájú, a kurta nyakból ívelődve indul a váll. A cserép nagysága 5,5x3,5 cm. A falvastagság: 1-0,6 cm. Szájátmértől nem sikerült rögzítenem, s a

1

2

6. kép: Tiszaszőlős (Tiszafüred-), Aszópart. A 2. római kori ház. 1: a pompásan rajzolódó elszíneződés déli irányból; 2: fotó a feltárás után, keletről.

forma – fazék? tál? – is kérdéses (5. kép 7. rajz).

8. Fazék darabja (mint az előző, késő vaskori). Grafitzemcsékkel soványított agyagból korongolt, ennek megfelelően szürkésbarna színű. A külső felületen függőlegesen befésült-seprűzött árkok húzódnak. Az oldalfal enyhén ívelődő. A lelet mérete: 3x2,5 cm, a falvastagság 0,6 cm körüli. A korszakra jellemző csöbröket reprezentálja (5. kép 8. rajz).

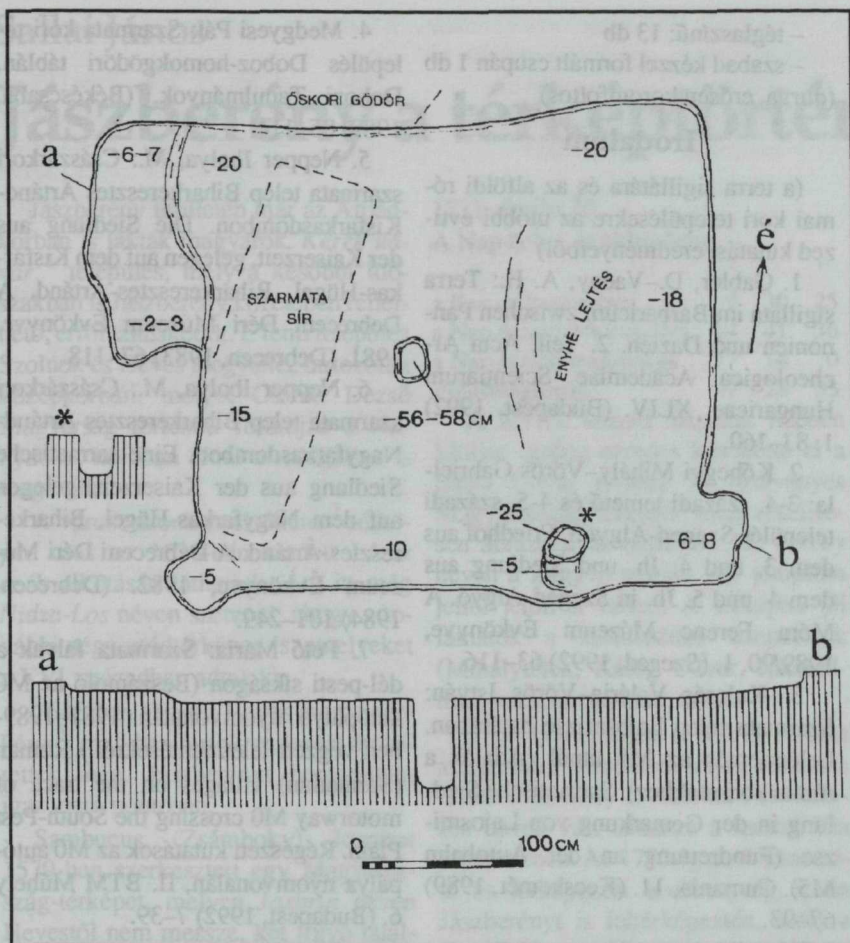
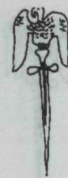
9. Malomkő fragmentuma. Tömörebb, szürkésbarna kőzetből faragott. Széle-pereme egyenesre, függőlegesre alakított. Egyik oldala simára csiszolódott munkafelület, de a szemközti, ferde felületen is láthatók kopásnyomok.

Mérete: 8x5,5x5 cm hozzávetőlegesen. Nem meghatározható, hogy alsó vagy felső kő volt-e (5. kép 9. rajz).

10. Salakrög (scoria). Viszonylag nagyméretű darab, ezekre a leletekre jellemző színnel. Összeolvadt, sima, fénylő részek mellett likacsos fülletek is megfigyelhetők. Több helyen növényi lenyomatok konstatálhatók. Mérete 13x7,5x6,5 cm (5. kép 10. rajz).

2. ház (1987. október 1.)

A másik, földbe süllyesztett aljú ház tisztábban, világosabban rajzolódott ki, mint az előző (annak ellenére, hogy az északnyugati részen egy melleleg ki nem bontott neolitikum – középső újkőkori – gödör feküdt). Kevésbé hamus, tömörebb betöltődése egy alapjában véve

7. kép: Tiszaszőlős (Tiszafüred-), Aszópart. A 2. jazig-roxolán építményalap rajza és egy metszete.

ugyancsak anguláris, inkább négyzet-hez közelítő, 3,1-3,2x2,9-3,1 méter nagyságú beásást jelzett, toldalékrészekkel. Az alapnégyzög területe itt is 9-10 m², illetve 1-1,5 m²-rel több. A terepen úgy feküdt, hogy nyugat-keleti tengelye 8°-kal tért el dél, illetve észak felé. Az oldalfalak kissé ívelődően (belfelé és kifelé), egy helyen kitüremkedve húzódtak és függőlegesen mélyedtek. Az említett toldalékrészek egyike a nyugati oldal északi felét foglalta el: szögletes-szabálytalan alakú volt és 1,55-1,6x0,45-0,7 méter méretű. Alja úgy 10-15 cm-rel volt magasabban a padlónál. A délnyugati saroknál szögletes (a kunyhó diagonális tengelyéhez igazodó), 40x40 cm-es, a járószinttel egyező mélységű jelenség került kibontásra. Egy ehhez hasonló nagyságú, 9,6x0,2-0,3 méteres, téglalaphoz közelítő alakú, a padlóval ugyancsak azonos mélységű kitüremkedést obszerváltam a délkeleti szögletnél. A lakóház keményebb „pavimentuma” egyenesen-vízszintesen bontakozott ki, kis

lejtéssel a keleti részen (5 és 20 cm közötti mélységben került napvilágra).

Ebben az objektumban is, miként a fönnebb leírt 1. háznál, két cölöpnyomot észleltem. Az egyiket középen, valamivel közelebb a nyugati falhoz – szögletes/ovális formájú 30x20 cm terjedelmű volt, függőlegesen mélyedő, egyenesen záródó, 56-58 cm mély a padlótól. A másik a déli oldal közelében, annak keleti fertályán vált láthatóvá. Szabálytalan ovális, 30x25 cm méretű, a járószinttől mérve 25 cm mélységű volt. Közte és a kifelé „kanyarodó” oldalfal között a járószint néhány cm-t mélyedt (6-7. kép).

A kunyhóalappal kapcsolatban még egy dolgot kell fölemlíteni, és pedig azt, hogy nyugati részén a töltelékföld kiemelése után sírfolt vált láthatóvá. A temetkezés gödre téglalap formát mutatott, 2,3-2,4x0,7 méter méretű volt és dél-északi tájolású (pontosabban tengelye 10°-kal deklinált északkelet, illetve délnyugat irányába). Kibontva az emberi csontvázat, mellékletként

edényt, csatot és kést találtam. A szarmata sír korábbi is, későbbi is lehet a háznál (talán az utóbbi valószínűbb).

1. Táltörödek. Kövér agyagból korongozott gyorsan forgó, lábbal hajtott szerkezeten. Közepes, illetve világosabb árnyalatú barna-piros színű. A perem és a külső felület vízszintes irányban polírozott. Előbbi edényrész gömbösen duzzadt, kívül éllel kapcsolódik az oldalfalhoz. Ez utóbbi függőleges, lágyan hajló. A cserép nagysága: 6x4 cm. A fal vastagsága: 1,1-0,6 cm. Diaméter-adatot nem lehetett akkurátusan fölvenni. A fragmentum egy, a Drag. 37-es típushoz közelítő formára enged következtetni (8. kép 1. rajz).

2. Tál darabja. Kövér (de mint az előbbi, egy-két szennyeződés-rögöt is tartalmazó) nyersanyagból készített, korongolt. Színe élénkebb barnáspiros, a fal magja széles sávban szürke tónusú – az égetés redukációs és oxidációs szakaszait reprezentálja? A perem erőteljesen megvastagodó, gömbölyűen záródó, közelebről különleges módon úgy, hogy az „visszahajlik” az oldalfalra. A külső felület széles sávokban enyhén facettált. Az edénytörödek mérete 6x4,5 cm, falvastagsága pedig 1,7-0,7 cm. A szájátmérő úgy 20 cm körül lehetett (8. kép 2. rajz).

3. Edénytörödek. Jól iszapolt agyagból korongozott, közepes, illetve világosabb árnyalatú pirosas-barnás színű. A törésfelületnél belül szürkés csík figyelhető meg. A külső oldalon a nyak- és vállrészén vertikális polírozásnyomok vannak. Az egész profil kifelé hajló, a perem elvékonyodó, éleben záródó. A csak hozzávetőleg 6-8 cm körüli átmérből valamilyen kisebb méretű készítményre, (pohárszerű?) következtethetünk. A cserép mérete 3,5x3 cm. A falvastagság 0,6-0,5 cm (8. kép 3. rajz).

4. Edénytörödek. Kövér nyersanyagból korongolt, világosabb tónusú barnáspiros színű, a fal magja szürkébe hajló. Fényezésnyomok csak kis részen láthatók. A szájrész tölcéses, maga a perem megvastagodó, háromszög formájú, kívül éllel. Nem elképzelhetetlen, hogy itt fül maradványa a törödekesség. A darab nagysága: 3,5x3 cm,

a falvastagság: 1-0,4 cm. Vajon füles korsóról van szó? (8. kép 4. rajz).

Függelék (leletstatisztika)

1. ház: összesen 31 db tárgy (állatcsont nélkül)

Kerámia: 27 db (ebből két cserép Latene-kori)

– korongolt 21 db (közte egy terra sigillata)

– szürke: 6 db

– téglaszínű: 15 db (döntően oldal-törédekek)

– kézzel formált 5 db (durva, törme-
lékes anyagú, barnás-szürke oldalrészek)

Egyéb lelet: 4 db

– 2 db patics (kiégett faltapasztás)

– 1 db malomkő

– 1 db salak

2. ház: mindent egybevéve 54 db tárgy (állatcsont nélkül)

Óskori (neolitik) kerámika: 37 db

Szarmata cserép: 17 db

– korongolt 16 db (zömmel fényezett falrészek)

– szürke: 3 db (tehát cca. ötödrész)

– téglaszínű: 13 db

– szabad kézzel formált csupán 1 db (durva, erősen koromfoltos)

Irodalom

(a terra sigillátára és az alföldi római kori településekre az utóbbi évtized kutatási eredményeiből)

1. Gabler, D.–Vaday, A. H.: Terra sigillata im Barbaricum zwischen Pannonien und Dazien. 2. Teil. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, XLIV. (Budapest, 1992) 1. 83–160.

2. Kőhegyi Mihály–Vörös Gabriella: 3-4. századi temető és 4-5. századi település Szeged-Algyőn. Friedhof aus dem 3. und 4. Jh. und Siedlung aus dem 4. und 5. Jh. in Szeged-Algyő. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1989/90. 1. (Szeged, 1992) 63–116.

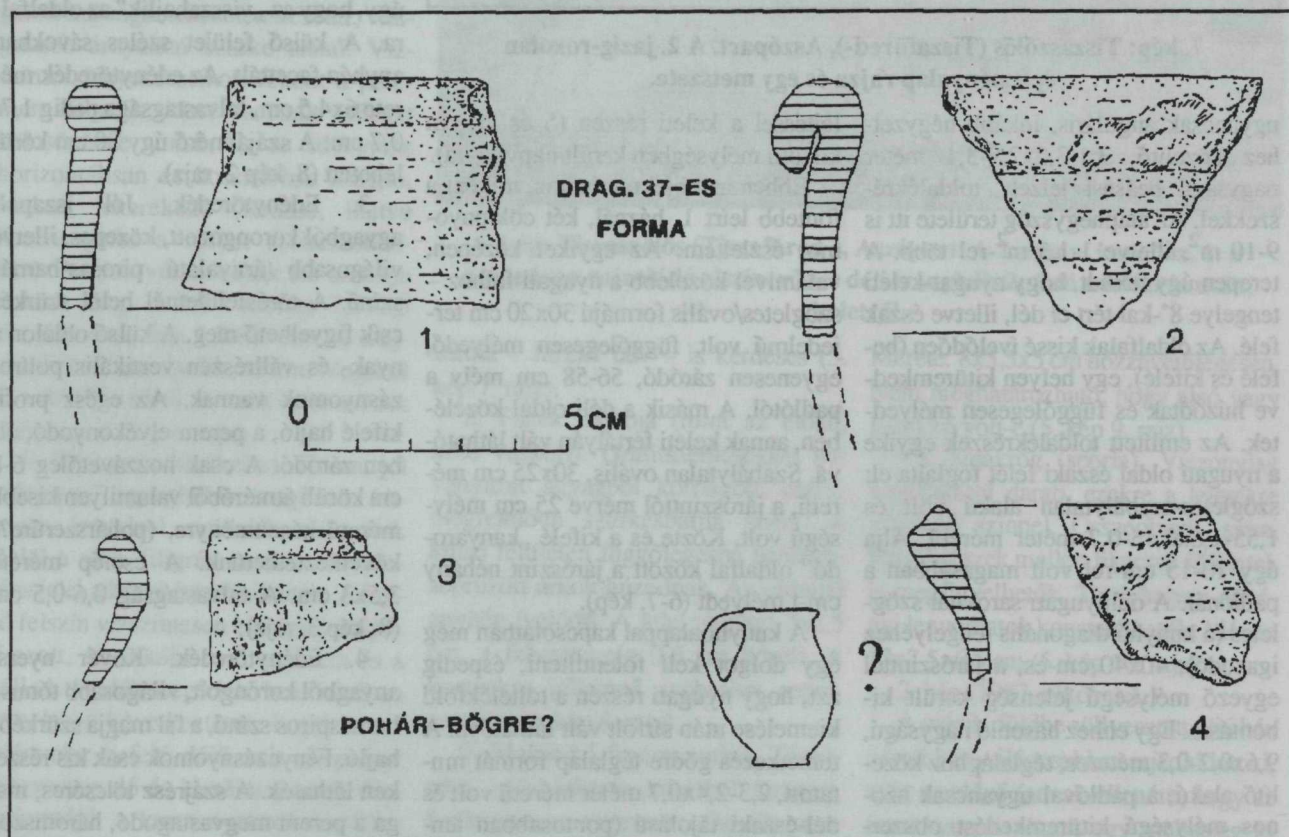
3. Kulcsár Valéria–Vörös István: Szarmata telep Lajosmizse határában. Leletmentés az M5 útnál (Adalék a római kori utakhoz). Sarmatische Siedlung in der Gemarkung von Lajosmizse (Fundrettung an der Autobahn M5). Cumania, 11. (Kecskemét, 1989) 67–93.

4. Medgyesi Pál: Szarmata kori település Doboz-homokgödöri táblán. Dobozi Tanulmányok. (Békéscsaba, 1989) 85–114.

5. Nepper Ibolya, M.: Császárkori szarmata telep Biharkeresztes Ártánd-Kisfarkasdombon. Die Siedlung aus der Kaiserzeit, gelegen auf dem Kisfarkas-Hügel, Biharkeresztes-Ártánd. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 1981. (Debrecen, 1983) 67–118.

6. Nepper Ibolya, M.: Császárkori szarmata telep Biharkeresztes Ártánd-Nagyfarkasdombon. Eine sarmatische Siedlung aus der Kaiserzeit, gelegen auf dem Nagyfarkas-Hügel, Biharkeresztes-Ártánd. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 1982. (Debrecen, 1984) 101–249.

7. Pető Mária: Szarmata falvak a dél-pesti síkságon (Beszámoló az M0 autópálya nyomvonalán 1987–1989-ben végzett leletmentésekről.) Roman (Sarmatian) villages on the trace of motorway M0 crossing the South-Pest Plain. Régészeti kutatások az M0 autópálya nyomvonalán, II. BTM Műhely 6. (Budapest, 1992) 7–39.

8. kép: Tiszaszőlős (Tiszafüred-), Aszópart. Az iménti képen látható objektumból kikerült középső császárkori edénytörédekek.

Sallai János

Jászberény a térképtörténet tükrében

Jászberény területén már az Árpád-korban is laktak magyarok. *Kerek udvar*¹ település, mely a későbbi időszakban is Jászberény közelében fellelhető, erről tanúskodik. E fenti település Szolnok és Heves megyéhez tartozott a középkorban, melyet Csánki Dezső Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában című munkájában is megemlíti.

A várost azonban elsőként² térképen csak az 1528-ban kiadott Lázár deák alkotásán láthatjuk. Ám itt még *Nidza-Los* néven szerepel, ahogy a további négy utódtérképen is, amelyeket a XVI. században adtak ki.

1646-ban készült Heves megye térképe³, melyben birtokrendezést örökítették meg. Jászberényt berajzolták, igaz, nem pontosan.

Sambucus (Zsámboky) Ioannes 1579-ben szerkesztett egy Magyarország-térképet, melyen *Jasbrin* néven Hevestől nem messze, két folyó találkozásánál jelölte be Jászberényt.

Ezt követően Nyugat-Európa több térképészét, térképmetszőjét meghílette Magyarország. Ezek közt volt Frederik Wit is, aki 1670-ben adta ki *Regnum Hungaria in omnes saos* címen hazánkról készített térképét, melyen *Nidzalos* néven szerepel a város.

A török kiűzését követően kerülhetett sor az ország felmérésére, melynek következményeként elkészült a Duna, Erdély és J. C. Müller által Magyarország négyszelvényes térképe. Ezen utóbbi térkép mutatja be elsőként pontosan az országot, így a Jászságról is korszerűen tudósít. (*Gyasbrin* = Jászberény.)

Jászberény kiterjedését, formáját elsőként Mikoviny Sámuel Jászság térképalkotásán (1737) szemlélhetjük meg. A színes kéziratos térkép *Jáz Berény* név alatt a város területét, a Zagyva vonalát, valamint a határ felosztását ábrázolja. Mikoviny térképtudományi művében, az *Epistola*-ban mintaként közölte Jászberény szélességi meghatározási adatait, melyek a következők voltak:

Jászberény a Jászságban

1731. április 30.

A Nap helye az ekliptikán

a Kos csillagképben	9	30	25
a Nap északi deklinációja	14	41	36
a Nap észlelt magassága	57	14	0
Pólusmagasság	47	28	33

A XVIII. század második felében Müller Ignác ezredes készítette el a Bécsi Udvar részére 12 szelvényes Magyarország-térképét, mely részletesen ábrázolja az országot. *Jáz berény* néven a Zagyva partján egy templom jellel jelöli a várost. A térképen jól láthatók a szomszédos települések (Mihálytelek, Kéreg Udvar, Jákohalma), valamint az utak, tavak.

1764-ben rendelte el Mária Terézia a Habsburg Birodalom teljes, részletes felmérését, mely I. Katonai Felvételezés néven vált ismertté a kartográfia történetében. Az 1785-ig tartó felmérési és térképezési tevékenység során Jászberényt is feltérképezték, mely a Col XVII. sect. 20 szelvényen található meg a Hadtörténeti Intézet Térképtárában. A részletes felmérés mellett elkészítették az ország leírását is, melyben *Jász Berény* város alatt a következőket találjuk német nyelven:

1) Jászberény szomszédos területeitől való távolsága, órákban számítva és közönséges rendes lépésben mérve.

2) A Zagyva és Tarna folyókról, valamint a rajtuk lévő gázlókról.

3) Jászberény útjainak leírása.

4) Balra a Haiba nevű mocsárnál egy újonnan telepített erdő, alig van remény az átkelésre.

5) A rétek és legelők mindegyike lápos, ritkán száradnak ki teljesen, és a kitartó esők jóformán lehetetlenné teszik az átjutást.

Jobbról a mocsár soha nem szárad ki, mint balról a Haita nevű sem, amin a Jászberényi Szállások fekszenek, ahová az ingoványos rétek és a terep kis lejtése miatt az Almás vize elszívárog, amely ezért néha teljesen kiszárad, de már kis esőnél is megnehezíti az átjárást minden helységbe.

6) Tartósan csapadékos napokon az utak kifejezetten rosszak. A Monostor-

ra és Felső Szentgyörgyre vezetők mihelyt a rétre érnek, jók; a Boldog Katára és Nagy Katára vezetők nagyon homokosak.

A Zagyván keresztlvivő út a város alatt, a malom és a szőlők között és tovább fölfelé Buszta Kerek Udvarra csak alacsony víznél használható. A továbbiakat a „víz” rovatba jegyeztük. Magára Pusztára egy kicsi és rossz híd vezet.

7) A város maga ezektől a szőlőktől nem messze fekszik, de ezeket a közelben lévő dombok, a Pika és a Csóró uralják.

8) A Zagyva több kiszélesedését ingovánnyá az ott fekvő gát akadályozza, így hajtják a rajta álló malmokat.

A XVIII. század végén került sor először kataszteri felvételezésre, melyet a nemesek megadóztatására rendelt el II. József. Az ismert történelmi okok miatt ekkor nem sikerült végigvinni, és a felmért anyagot is megsemmisítették. Másodszor az 1848–49-es szabadságharc után 1850-ben kezdték újra, majd ettől fogva folyamatosan végzik a kataszteri felmérést. Jászberény kataszteri térképe az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában található meg ma is.

Az Országos Levéltárban található az a térkép, melyet 1794-ben készítettek. Ez Jászberény kül- és belterületét, a Zagyva folyását ábrázolja.

A XVIII. század végén térképezte fel a Jászságot Bedekovich Lőrinc, így, többek között Jászberényt és határát is. Az 1798-ban készült térképe külön figyelmet érdemel. A topográfiailag és gazdaságilag is kiemelkedő térképmű igen jól reprezentálja a XVIII. század végi Jászság központját. A térkép mellé jelmagyarázatban feltüntette a határ jellemzőit. Így a térképre nézve azonnal láthatjuk a legelők, szántók, kaszálók, erdők, veteményesek, vizek kiterjedéseit, területeit. Az egyéni tulajdonban lévő tanyaföldeket is berajzolta, mely sokáig irányadó volt. Kiemelném a kaszálókat, melyek nyílászár szerint kerültek évente kiosztásra. Így a „Négyszállási”, a „Borsóhalmi”, a

„Tól a Tarnán”, az „Alsó rét” nyilasok, valamint a közcélra kiadott kaszálók a „Város rétye”, a „Papp rétye”, az „Ispitály rétye”, a „Serfőzőföld”, a „Harangozók földje”.⁴

Bedekovich térképeit sokáig a Jász települések levéltáraiban őrizték, ma már azonban csak hiányosan lelhetők fel. (A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban megtalálható Bedekovich-féle Jászberény-térkép: kiadásának éve: 1806, jelzete: SZML. T. 51, mérete: 76x52 cm.)

Az I. katonai felmérés térképeinek elavulása miatt 1806-ban rendelték el a II. katonai felmérés végrehajtását. A geodézia és a kartográfia fejlődése eredményeként igen jól használható részletes térképek (1:28 800 öles méretarányban) készültek az ország minden részéről, helyéről. A város belterületét, utcáit, házait, utait jól szemléltető a XXXVI col/50 sect. szám. Ezen túl a Zagyva vonaláról, a város határának felosztásáról, tanyáiról is képet kapunk, ugyanezen lapról.

A II. katonai felmérés 1869-ben fejeződött be, de egyben kezdetét vette a III. katonai felmérés. Az ennek következtében kapott 1:25 000 méretarányú térképszelvény már egy fejlett, XIX. századi mezővárost mutat be. A még pontosabb, szemléletesebb térképen fellelhető a vasút, a kaszárnya is.

A Jászságban a XIX. században folytatott térképész tevékenységet Balla Antal, akinek munkáját az 1811-ben kiadott Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült Vármegyék (A Jászság, A Nagy- és A Kis-Kunság) térképalkotás örökölte meg.

Az 1816-ban, ifjabb Bedekovich Lőrinc által rajzolt térkép a várost az építendő kórház megjelölésével ábrázolja.⁵ Ezen túl a Zagyva kiöntését, az utakat, telkeket (tulajdonosaik feltüntetésével), temetőt, fatemplomot és a Szentkúti kápolnát találhatjuk meg a térképen.

1817-től 1819-ig mérte fel Jász Berény város határát Major Gábor.⁶ A térképen a következőket tüntette fel:

– a város belterületét, utcáival, templomaival, szobraival együtt;

– a határ földjeinek osztályozását, területi adatait, szántóit, kaszálóit, erdőit, káposzta- és kenderföldjeit;

– szőlőket, halmokat, láposokat;

– malmokat, téglavetőket;

– tavakat, ereket,

– Tarna, Zagyva folyását.

A részletessége miatt a város egyik legértékesebb XIX. századi térképe.

1851-ben adták ki Pesten Fényes Elek: Magyarország Geographiai Szótárát. E műben Jász-Berény leírása is szerepel. A könyv I. kötetének 151. oldalán található leírás a következőket tartalmazza:

„Jász-Berény, magyar város és főhelye a Jász-Kun megyének, a Zagyva két partján, a Tápio és Tarna vizektől pedig körülövezve, igen szép rónaságon, Pesttől, Vácztól, Egertől 7 mfdnyi távolságra, saját postahivatallal. Határa a hozzá tartozó pusztákkal igen nagy, mert 47,604 holdra terjed, mellyet 2950 polgár bír. Földje Szeli felé homokos; egyebüit gazdag fekete föld; van 2 szőlőskertje, kövér rétyei, Hajta nevű erdeje és tava, melly náddal és szárnyasokkal szolgál. Népeisége 3131 házban, 18343 lakos, kik 999 reformatust, 107 n. e. óhitüt és 108 ágostait kivéve, mindnyájan r. katolikuskok, egy ropant paroch. szentegyházzal, egy a történetben is nevezetes szent Ferencz szerzeti kolostorral és templommal, hol régen vár volt, s némellyek Attila várának hiszik. Van itt még ref. anyaekklézsia, kath. gymnasium, takarékpénztár, rabdolgoztató-intézet szürposztó- és pokrócz-gyárral, gyógyszerár, nagy vendégfogadó, jeles kerületi megyeház; a városháznál Lehel kürtjét mutogatják. Találtatik 658 kézműves, kik közt 215 szücs.”

1853-ban rajzolta Fekete László a „Jász Berényi tagosított földbirtokok térképe”⁷ című 150x119 cm nagyságú térképet, melyet 1854-ben hitelesített Haynald István mérnök. A tagosítási célból készült térképen feltüntette a birtokok helyrajzi számát, tulajdonosait, és a földek osztályozásait. (Fekete László a következő térképeket készítette még, amelyek a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban találhatók meg:

Készítés ideje	Jelzete	Mérete
1854	SZML. T. 267	116x113 cm
1854	SZML. T. 269	153x114 cm
1859	SZML. T. 270	194x134 cm
1867	SZML. T. 272	196x120 cm
1859	SZML. T. 271	92x153 cm).

A XIX. század végén és a XX. század elején több közigazgatási és földrajzi atlasz készült, melyeknek Jász-Nagykun-Szolnok vármegyét ábrázoló lapján találhatjuk Jászberény városát.

Az I. világháborút követően Magyarország megkapta a III. katonai felmérés az ország területét ábrázoló anyagát, melyet a Honvéd Térképészeti Intézet újított fel. Ezen anyagban a várost ábrázoló 1:25 000, ill. 1:75000 méretarányú térképszelvényeken is tanulmányozhatjuk a város század eleji arcát.

A két világháború között dr. Fodor Ferenc, a kiemelkedő Jászság-kutató összegyűjtötte, megörökítette és felhasználta a várost ábrázoló régi térképeket: Siklósi-Beleznay térképét, a Jászság úthálózatát, mezőgazdaságát, vízrajzát, tanyáit ábrázoló térképeket.

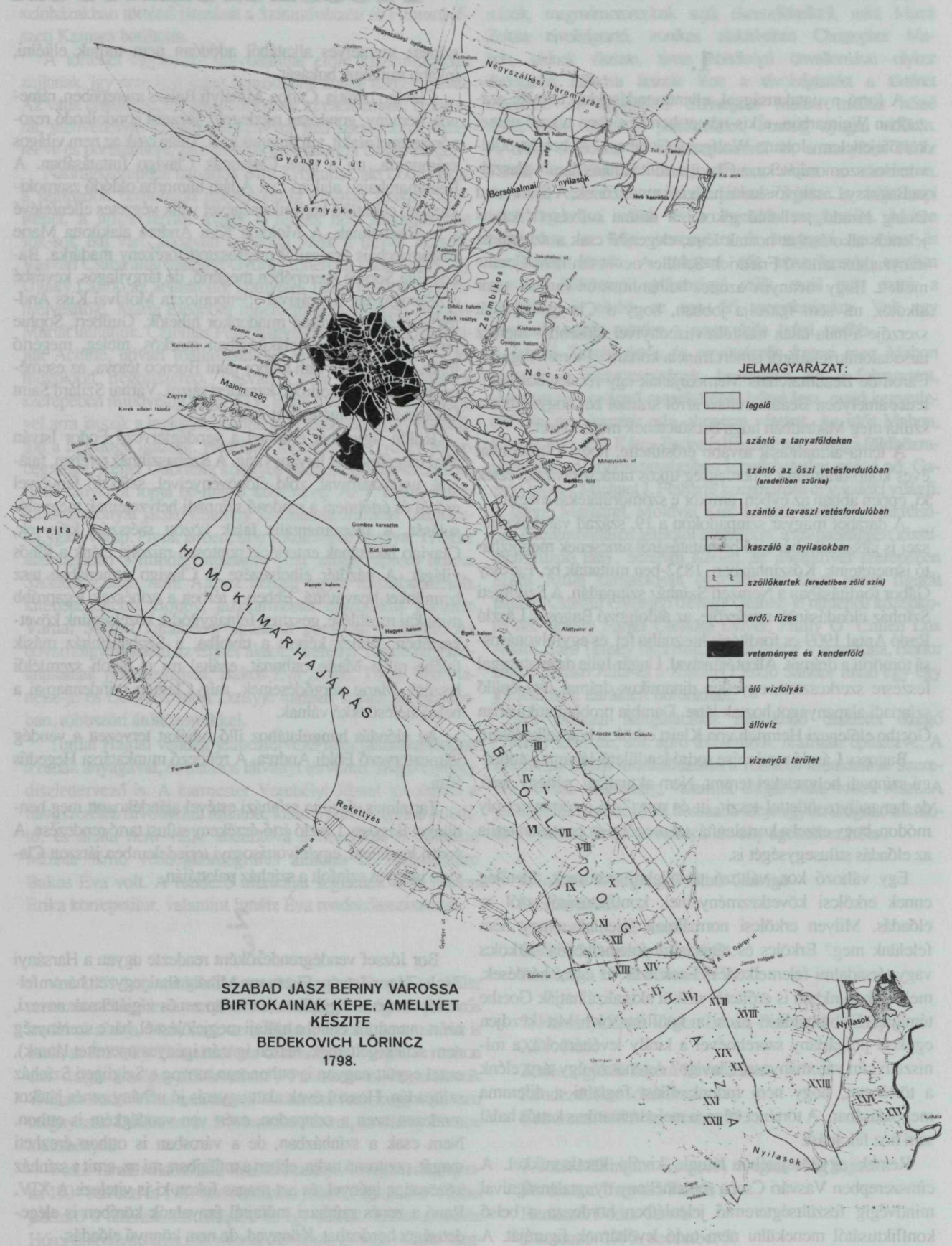
A XX. században lezajlott tudományos és technikai forradalom hatása a térképészet tudományban is észlelhető volt. Ennek következtében modernebbnél modernebb térképalkotások születtek mind a katonai, mind a polgári, gazdasági igények kielégítésére.

Ennek jegyében készült például 1950-ben a városról légi fénykép. De azóta készültek űrfelvételek is és megjelentek a digitalizált térképek is.

A régi térképek leltára természetesen nem teljes. Biztos vagyok benne, hogy a város irattárában, az egri Püspökség levéltárában és más kutatóhelyeken is fellelhető még Jászberényt megjelenítő térkép. Ám a kutatásnak időbeli, anyagi és fizikai lehetőségei korlátozottak voltak. Ettől függetlenül remélem, az általam bemutatott térképek segítségével hozzájárultam Jászberény történetének feltáráshoz.

Hivatkozások jegyzéke

1. Györfly Gy.: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III. kötet 107. old.
2. Stegena Lajos: Térképtörténet TK.
3. Országos Levéltár 25/13 K 529. Repos 25.
4. Térképészeti Közlöny 1935. 264–265. old.
5. SZML Jászkun Kerületek Közig. ir. 1816 Fasc. 2. Nro. 1192.
6. SZML T. 320.
7. SZML T. 267.

Rigó József

Hősszerelmek

1.

A forró nyugtalansággal, ellentmondásokkal teli 18. században Weimarban, e kis német hercegségben alkotó német költőfejedelem, Johann Wolfgang Goethe 1774-ben írt ötfelvonásos szomorújátéka, a Clavigo, telitalálatos darabválasztása Bagossy László főiskolai hallgató rendezőnek. A Sturm und Drang lázadó szellemű alkotói a dráma művészetében is jelentős alkotásokat hoztak létre, elegendő csak a szintén az irányzathoz tartozó Friedrich Schiller nevét említeni Goethe mellett. Hogy mennyire azonos hullámhosszon vannak a kor alkotói, mi sem igazolja jobban, hogy a Clavigo témáját szerzője a nála talán másfél évtizednyivel idősebb – merész társadalomkritikájáról ismert francia kortárs – Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais Memoárjának egy részletéből merítette, amelyben Beaumarchais arról számol be, hogyan boszszulta meg Madridban húga becsületének megsértését.

A téma aktualitását tovább erősíthette, hogy a huszonhat éves költő-dramáirót a hercegség titkos tanácsosává nevezték ki, éppen abban az évben, amikor e szomorújátékát megírta.

A darabot magyar színpadokon a 19. század vándorszínészei is játszották, bár első bemutatásáról nincsenek megbízható ismereteink. Kőszínházban, 1852-ben mutatták be, Egressy Gábor fordításában a Nemzeti Színház színpadán. A Szigligeti Színház előadásának rendezője, az átdolgozó Bagossy László Radó Antal 1909-es fordítását használja fel, és egyfelvonásossá tömöríti a drámát. Alkotótársával, Ungár Júlia dramaturggal feszesre szerkesztett, egyetlen dinamikus drámai ívre épülő színpadi alpanyagot hoztak létre. Darabja problematikájában Goethe előlegezi Heinrich von Kleist erkölcsi bölcsekedéseit.

Bagossy László rendezése sodró lendületű, lázas izgatottságú színpadi helyzeteket teremt. Nem aktualizál, néhány apró, de hangsúlyos ötlettel teszi „itt és most”-ba a történetet oly módon, hogy ezzel a kortalanítással megőrzi és pontosan tartja az előadás stílusegységét is.

Egy változó kor, változó társadalmi státuszok, illetőleg ennek erkölcsi következményeinek konfliktusáról szól az előadás. Milyen erkölcsi normáknak felelünk avagy nem felelünk meg? Erkölcs és társadalmi felemelkedés? Erkölcs vagy társadalmi felemelkedés? Ezek azok az égető kérdések, melyek korunkban is erőltetés nélkül aktualizálhatják Goethe témáját. Feloldhatók-e ezek a konfliktusok? Mit kezdjen egykori polgárlány szerelmével a király levéltárnoka, a miniszteri cím várományosa, Clavigo? A rendező úgy tárja elénk a történetet, hogy nem tudunk állást foglalni a dilemma megoldásában. A történet vége, a melodramatikus kettős halál sem hoz feloldást.

Remek együttesjátékot látunk, kiváló karakterekkel. A címszerepben Vasvári Csaba robbanékony nyugtalanságaival mindvégig feszültségteremtő jelenlétben hordozza a belső konfliktusától menekülni nem tudó levéltárnok figuráját. A

színész személyes alkatából adódóan nem tudjuk elítélni, inkább sajnáljuk bukását.

Clavigo barátja, Carlos, Mihályfi Balázs szerepében, rámenős, kemény, gondosan mérlegelő, józanul gondolkodó rezonőrszerepet alakít, teli dinamikával. Talán csak az nem világos számunkra, mi a tétje Carlosnak Clavigo futtatásában. A Beaumarchais-t alakító Lux Ádám humorba oldódó zsmokiságával, célratörő kegyetlenségével válik végzetes ellenfelévé a levéltárnoknak. A Moldvai Kiss Andrea alakította Marie Beaumarchais érzéseitől megfosztott törékeny madárka. Bakos Éva Sophie szerepében megértő, de tárgyilagos, kevésbé érzelm gazdag figurájával ellenpontozza Moldvai Kiss Andrea játékát. Aggódásai mindenkor hihetőek. Guilbert, Sophie férje Gazsó György alakításában mackós, meleg, megértő férjet formáz. Horváth Gábor mint Buenco tétova, az eseményekkel kívülről sodródó karaktert rajzol. Vármai Szilárd Saint George-a szorongó kisfiút sejtet.

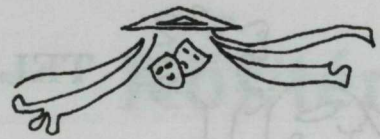
Külön figyelmet érdemel a vendégtervező Fodor István által megálmodott látványvilág. A Szobaszínház terében, falával, nyílászáróival, zöld élőnövényeivel, szűrődő fényeivel erősíti és értelmezi a rendező színpadi helyzeteinek megvalósulását. A monumentális falak között szétszórt könyvek, Clavigo lakásának enteriőrje pontosan rajzolja elénk a főhős világát. A nézőtér elhelyezése is Clavigo otthonában tesz bennünket beavatottá. Ebben a térben a színészek legapróbb mimikai rezdülése, gesztusa felnagyítódik közelségünk következtében. Ehhez képest a távolba, a Szobaszínház másik felébe rakja Marie otthonát, ezáltal mi is távoli szemlélői leszünk Marie vergődéseinek, míg Clavigo mindennapjai a belső átélésünkké válnak.

Az előadás hangulatához illő ruhákat tervezett a vendég jelmeztervező Földi Andrea. A rendező munkatársa Hegedűs Rita.

Tartalmas, őszinte színházi estével ajándékozott meg bennünket Bagossy László értő-érzékeny stílust tartó rendezése. A sodró lendületű, egyfelvonásosnyi terjedelemben játszott Clavigo igényes színpadot a színház palettáján.

2.

Bor József vendégrendezőként rendezte ugyan a Harsányi Zsolt-Zágon István-Eisemann Mihály által jegyzett háromfelvonásos zenés vígjátékot (a címlap zenés vígjátéknak nevezi, ezért maradunk ennél a műfaji megjelölésnél, bár e szerénység nem szükségeltetné, hiszen igazán igényes operettet látunk), ezzel együtt nagyon is otthonosan mozog a Szigligeti Színház színpadán. Hosszú évek alatt ugyanis jó néhány zenés játékot rendezett ezen a színpadon, ezért van vendégként is otthon. Nem csak a színházban, de a városban is otthon érezheti magát, pontosan tudja, ebben a műfajban, mi az, amit a színház közönsége igényel, és azt magas fokon ki is vitelezi. A XIV. René a zenés színházi műfajtól fanyalgók körében is elégedettséget hordozhat. Könnyed, de nem könnyű előadás.

Az 1940-es bemutató a Vígszínházban, az akkori magyar színházművészet jelentős színészeinek közreműködésével – csak a teljesség igénye nélkül: Tolnay Klári, Ajtay Andor, Feleky Kamill, Mezey Mária – botrányt kavart, és vidéki színházakban történő játszását a Színművészeti és Filmművészeti Kamara betiltotta.

A történet egyszerű, bonyodalmai előre kiszámíthatóan zajlanak, így nem kell sokat vesződnünk annak megértésével. Az válik érdekessé, ahogyan történnek az események. Humorral, szenvedélyes komédiázó kedvvel, mai szlengekkel fűszerezve és portalanítva. (Az előadás dramaturgja Ungár Júlia.)

Nadrágszerepben láthatjuk Bíró Krisztinát, aki Lodóméria, a színpadon bemutatott operettország királyát játssza, XIV. Renét, a nőies férfiút avagy a férfias nőt. Rajongásában sok-sok báj van, ahogyan izgatottá válik a férfias külsejű, Vasvári Csaba által alakított György főherceg jelenlétekor. Ifj. Újlaky László az atyáskodó, kotnyeles János herceg megszemélyesítője. Mária Eleonóra főhercegnő szerepében Bajcsay Máriát láthatjuk. Czibulás Péter nagyszerű alakítását élvezhetjük Achille, udvari főálláshalmozó szerepében. Hatásos, jól megoldott fregoliszerep. Vasvári Csaba György főherceg szerepében mindvégig tudja XIV. René titkát, és cselekedeteivel arra játszik a legkülönbözőbb helyzetekben, hogy kiderüljön a lappangó igazság. Henriette főhercegnő, György főherceg húga, Kéner Gabriella könnyed játékosságával, szerelmes fiatal lányként lopja be magát szívünkbe. Az I. Irinát, Illyria királyasszonyát játszó Csarnó Zsuzsanna erotikus vadmacska, igazi vamp. Prek Brbed, illyr főhadsegéd Magyar Tivadar alakításában a mindig mindenre kész szolga típusát hozza. Szöllősi Zoltán mint Alfonz herceg egyre felszabadultabb, kiteljesedettebb. Bobby, jazzkarmester epizodikus jelenléte Várnai Szilárd karakteres járásával pontosan jellemez. Az udvarhölgyek közül az Elinét alakító Berényi Tünde megszólalásainak pontosságával, Bakos Éva Zizije, Turza Irén Nettek-je és Gombos Judit Daisyje hatásos színek az előadásban, többszöri átöltözéseikkel.

Tordai Hajnal vendég jelmeztervező nem takarékoskodott a ruhák anyagával, és hatásos látványt tervezett Szegő György díszlettervező is. A karmester Verebélyi József jóvoltából a hangszerelés fúvósokkal átítatott, kissé nyers hangzása felüldít, és általa nem válik andalítóvá a muzsika. A táncokat Molnár Ernő vendégkoreográfus állította be, asszisztense Bakos Éva volt. A rendező munkáját segítették még Simon Erika korrepetitor, valamint Ignátz Éva rendezőasszisztens.

3.

Az 1871-ben született John Millington Synge a „kelta reneszánsz” korának, az ír nemzeti függetlenségnek jelentős irodalmi alakja. Nem csak az irodalom érdeklí, zeneszerzést is tanul, az Ír Királyi Zeneakadémia ösztöndíjasa. Világfi, aki otthon érzi magát Európa „fővárosában”, Párizsban is. Itt találkozik William Butler Yeats-szel, akinek hívására tér haza, hogy 1899-ben megnyissák Dublinban az ír nemzeti színházat, az Abbey Theatre intézményét.

Fodor Tamás rendező által választott darabja A nyugati világ bajnoka 1904-ben írott és 1907-ben bemutatott színmű. Synge írói világára jellemző a naturalizmus túllépése és egy stilizált realizmuskeresés. Hősei temperamentumosak, gyorsan hevülnek, gyorsan hűlnek. Meg-

értés és abszurdba hajló humor lengi át paraszhőseit. Megjittsulanak, megmámorosodnak saját ékesszólásaiktól, mint Mucsi Zoltán távolságtartó, ironikus alakításában Christopher Mahon, akinek őszinte, tiszta költőiségű önvalomása olykor dadogásba fulladva hozzák létre a távolságtartást a történet főhősétől. Az apagyilkos Christopher Mahon mítikus hőssé nőhet mégis ebben a porfészekben, Írország nyugati vidékén. A darab szólhatna az apakomplexusról is, amennyiben Fodor Tamás mélylélektani drámát keresett volna a történetben. Azonban, szerencsés módon, jobban izgatta a hétköznapi tettek legendává válása és a legendák megfosztása. Mahon hőssé lesz, a helyi versenyeket is megnyeri, szerelme is beteljesedni látszik. A mítosszá nőtt apagyilkosság azonban egyszerű hétköznapi gyilkossággá válik, majd még ennek a lehetősége is elvész az apa élő megjelenésekor. Volt egy forgószelel, azután minden a maga útján halad tovább.

Mucsi Zoltán értőn és együttérzőn keresi meg Mahon szerepének jellegzetességeit, bemutatva azt a folyamatot, ahogyan az együgyű menekülőből hőssé lesz, majd kegyetlenül bár, de visszatér oda, ahonnan vététt. Az idős Mahon, Christopher apja Kátay Endre felfogásában, a maga földhözragadtságában, robosztusságában legyőzhetetlen apává nő. Gázsó György Michael J. Flaherty kocsmárosa egy vidéki világfi. A lánya, Margaret, Moldvai Kiss Andrea érzékeny alakításában ellentmondásos lélekkel megáldott, a szabadságáért kistílián küzdő lány. Schawn Keogh, az unokafivér szerepében Epres Attila kamaszosan ügyetlen, és kissé sunyi figurát játszik. Császár Gyöngyi özvegy Quinné-je rámenős középkorú nő. Jimmy Farrel Csendes Olivér, Philly O' Cullen Lux Ádám, Sara Tansey Illés Edit, Susan Brady Varga Kata, Honor Blake Nyakó Júlia és a Kisbíró László Sándor mind egy-egy jól felépített karaktert hordoznak.

Az előadás hangulatához illeszkedő díszletet Szegő György tervezte, sok apró térelemből, realistán építkezve. A színpadra állítás munkálataiban a rendező munkatársa Szere-dás András dramaturg, valamint Ungár Júlia vettek részt. A jelmezeket a rendezővel hosszabb ideje együtt dolgozó alkotótárs, Németh Ilona tervezte, a látvány egészéhez hűen.

1. Johann Wolfgang Goethe: Clavigo
Szomorújáték
Fordította: Radó Antal
Rendező: Bagossy László f.h.
Bemutató: 1993. november 9.

2. Harsányi Zsolt–Zágon István–Eisemann Mihály:
XIV. René
Zenés vígjáték három felvonásban
Rendező: Bor József m.v.
Bemutató: 1993. november 19.

3. John Millington Synge: A nyugati világ bajnoka
Fordította: Ungvári Tamás
Rendező: Fodor Tamás
Bemutató: 1993. december 3.

Zelei Miklós

Még csak nem is tombol a közízlés

Nem tudom, kedves olvasónk, hol fog tartani a hazai táncdalfesztivál, mire ez a kisdolgozat megjelenik. Arról írok, amit január 22-ig látam, erősen gyanakodva, hogy olyan lesz ez azután is...

Ha a január 22-i dátumra, a második elődöntő napjára tekintünk, és nem korlátozzuk asszociációs ösztöneinket, véleményünket derűsen ebben a fohászban összegezzük: Isten, áldd meg a táncdalfesztivált! Dehát megint hiába kérjük az Urat...

Nézem a zsűrit, ahogy földrajzilag és egy-egy meggárgyult tekintettel az egész országot képviseli, és eszembe jut egy szolnoki kalandom.

Van annak tizenöt éve is, hogy – ha jól emlékszem – közművelődési tanács néven a már egyébként is forradalmasított szocialista kultúrát még előbbre taszították – Szolnokon is. Én a Magyar Hírlapnál dolgoztam akkor, és elcsábultam a szolnoki elvtársak távhívó szavára. Ha jól emlékszem, a tanácsházán várt a kulturális brigád, amely elmondta, hogy „új fordulatot vett a helyzet”. Áll a közművelődési tanács, van benne munkáslány, vasesztergályos, tanár, közművelődési szakember, kiszista, színész, pártmunkás... Vagyis képviselve van minden réteg, eképpen ez a leghivatottabb testület, amely eldöntheti, mi a szép, mi a csúnya, mitől lesz művelt a dolgozó.

Persze, hogy megjelent a szöveg, csak épp került mellé egy illusztráció, ami grafikának látszott, de valójában karikatúra volt, és miatta a sajtóközlemény homlokegyenest az ellenkezőjét jelentette.

Ez a „közművelődési tanács” jut eszembe, ahogy nézegetem a táblaemelgető magyar népet, és újra csak azt mondhatom, amit más szövegösszefüggésben már megírtam egyszer: hálásak lehetünk Trianonnak. Tessék elképzelni, mikor érne véget egy-egy táncdalfesztiválos közvetítés, ha mind a hatvanhárom megye emelgetné a képernyőn a pontjait.

Hát munkáslány az nincs a zsűriben, de egyébként ott esztétizál a nevünkben a frusztrált háziasszony, a műszaki értelmiségi... Láthatóan a jelenleg favorizált réteg, a középosztály. Amelyik pontosan úgy nem létezik ma, ahogyan munkásosztály nem volt akkor.

Nem tudom, ha a nézőnek, a fellépő előadónak lehetősége volna arra, hogy megszolgalmizáltassa a tisztelt zsűrit, hányról derülne ki, fogalma sincs, hogy mi terem a dóremifán.

Nem szívesen vetem össze a mostani táncdalfesztivált azzal a legelsővel, amit valamikor a hatvanas évek elején, ötvenhat után láttunk. Akkor hivatalosan tilos volt a magyar rádióban nyugati „slágerzenét” játszani. Ezért is hatalmas élmény volt a fesztivál. De népiünnepély azért lehetett, mert behallottuk összes kimondatlan kívánságunkat, teljesületlen vágyunkat.

Amiért mégis összevetem az akkortól a mostanival, annak oka a jól látható központi lóláb, ami belógott a képbe akkor is, amikor az új ki mit tudot néztük, s belóg most is, amikor az új táncdalfesztiválnak „örülhetünk”.

Ezt akarja a központi lóláb jelenteni: „Új rendszer van, új tehetségeket fedezünk föl, kaput nyitunk az új energiáknak.”

Kádárék alatt ez valamenynyire igaz volt, ma azonban tökéletes hülyeség. Akkor már közel húsz éve nem jöhettek elő az új tehetségek, akkor már közel húsz éven nem nyílt kapu az új energiáknak. Ott álltak a sorompóval lezárt startvonalnál a fiatal, erős tehetségek. És amelyik közülük lojális volt, vagy – fogalmazunk szebben – illojalitását nem hangsúlyozta, az elindulhatott, az nyerhetett, az népszerű lehetett. Némelyik akár még olyan helyzetbe is bekiűzhetette magát, amelyikben a rendszerrel szembeni ellenérzéseit kifejezhette – egy-egy metaforaértékű berúgással, kukaborogatással... És akkor az egész ország tudott arról, hogy mondjuk Pécssett az Illés-együttes fellököti egy szemetes bődönt.

Most meg ezeken a táncdalfesztiváli elődöntőkön évek óta ismert profik érik el a hatodik-ötödik-harmadik-második helyezéseket. Ha valóban annyira jók, új tehetségek, új energiák volnának, már rég világhírűek lehetnének. A kutya nem akadályozná őket ebben.

Szomorú, ahogy jönnek a képernyőre a megereszkedett arcú uraságok és ténsasszonyok, és a legújabb tiniszerkóban elnyávogják dalukat, majd mennek vissza oda, ahonnan – az új világ! – előrángatta őket: a süllyesztöbe. Így történhet meg, hogy a közönség kedvencének még akár nyolcszáztizzenhat pont is összejön az egész országból! Miközben a rendszertváltott „közművelődési tanács” rétegspecifikus zavarában pontokat osztogat. Holott a fehér zászlót kéne föl tartania.

Hja, kérem, lopni tudni kell! Még politikai gondolatot is.

Társadalmi és kulturális folyóirat. 1994. XL. évfolyam 1. szám. Megjelenik kéthavonta 48 oldalon, A/4-es nagyságban

A szerkesztőség címe: 5000 Szolnok, Kossuth L. út 2. II. ép. 307–308.

Telefon: (56) 379-956

Szerkesztőségi fogadóóra: péntek 10–13 óra között

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

Szerkesztőbizottság: dr. Botka János, dr. Csatári Bálint, Fekete-Szabó Sándor, Györfi Sándor, dr. Kerékgyártó T. István, Körmendi Lajos, Sarusi Mihály, dr. Szabó László, dr. Tóth Albert

Kiadja a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár,

5001 Szolnok, Kossuth tér 4. Pf. 139 Telefon: (56) 341-333

Felelős kiadó: Bertalanné Kovács Piroska

Készült a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár nyomdájában

Felelős vezető: Bertalanné Kovács Piroska

Az egyedi lapszámaink megvásárolhatók Szolnokon a Szigligeti Könyvesboltban, a TIT Könyvesházában, a Versegly Ferenc Megyei Könyvtárban és a szerkesztőségben

Budapest: Írók Boltja (VI. ker. Andrassy u. 45.)

Egyes szám ára: 50 Ft

Terjesztés előfizetés útján. Megrendelhető a szerkesztőség címén (5000 Szolnok, Kossuth L. út 2.)

Előfizetési díj egy évre: 300 Ft

ISSN: 0448-9144

Török Ágnes

Rólunk írták

(1993. november–1994. január)

Jász-Nagykun-Szolnok megye

1. Szoboszlai Zsolt–Vas Györgyné: Munka és kilátás nélkül? (Szociális helyzetképvizsgálat a Közép-Tisza vidékén.) = Juss, 1993. 1-2. sz. 115–135. p.
17 megyei település szociális helyzetképét rajzolja meg a tanulmány (iskolázottság, népességvándorlás, foglalkoztatottság).
2. Új érsekség, új egyházmegyék és új egyházmegyei határok Magyarországon. = Theológiai Szemle, 1993. 5. sz.
Megyénk a váci és az egri egyházmegyéhez tartozik. Illusztráció: térkép.
3. Az Országos Népegészségügyi Központ tájékoztatója az 1993. május, június havi fertőző megbetegedésekről. = Népegészségügy, 1993. október, 5. sz. 232–235. p.
A statisztikai adatok megyei bontásban szerepelnek.
4. Öt éves az MDF Jász-Nagykun-Szolnok megyében. = Hírlap, 1993. okt. 6., 39. sz. 5. p.
1988. október 2-ára, az MDF Szolnok Városi és Megyei Szervezetének megalakulására emlékeztek a megyeházán. Tóth István beszéde.
5. N. O.: Munkahelyteremtő vállalkozások. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 3., 255. sz. 6. p.
A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Munkaügyi Központ bevonta a munkanélküli-érdekvédelem szervezeteit azoknak a pályázatoknak az elbírálásába, amelyek munkahelyteremtő beruházásaikhoz kértek anyagi támogatást.
6. Laczi Zoltán: Versenyképtelen birtokszervezet. = Számadás, 1993. nov. 4., 44. sz. 10. p.
A kárpótlási törvény eredményeként meghirdetett terület 3/4-e gazdára talált már Jász-Nagykun-Szolnok megyében.
7. A népjóléti miniszter tájékoztatója egyes szakmai kollégiumok szakterületéről, elnökeiről, titkáiról és tagjairól. = Népjóléti Közöny, 1993. nov. 5., 18. sz. 1215–1248. p.
A megyében tevékenykedő tagok: dr. Fűgi Sarolta, dr. Sonkoly Ildikó, dr. Endes János, dr. Karsay Koppány (megyei kórház, Szolnok); dr. Szórád Magdolna (orvosi rendelő, Újszász); dr. Tankó Szabolcs (városi kórház, Karcag); dr. Lückl Jenő (mentőszervezet, Szolnok).
8. A helyi önkormányzatok 1993. évi új induló címzett támogatásokról... = Belügyi Közöny, 1993. nov. 5., 18. sz. 861–870. p.
1993. évi 87. tv. elutasított pályázatok:
9. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzat, Szolnok, Tiszaderzs, Túrkeve, Törökszentmiklós.
9. Az Országos Egészségbiztosítási Pénztárral szerződéses kapcsolatban álló gyógyfürdőről, szolgáltatásokról és árakról. = Népjóléti Közöny, 1993. nov. 5., 18. sz. 1260. p.
Gyógyfürdők: Szolnok, Jászberény, Tiszafüred, Berekfürdő, Cserkeszőlő.
10. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kárrendezési Hivatal termőföld árverési hirdetményeinek közzététele. = Magyar Közöny, 1993. nov. 7., 163. sz. 10167–10175. p.
Tiszavárkony, Mesterszállás, Rákócziújfalú, Tiszatenyő, Jászágó, Jászárokszállás.
11. Pap Klára: Tájékoztató a területi főépítési irodák működéséről. = Építéstügyi Szemle, 1993. november–december, 5–6. sz. 172–183. p.
Nyolc területi főépítési iroda illetékességi területi térképe. Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megye főépítésze Arató András.
12. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kárrendezési Hivatal termőföld árverési hirdetményeinek közzététele. = Magyar Közöny, 1993. nov. 14., 167. sz. 10534–10540. p.
Jászberény, Mezőhék, Zagyvarékas, Kenderes, Szolnok, Kunszentmárton.
13. A területfejlesztési kedvezményezett területeinek jegyzéke. = Magyar Közöny, 1993. nov. 17., 168. sz. 10690–10691. p.
161/1993. (XI.17.) Korm. rend. Munkanélküliségi mutatók is.
14. Tu. J.: Jász-Nagykun-Szolnok képviselőjelöltjei. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 22., 271. sz. 5. p.
Háromi Csaba biztosan nem indul.
15. Kovách Imre: A vidéki elit meg- és újrászerveződése. Nem 1990 volt a határ. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. nov. 26., 274. sz. 10. p.
A vidék gazdasági, kulturális és politikai elitjével foglalkozik a cikk. Táblázatban közöl adatokat a polgármesterek múltja felől.
16. Az MSZP kisebbségi programja. = Népszabadság, 1993. nov. 26., 276. sz. 4. p.
A Jász-Nagykun-Szolnok megyei országgyűlési képviselőjelöltek felsorolása. A Fidesz három, az MSZP nyolc, az SZDSZ egy jelöltjét nevezik meg.
17. A MOHOSZ választmánya. = Magyar Horgász, 1993. december, 12. sz. 2. p.
A Közép-Tiszavidéki Horgász Egyesületek Szövetségének választmánya: Bíró Boldizsár, Gál Lajosné, Jáncsi Imre (elnök). Tisza-tavi Horgász Egyesületek Szövetsége: Füstös Gábor elnök. MOHOSZ felügyelő bizottsági tag Bertalan Zoltán.
18. Munkaerőpiaci helyzetkép. = Munkaügyi Szemle, 1993. december, 12. sz. 40–41. p.
1993. októberi statisztikai adatok megyei bontásban.
19. Abszolút számok. = Népszabadság, 1993. dec. 1., 280. sz. 31. p.
16,8 milliárd a kiskereskedelmi forgalom a megyében: 15,1 milliárd a boltok, 1,7 milliárd a vendéglátóhelyek aránya.
20. A történelmi tényfeltáró bizottságok jelentése: a magyarországi sortűzek 1956. okt. 23-tól 1956. december végéig. = Pesti Hírlap, 1993. dec. 1., 280. sz. 5. p.
A megyei karhatalmi parancsnokok között felsorolja Szolnok megyéét is: Kanász Béla alezredes.
21. V. Paizs Gábor: Lángoló potyautas. = Zsaru, 1993. dec. 2., 49. sz. 21. p.
A sínek között leelőgő kábel okozta Szajol és Szolnok között egy vonatról leszállított román állampolgár halálát.
22. Halász Lajos: Világos célok – kezdeti sikerek. Interjú Boros Lajossal, a megyei közgyűlés elnökével. = Heti Magyarország, 1993. dec. 3., 49. sz. 1. p.
A megye helyzetéről, gazdasági nehézségeiről, infrastruktúrájáról nyilatkozik.
23. Bárczy: Magyarok, kunok, jászok között. = Heti Magyarország, 1993. dec. 3., 49. sz. 4. p.
Eszmefuttatás a térség és lakói történetéről.
24. Tu. J.: Az MDF bemutatta Jász-Nagykun-Szolnok megyei képviselőjelöltjeit. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 11., 288. sz. 3. p.
25. Egy családból ketten próbálnak szerencsét. = Magyar Nemzet, 1993. dec. 15., 292. sz. 7. p.
Tájékoztató Jász-Nagykun-Szolnok képviselőjelöltjeiről. Néhány név az indulók közül: Boros Lajos, Iváncsik Imre, Mizsei Béla, Mizsei Zsuzsa.
26. Az Alföld Kutatási Program alapján a régió fejlesztésére megfogalmazott ajánlások. = Akadémiai Értesítő, 1993. dec. 17., 12. sz. 148–154. p.
Az Alföld Program kutatási alapelvei, céljai, helyzetjelentés a régióról.
27. Közlemények. = Belügyi Közöny, 1993. dec. 17., 20. sz. 997. p.
A közigazgatási sajtópályázat regionális, megyei, városi, községi lapok kategóriájában 30 ezer forintos díjat nyert Kiss Erika, az Új Néplap munkatársa.
28. Bóna Zoltán: A köztársasági megbízott

- dolga. Szinte minden polgármestert ismer. = *Heti Magyarország*, 1993. dec. 17., 51. sz. 8. p.
- Beszélgetés Skultéty Sándorral, Jász-Nagykun-Szolnok megye köztársasági megbízottjával munkájáról.
29. B.: Nyugdíjaskor és művelődés. = *Szabad Föld*, 1993. dec. 21., 51. sz. 13. p.
- A megyében működő nyugdíjas klubokról (Karcag, Szolnok, Mezőtúr, Tiszaföldvár).
30. Pályázatot hirdet a Nagyalföld Alapítvány. = *Sansz*, 1993. dec. 28., 12. sz. 21. p.
- Az Alfölddel kapcsolatos témákkal lehet pályázni 1994. febr. 15-éig.
31. Ajánlások az Alföld fejlesztésére. = *Magyar Tudomány*, 1994. 1. sz. 84-91. p.
- A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium megbízásából az MTA Alföldi Tudományos Intézete elkészíti az Alföld hosszú és rövid távú területfejlesztési koncepcióját. Az Alföld Program.
32. Keleti kényszerek. = *Cash Flow*, 1994. január, 1. sz. 68-75. p.
- Cikkcsokor Jász-Nagykun-Szolnok megye történetéről, iparáról, gazdasági szerkezetéről, kulturális életéről. Felszálló és leszálló ágban lévő cégek, felszámolás alatt lévő és csődbe jutott cégek felsorolása. Neves menedzserek listája.
33. Szabad a pálya. = *Cash Flow*, 1994. január, 1. sz. 70. p.
- A megye infrastrukturális hátteréről, kommunális problémáiról, idegenforgalmáról röviden.
34. Mezőgazdasági mélyrepülés. = *Cash Flow*, 1994. január, 1. sz. 74. p.
- Jász-Nagykun-Szolnok mezőgazdasága: a növénytermesztés földtani adottságai, az állattalomány nagyságának alakulása, a szövetkezetek átalakulása.
35. Gondúzó melléklet. = *Cash Flow*, 1994. január, 1. sz. 75. p.
- Az Új Néplap szolgáltatásainak, lap-szerkesztési politikájának bemutatása.
36. Pomázi Ágoston: Országos vizsla főverseny '93. = *Nimród*, 1994. január, 28-29. p.
- Az egyéni verseny 2. helyezettje Bor Zoltán, Bozsó Béla megyei lakos tulajdona.
37. Cukorrépa-termesztők szövetsége. = *Gazda*, 1994. jan. 5., 1. sz. 5. p.
- Bács, Heves, Nógrád, Pest és Szolnok megye részvételével megalakult a Mátra Cukor Rt. Térségi Cukorrépa Termesztők Szövetsége.
38. Első helyen a közhasznú foglalkoztatás. = *Magyar Hírlap*, 1994. jan. 11., 8. sz. 6. p.
- Csökken a megyében a munkanélküliek száma. Ennek egyik oka a megyei munkaügyi szervezet munkája.
39. Körkép az őszi vetésekről. = *Gazda*, 1994. jan. 12., 2. sz. 25. p.
- Maradt a hagyományos vetésszerkezet Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Tájékoztatás néhány gabona vetésterületének nagyságáról.
40. Gémes Gábor: Öt megye befektetőtársasága. Tökeinjekció a kis- és középvállalatoknak. = *Kapé*, 1994. jan. 13., 2. sz. 11. p.
- Kizárólag üzleti alapon nyújt segítséget a Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Társaság Kft. kis- és középvállalkozóknak Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyében.
41. Természetvédelmi igazgatóság alakult a Körösök mentén. = *Magyar Hírlap*, 1994. jan. 14., 11. sz. 6. p.
- A Körös-Maros Természetvédelmi Igazgatóság negyven ezer hektár területe Jász-Nagykun-Szolnok megyéből a Körösök szolnoki ártérét foglalja magába.
42. A KDNP öket ajánlja. = *Új Magyarország*, 1994. jan. 18., 14. sz. 4. p.
- A párt Jász-Nagykun-Szolnok megyei képviselőjelöltjei: Szádvári Gábor, Rusvai Antal, Mizsei Zsuzsanna, Rott Nándor, Szabó Gyula, Szalay Pál Ferenc, Török András.
43. A Budapesti Dohányfermentáló Részvénytársaság támogatási rendszere a dohánytermesztésben és a felvásárlásban. = *Gazda*, 1994. jan. 19., 3. sz. 19. p.
- Jász-Nagykun-Szolnok megye területe is beletartozik az öt dohánytermesztő nagytáj közé. Szolnokon dohányfermentáló, Jászberényben dohánybevéltő üzem működik.
- A tanács tagja Torkos József (Cserkeszőlő) és a Szolnoki Mg. Termelők Szervezete.
- Ld. még a 9. sz. tételt.

Fegyvernek

49. Az újszülött halála. = *Magyar Hírlap*, 1993. dec. 27., 300. sz. 19. p.
- Dec. 22-én egy fegyverneki nő meggyilkolta életképesen született leánygyermekét.

Jászágó

50. „A Jászságért” Alapítvány kuratóriuma: pályázati eredményhirdetés. = *Kurácsi*, 1993. november, 11. sz. 22. p.
- 16 pályamunka nyert támogatást. A Jászságért Díjat Macsi Sándor (Jászágó, ny. t. nár) kapta.
51. Segítség a Jászságot szolgálóknak. = *Szabad Föld*, 1993. nov. 9., 45. sz. 13. p.
- 16 pályázatot részesít anyagi támogatásban „A Jászságért” Alapítvány. Második alkalommal Macsi Sándor jászágói nyugalmazott tanár kapta a Jászságért Díjat.
- Ld. még a 10. sz. tételt.

Jászsalsószentgyörgy

52. Zsigmond-korabeli ezüstdínár. A szántó föld kincse. = *Magyar Nemzet*, 1993. nov. 6., 259. sz. 24. p.
14. század végéről, 15. sz. elejéről való érmeket találtak Jászsalsószentgyörgy határában. A leletet a szolnoki Damjanich János Múzeumban vizsgálják.
53. Kőváry E. Péter: Ahol kicsordult a politika pohara. Az MDF jászsalsószentgyörgyi szervezetének végnapjai. = *Népszabadság*, 1993. dec. 9., 287. sz. 9. p.
- A párt helyi szervezete beszüntette tevékenységét, a tagok véleménye szerint pártjuk nem úgy politizál, ahogy a választáskor megígérte.
54. J. J.: Zsigmond-kori kincs. = *Magyar Hírlap* (Alföld mell.), 1994. jan. 17., 13. sz. IV. p.
- Ezüstdénárokat találtak a Damjanich Múzeum munkatársai Jászsalsószentgyörgy határában.
55. Alapítvány nehéz helyzetben. = *Reform*, 1993. nov. 3., 44. sz. 48-49. p.
- Tájékoztató a jászsalsószentgyörgyi Segítetek Alapítványról.

Jászapáti

56. Farkas Ferenc, dr.: Ariadné fonala. (Könyvcím.) = *Módszertani Közlemények*, 1993. 4-5. sz. 194-195. p.
- A Jászberényi Tanítóképző Főiskola tanára a Jászapáti Gimnázium nyugalmazott tanárának, Győri Gyulának a könyvét ismerteti.
57. Zuhanórepülés után. = *Magyar Hírlap* (Alföld mell.), 1993. nov. 8., 259. sz. III. p.

Abádszalók

44. Neumann Ottó: Hogyan kell vállalkozniuk a munkanélkülieknek? Abádszalóki jelenség. = *Magyar Hírlap*, 1993. nov. 8., 259. sz. 9. p.
- Néhány munkanélküli páratlan sikertű vállalkozásának titka.
45. Névváltozás. = *Művelődési Közlöny*, 1993. dec. 31., 34. sz. 1689. p.
- Az Abádszalóki Általános Iskola neve 1993. okt. 5-i hatállyal Kovács Mihály Általános Iskola elnevezésre változott.

Berekfürdő

Ld. a 9. sz. tételt.

Besenyszög

46. Sikeres volt a mesepályázatunk. = *Pesti Hírlap*, 1993. dec. 24., 300. sz. 16. p.
- A szerkesztőség mesepályázatán dícséretben részesült megyei pályázók: Kamondi Ildikó (Szolnok), Ferencz Valéria (Besenyszög).
47. Nagyné Bori Mária: Akinek nem inge... = *Köznevelés*, 1994. jan. 14., 2. sz. 16. p.
- Ének-zene tanítás Magyarországon. Egy besenyszögi bemutató óra iránti közöny kapcsán született a jászboldogházi szaktanácsadó keserű írása.

Cserkeszőlő

48. Az Országos Zöldség Terméktanács miniszteri elismerési kérelme és alapszabálya. = *Mezőgazdasági és Élelmezéstudományi Értesítő*, 1993. nov. 25., 23. sz. 657-665. p.

- Krízis után magára talált a Jászapáti és Vidéke ÁFÉSZ.
58. Közlemények. = Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Értesítő, 1993. nov. 19., 23. sz. 1038–1039. p.
Kerékpárutak építésére kiírt pályázaton támogatást nyert települések: Jászapáti, Mezőtúr.
59. H. J. F.: Kerékpárutak. = Turista Magazin, 1993. december, 12. sz. 17. p.
39 település nyert támogatást az országban kerékpárutak építésére. Megyénkből Jászapáti és Mezőtúr önkormányzata.
- ## Jászárokszállás
60. S. A.: Amerikai biztatás a Jászágnak. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 22., 271. sz. III. p.
Az IESC-Iroda felmérést végez a Jászágban. Nyilatkozik James Savage, a jászárokszállási lehetőségeket vizsgáló üzletember.
61. Új Electrolux cég. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 20., 295. sz. III. p.
December elsején megalakult Jászárokszálláson az „Electrolux Cr Kft.”. Az új cég áruházi hűtőberendezések gyártására szakosodik.
62. Bor Ambrus: Jazigok múltja, jászok igaza. Egy nagyközönség monográfiája. = Magyar Nemzet, 1994. jan. 20., 16. sz. 14. p.
Megjelent Herbert János: Jászárokszállás nagyközönség monográfiájának hasonló kiadása.
Ld. még a 10. sz. tételt.
- ## Jászberény
63. Kiss Erika: Újabb hulladéktemetőt találtak Jászberényben. (Új Néplap, 1993. nov. 2.) = Tallózó, 1993. nov. 11., 45. sz. 2143–2144. p.
A hűtőgépgyár veszélyes hulladékait a város környékén különböző helyeken ásta el.
64. Durst Judit: Lehel-Electrolux. Fogyasztói érdekvédelmek. = Figyelő, 1993. nov. 11., 45. sz. 33–34. p.
A hűtőgépgyár piac- és árpolitikája.
65. D. J.: Magyar út, svéd út. = Figyelő, 1993. nov. 11., 45. sz. 33. p.
Az Electroluxnál munkamegosztás következtében a Lehelnek az alsó árkategóriában kell a vezetős szerepet megszereznie.
66. Leállnak a gyártósorok a Lehelnél (Hír.) = Magyar Hírlap, 1993. nov. 17., 267. sz. 4. p.
Év végéig nem termel a Lehel Hűtőgépgyár.
67. Munkastop Jászberényben. Fájdalomdíj: porszívó karácsonyra. = Népszabadság, 1993. nov. 17., 268. sz. 7. p.
Értékesítési gondok miatt leállítják a gyár több részlegét. A munkából kieső dolgozók tanfolyamokon vesznek részt.
68. Hűtőgépgyári leállás. = Kurír, 1993. nov. 17., 314. sz. 2. p.
69. Jászberényi Hűtőgépgyár. Az Electrolux elégedett. = Világgazdaság, 1993. nov. 20., 223. sz. 4. p.
Növekedett a nyereség, a termelékenység. A termékek kétharmadát nyugati piacokon értékesítették.
70. C. S.: Kényszerszünet a jászberényi Electroluxnál. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 22., 271. sz. I. p.
Tájékoztatás a leállás okairól és megvalósulásáról.
71. Nem „lehel” a Lehel. = Népszava, 1993. nov. 24., 274. sz. 5. p.
A Jászberényi Hűtőgépgyár abszorpciós részlegében az év végéig felfüggesztették a termelést.
72. Somogyi Cs. Zsolt: Karácsonyi kínálat. = Cash Flow, 1993. december, 12. sz. 51. p.
Az Electrolux legújabb fejlesztéséről, a budapesti Lehel mintabolt átalakításáról számol be a cég vezérigazgatója.
73. Ajándékporszívó az Electroluxnál. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 6., 283. sz. IV. p.
Jutalom helyett egy-egy porszívót kapnak ajándékba a cég dolgozói.
74. Csak részben üzemel... = Népszava, 1994. jan. 4., 2. sz. 5. p.
Januári helyzetkép a Lehel Hűtőgépgyárból.
75. Lehel: évkezdés szabadsággal. = Népszabadság, 1994. jan. 4., 2. sz. 5. p.
A Lehel Hűtőgépgyár Rt. kompresszoros berendezéseket gyártó részlegeiben nem kezdődött meg a termelés.
76. Lapszél. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1994. jan. 4., 4. sz. 3. p.
A Lehel-Electrolux jászberényi gyárában jan. 3-án részlegesen megindult a termelés.
77. Lehel Hűtőgépgyár Kft. Drágább lesz a „zöld frizsider”. = Világgazdaság, 1994. jan. 5., 2. sz. 4. p.
Az év második felétől már csak környezetbarát hűtőfolyadékokat keringető hűtőszekrényeket gyárt a jászberényi Lehel Hűtőgépgyár.
78. S. A.: Mi legyen a szeméthegy sorsa? = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 10., 7. sz. III. p.
Jászberényben folyik hazánk egyik legnagyobb környezetvédelmi beruházása. A befektető a Lehel Hűtőgépgyár.
79. Rákóczi Gabriella: Nagyobb raktárkészletre lenne szükség a Lehelnél. A januári leállás a szakma jellemzője. = Világgazdaság, 1994. jan. 11., 6. sz. 1., 4. p.
A termelés időszakos leállításának oka az alacsony raktárkészlet.
80. S. A.: Mi legyen a szeméthegy sorsa? Veszélyes hulladék már jóformán nincs Jászberényben. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 17., 13. sz. I. p.
A Lehel Hűtőgépgyár a több mint 20 év alatt felgyülemlett veszélyes hulladéktól tisztítja meg a gyár környékét.
81. Kötvényeket bocsát ki a Lehel. = Magyar Nemzet, 1994. jan. 20., 16. sz. 9. p.
82. A jászberényi Aprítógépgyár Rt... = Pesti Hírlap, 1993. nov. 4., 257. sz. 7. p.
A privatizációs pályázat győztese az Rt. MRP szervezete és vezetői csoportja által alkotott konzorcium.
83. S. A.: A dolgozóké lett a jászberényi Aprítógépgyár. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 29., 277. sz. IV. p.
Nyilatkoznak az érintettek: Rózsa Lajos, Gondos Sándor, Kármán Antal.
84. Vevők az alkalmazottak. = Pesti Hírlap, 1993. dec. 19., 303. sz. 7. p.
A jászberényi Aprítógépgyár Rt. részvényeinek 51%-át a gyár MRP szervezete, valamint vezetőkből álló konzorcium vásárolta meg.
85. Jászberény: alkalmazott tulajdonosok. = Népszabadság, 1993. dec. 29., 303. sz. 5. p.
Befejeződött az Aprítógépgyár Rt. privatizációja.
86. Privatizációs hírek. = Világgazdaság, 1994. jan. 15., 10. sz. 4. p.
A jászberényi Aprítógépgyár részvényeinek 51%-a a helyi konzorcium tulajdonába került.
87. Kerékpártó T. István: A proletarizálódás vége? Társadalmi mozgások és csoportok a rendszerváltás után. = Juss, 1993. 1–2. sz. 16–21. p.
A szerző jászberényi szociológus, a szolnoki MMISZ munkatársa.
88. Pethő László: A migráció többoldalú megközelítésének néhány kérdése. = Juss, 1993. 1–2. sz. 91–102. p.
Jászszentandrás és a térség térbeli mobilitásának vizsgálata, elemzése. A szerző jászberényi szociológus.
89. Bémunka olasz gyártósoron. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 2., 253. sz. III. p.
A jászberényi MICOOP Szövetkezet tönkrement, most olasz céggel kezd új vállalkozásba.
90. K. Cz.: Benzinkútnál borotválkozni – új munkahelyek a Shell-kútnál Jászberényben. = Esti Hírlap, 1993. nov. 3., 256. sz. 5. p.
91. S. A.: Egy elfeledett jászügyi liberális demokrata: Apponyi Albert emlékezete. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 8., 259. sz. II. p.
Apponyi Albert Jászberény képviselője volt 1881–1933 között. A Jászok Egyesülete sokat tesz emlékének ápolására.
92. Kóvári Anna: Tangatangó. (Telegráf, 1993. nov. 5.) = Tallózó, 1993. nov. 11., 45. sz. 2156. p.
Vetkőző férfiak léptek fel Jászberényben a Pannónia Bárbán.
93. Ki segít a mezőgazdasági munkanélkülieken? Hitelkálvária. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 15., 265. sz. I. p.
A jászberényi Munkaügyi Központ 1600 munkanélküli ügyeit intézi.
94. A jászberényi Szekuritás Kft. privatizációja. Biztonságban a munkavédelmi kesztyűk. = Pesti Hírlap, 1993. nov. 16., 267. sz. 6. p.

- A szolnoki Hozam Rt. intézte a cég privatizációját.
95. Kiss Erika: A szülők javaslatokkal álltak elő. (Új Néplap, 1993. nov. 16.) = Tallózó, 1993. nov. 25., 47. sz. 2227. p.
Helyhiány gondjával küzd az értelmi sérült gyerekekkel foglalkozó jászberényi Árpád úti iskola.
96. Karcsei Kulcsár István: „... ha a nagy passzió nem lelkesített volna...” = Taps, 1993. december–1994. január, 1. sz. 12–13. p.
Schenbach – Széppataki Róza – Déryné. A színésznő 200. születésnapján. Fotók róla és utolsó lakhelyéről (Miskolc).
97. Bódis Mária: Társztalan csillag. = Taps, 1993. december–1994. január, 1. sz. 13–14. p.
Déryné idős koráról. Időskori fotó róla.
98. T. L.: Tragédia. = Zsaru, 1993. dec. 2., 49. sz. 41. p.
Jászberény felé a 31-es úton történt baleset fényképes beszámolója.
99. S. A.: Jászberényi kármentők. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 13., 289. sz. III. p.
Jászberényi kármentő címmel lap indítását tervezik a városvédők. A város műemlékei közül most a Szűz lány kútját szeretnék eredeti formájához hasonlóan felállítani.
100. S. A.: Iparüzési adóval tömik be a réseket? = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 13., 289. sz. III. p.
Jászberény pénzügyi helyzete jövőre nehezebb lesz. A város bevételeinek növelésére akarják bevezetni az új iparüzési adót.
101. S. A.: Fellépés után kalapozni fog a Jászsági népi együttes? Jászberényi elbocsátó szöveget. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 13., 289. sz. IV. p.
A város közgyűlése csak korlátozottan tudja támogatni az együttest. A fenntartásukhoz szükséges pénz egy részét saját maguknak kell „megtermelniük”.
102. Jászberény határában... = Független Magyar Újság, 1993. dec. 16., 31. sz. 6. p.
3500 köbméter ipari hulladékot találtak a város határában.
103. Déryné Széppataki Róza emlékezete. Kétszáz éve született az első magyar operaezenesnő. = Hírhozó, 1993. dec. 16., 50. sz. 19. p.
A jászberényi születésű Schenbach (Széppataki) Róza emlékezete.
104. Titkár-vetélkedő. A döntőbe hivatalos 42 versenyző névsora. = Világgazdaság, 1993. dec. 17., 242. sz. 1., 11. p.
A megyéből továbbjutottak: Hajdúné Kátai Margit, Német Gyuláné (Jászberény); Kovács Józsefné, Somodi Ferencné, Kása Sándorné (Szolnok).
105. Kábeltévé magánkézben. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 20., 295. sz. III. p.
Heti 2 óra saját műsorral rendelkeznek Jászberényben a lakosok. A helyi csatorna egyik fő produkciója a december 22-i karácsonyi gálaműsor lesz.
106. Évkönyv ünnepekre. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 20., 295. sz. III. p.
Megjelent a lokálpatrióta értelmiség kezdeményezésére a Jászság Évkönyv. A kiadvány célja a rendszerváltás történeti tényeinek rögzítése, közreadása.
107. Sas György: Kétszáz éve (szentestén) született Déryné. = Szabad Föld, 1993. dec. 21., 51. sz. 12. p.
Emlékezés a Jászberényben született operaezenesnőre.
108. Tájékoztató. = ÁFÉSZ Magazin, 1993. dec. 22., 26. sz. 15. p.
109. S. A.: Karácsonyi gála Jászberényben. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 27., 300. sz. III. p.
Heti kétórás saját műsort sugároz a város magánkézben lévő kábeltévéje.
110. S. A.: A cigányok is Isten teremtményei. Vali nővér küldetése. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 3., 1. sz. II. p.
A jászberényi kisegítő iskola hitoktatójának bemutatása.
111. S. A.: Gondoskodás Jászberényben – forintokban mérve. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 10., 7. sz. III. p.
A város önkormányzata által 1993-ban szociális célokra fordított pénzüsszeg felhasználásáról.
112. Turcsányi János: Távoztatás Jászberényből az erdélyi Csíkba. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 15., 12. sz. 6. p.
52 Csíkszereda környéki hallgatót képez ebben a formában a Jászberényi Tanítóképző Főiskola.
113. A Budapesti Dohányfermentáló Részvénytársaság támogatási rendszere a dohánytermesztésben és a felvásárlásban. = Gazda, 1994. jan. 19., 3. sz. 19. p.
Jász-Nagykun-Szolnok megye területe is beletartozik az öt dohánytermesztő nagytáj közé. Szolnokon dohányfermentáló, Jászberényben dohánybevéltő üzem működik.
114. Öreg Barátok Köre: Témajavaslatok a jogászoknak. = Gazda, 1994. jan. 19., 3. sz. 26. p.
Adózással kapcsolatban kér tanácsot a jászberényi szervezet.
115. N. O.: Álláskereső egyesületek nehéz helyzetben. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 20., 16. sz. 4. p.
Pénzügyi gondokkal küzdenek a munkaügyi központok. A felsorolt példák között a jászberényi iroda is szerepel.
Ld. még a 9., 12., 43., 56., 61. sz. tételt.

Jászboldogháza

Ld. a 47. sz. tételt.

Jászfényszaru

116. Jászfényszaru főhajtása. = Új Magyarország, 1993. dec. 13., 240. sz. 6. p.

Felújították a második világháború zsidó áldozatainak emlékművét a városban. Az avatáson Szabad György mondott beszédet.

117. Emlékműavatás Jászfényszarun. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 13., 289. sz. 23. p.

118. Hovanyec László: Elégtétel Istentől. = Népszabadság, 1993. dec. 24., 300. sz. 29. p.

Beszélgetés Fögler Kálmánné Kolozs Marcella egykori jászfényszarui lakossal, aki 1944 óta Németországban él. Bokréta címmel kiadta régi verseit. Nov. 27-én szülőfalujában találkozhattak vele olvasói.

119. Kőbányai György: Ember születik. = Mai Nap, 1993. dec. 24., 350. sz. 12–13. p.

Az anyaotalmi házban készült riport alanya Juli. Intézetben nevelkedett Szolnokon a Gyermekvárosban, és Jászfényszarun is élt nevelőszülőknél.

120. Kalendárium I., Kalendárium II. (a jászfényszarui innovációs csoport munkái). = Iskolakultúra, 1994. 1–2. sz. 119–120. p.
Könyvismertetés.

121. Gyulai György: Mozgalmas év vége. = Gazda, 1994. jan. 5., 1. sz. 7. p.

Az átalakult jászfényszarui szövetkezetről nyilatkozik Győri Ernő, a Béke Szövetkezet elnöke. Fotó róla.

122. S. A.: Jászfényszaru: terjeszkedni akar a takarékszövetkezet. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 17., 13. sz. I. p.

Forgalmukról, nyereségükről, a hitelek-ről nyilatkozik Csáki Sándorné, a takarékszövetkezet igazgatója.

Jászkóhalma

123. Vámos László: Színes baromfiudvar. Milyen fajtát válasszunk? = Kistermelők Lapja, 1993. november, 11. sz. 23. p.
Jászkóhalmi szerző írása.

124. Vámos László: Színes baromfiudvar. Milyen fajtát válasszunk? = Kistermelők Lapja, 1993. december, 12. sz. 19. p.
Jászkóhalmi szerző írása.

125. Vámos László: Színes baromfiudvar. Milyen fajtát válasszunk? = Kistermelők Lapja, 1994. január, 1. sz. 20. p.
Jászkóhalmi szerző írása.

126. S. L.: Isten házáért: filléreket, szívüket. = Reformátusok Lapja, 1993. dec. 19., 51. sz. 6. p.
A jászkiséri egyházközség nov. 14-én ünnepi istentiszteleten adott hálát temploma felújításáért.

Jászkisér

126. S. L.: Isten házáért: filléreket, szívüket. = Reformátusok Lapja, 1993. dec. 19., 51. sz. 6. p.

A jászkiséri egyházközség nov. 14-én ünnepi istentiszteleten adott hálát temploma felújításáért.

Jászladány

127. A házat is felújította az anyagyilkos. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 24., 273. sz. 19. p.

Az elkövető Cs. Ottó 36 éves jászladányi lakos.

Jászság

128. Bartha Zoltán: Mi a magyar művészet? Emlékezés Rudnay Gyula festőművészre. = Kapu, 1993. 8–9. sz. 94–97. p.

A festőművész stílusának és egyéniségének bemutatása.

129. „A Jászságért” Alapítvány pályázata. = Sansz, 1993. november, 10. sz. 28. p.
Támogatják a jászokkal és a Jászsággal foglalkozó munkákat.
130. S. A.: Lesz-e újra önálló Jászság? = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 20., 295. sz. II. p.
A középszintű közigazgatás jelenéről volt eszmecsere a Jászok Egyesületének legutóbbi ülésén, melynek dr. Skultéty Sándor volt a meghívott vendége.
131. Jászság évkönyv az ünnepekre. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 27., 300. sz. III. p.
Könyvismertetés.
132. Jászság Évkönyv. = Új Magyarország, 1994. jan. 3., 1. sz. 12. p.
A kötet alapítványi és önkormányzati támogatás eredményeként jelenhetett meg.
133. Jászsági Évkönyv. = Esti Hírlap, 1994. jan. 3., 1. sz. 6. p.
Közel fél évszázad kihagyás után ismét megjelent a Jászság Évkönyv.
134. Bóna Zoltán: Jászsági Évkönyv. = Heti Magyarországi, 1994. jan. 21., 3. sz. 14. p.
A Jászság Évkönyv bemutatása.
Ld. még az 50., 51., 60., 91. sz. tételt.
- ## Jászszentandrás
- Ld. a 88. sz. tételt.
- ## Jásztelek
135. A helyi önkormányzatok 1993. évi új, induló tornatermi céltámogatásáról. = Belügyi Közlöny, 1993. dec. 17., 20. sz. 988–999. p.
Az 1994. évtől céltámogatásban részesülő önkormányzatok: Jásztelek, Mezőtúr.
136. Karácsonyi ajándéka: Lada Samara. = Pesti Hírlap, 1993. dec. 24., 300. sz. 4. p.
A lap Hungarolada rejtvényének győztese a Jászteleken élő János Menyhérté.
- ## Karcag
137. Az Esti-ből a csúcsra. = Esti Hírlap, 1993. dec. 6., 284. sz. 1. p.
A Miss Universe Hungary '93 elnevezésű verseny szépségkirálynője Fórián Szilvia 21 éves karcagi kozmetikus lett. Fotó is.
138. Szigethy András: Szépségek és arányok. = Népszabadság, 1993. dec. 6., 284. sz. 6. p.
Fórián Szilvia Magyarország szépségkirálynője.
139. Andrassy Antal: Szépen vagyunk! = Griff, 1993. dec. 16., 29. sz. 17–18. p.
A Miss Universe Hungary szépségverseny győztese a karcagi Fórián Szilvia.
140. Sándor Pál: A mars üzenete. = Úfőmagazin, 1993. december, 12. sz. 24. p.
Földes Attila: Mars üzenetének megfejtesse úrfotók alapján c. könyvének pontatlanságaira mutat rá az olvasói levél.
141. Földes Attila: A kozmosz törvényei. = Úfőmagazin, 1993. december, 12. sz. 30–31. p.
Helyi szerző az ufókról, ufonautákról.
142. Kertész Péter: Mi mást tehetnék. IQ. = Mozgó Világ, 1993. december, 12. sz. 34–35. p.
Versek. A szerző karcagi.
143. Szentmiklóssy Ferenc: Biotrágya melléktermékekből és hulladékokból. = Magyar Mezőgazdaság, 1993. dec. 8., 49. sz. 21. p.
A DATE Karcagi Kutató Intézete által kidolgozott eljárásról.
144. Halottaink. = Orvosi Hetilap, 1993. dec. 12., 50. sz. 2792. p.
Elhunyt dr. Mohai Ferenc (1929–1993. február 5.), a Karcagi Rendelőintézet felülvizsgáló főorvosa.
145. Zárug Péter Farkas: Unjuk a mindennapokat. = Magyar Fórum, 1993. dec. 23., 51–52. sz. 13. p.
Karcagi olvasó levele. A magyar nép egységének fontosságáról ír.
146. Daróczy Erzsébet: Túl a gyémántlakodalmon. (Új Néplap, 1993. dec. 15.) = Tallózó, 1993. dec. 23., 51. sz. 2440. p.
A karcagi Kovács István és Ollé Margit 50 éve házasok.
147. (Tamás): Deák Ferencel. = Számadás, 1993. dec. 23., 51. sz. 5. p.
A Magyar Paraszszövetség főtükéára Karcagon szerzett üzemmémőki diplomát.
148. Legfontosabb a pénzügyi egyensúly megőrzése. Hat frakció a régi-új kormányprogramról. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. dec. 23., 297. sz. 4. p.
Varga Mihály (Fidesz) karcagi képviselő véleménye. Fotó róla.
149. R. T. J.: Ladány polgármestere Karcagon lett MDF-tag. = Népszabadság, 1993. dec. 23., 299. sz. 4. p.
Négyen igazoltak át a püspökladányi szervezetből a szomszédos Szolnok megyeibe. Az indítékekről röviden.
150. Hell István: A költő nem lesz, hanem születik. = Amaro Drom, 1994. 1. sz. 18. p.
Szolnoki Csanya Zsolt karcagi fiatal cigány költő bemutatása.
151. Szolnoki Csanya Zsolt: A XX. század margóin túl. Ha már nagyon fáj. Magamba zárva. = Amaro Drom, 1994. 1. sz. 18. p.
Fiatal karcagi cigány költő versei.
152. Körmendi Lajos: Magánkrónikák. = Alföld, 1994. január, 1. sz. 13–15. p.
Kisprózák: Föld, Találkozás, Történelmi igazságtétel, Csalódás, Mama, Történelem, A szökevény.
153. Kesergő befektető. = Cash Flow, 1994. január, 1. sz. 69. p.
Nyilatkozik dr. Dorka Imre, a karcagi Multitec Kft. ügyvezetője.
154. Lelkes János–Tóth Árpád: Öntözési tanfolyam Bet-Daganban. = Magyar Mezőgazdaság, 1994. jan. 5., 1. sz. 11. p.
Az Izraelben rendezett tanfolyamról számolnak be a résztvevők. Tóth Árpád a DATE Kutató Intézet munkatársa.
155. R. Kenyeres Imre: Egy agrármenedzser tapasztalatai. Segítség a megoldáshoz. = Gazda, 1994. jan. 5., 1. sz. 12. p.
Az első agrármenedzser, a karcagi Munkaügyi Hivatal dolgozója mutatja be munkáját.
156. Megverte a tanút, börtönbe került. Beváltotta fenyegetését a garázda. = Népszava, 1994. jan. 11., 8. sz. 16. p.
Egy évi börtönre ítélte a megyei bíróság Csótai Zoltán karcagi lakost a tanú megfélemlítéséért és bántalmazásáért.
157. Tu. J.: Karcagi vadász tragédiája. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 17., 13. sz. 6. p.
Tragikus baleset áldozata lett külföldön Medgyesi Mihály karcagi benzinkutas, aki a Jász-Nagykun-Szolnok megyei vadász-küldetés tagjaként tartózkodott Franciaországban.
Ld. még a 7., 29., 108. sz. tételt.
- ## Kenderes
158. Sugár András: Édesapjáról Horthy István. = História, 1993. 9–10. sz. 14–15. p.
A Panoráma c. műsorban 1993. aug. 27-én elhangzott interjú. Fotók is.
159. Szepesi József: In memoriam 2. repülődandár! = Új Honvédségi Szemle, 1993. 12. sz. 113–117. p.
Az 1. repülőcsoporthoz – a későbbi 2. repülődandárhoz – csatlakozott a szolnoki 1. vadászosztály Csukás Kálmán vezérkari őrnagy és az 1/1. vadászszázad Szabó Mátyás százados vezetésével. Ez utóbbi században szolgált ifj. Horthy István. A cikk röviden ír a kormányzóhelyettes haláláról is.
160. Basky Zsuzsanna: Az orosz búza levéltetű (divraphis noxia mordvilko) Magyarországon. = Növényvédelem, 1993. november, 11. sz. 517–526. p.
A szerző a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Növényegészségügyi és Talajvédelmi Állomás munkatársa. A vizsgált területek: Szolnok és Kenderes.
161. H. Haraszti Éva gyűjtése alapján. = Hírhozó, 1993. nov. 11., 21. sz. 15. p.
Horthy Miklós dokumentumok tükrében. (IX. r.)
162. Márton László: Történelmi lecke buta fiúknak. = C. E. T., 1993. november–december, 2. sz. 20–23. p.
A Horthy-nosztalgia kritikája. A kormányzó felmentésére felhozott példák megeafolása.
163. H. Haraszti Éva gyűjtése alapján. = Hírhozó, 1993. nov. 18., 22. sz. 15. p.
Horthy Miklós dokumentumok tükrében. (X. r.)
164. H. Haraszti Éva gyűjtése alapján. = Hírhozó, 1993. nov. 25., 23. sz. 15. p.
Horthy Miklós dokumentumok tükrében. (XI. r.)
165. Fejér László: Horthy Istvánnal a fronton. = Reform, 1993. dec. 8., 49. sz. 30–31. p.
A szerzőt 1942 márciusában helyezték a szolnoki 1. vadászrepülőkhöz, itt ismerte meg Horthy Istvánt.
166. A Horthy-temetésen Kenderesen. = Heti

- Világ gazdaság, 1993. dec. 18., 51. sz. 72. p.
- Képalírás. Résztevő az '56-os magyarok világszövetségének transzparensével.
167. Horthy István: A hazaszeretet már nem elég. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 27., 300. sz. 15. p.
- Az unoka vallomása arról, mit értékel nagyapja hagyományából. Fotó róla.
168. Kormányzati látogatások. = Új Magyarország, 1994. jan. 18., 14. sz. 5. p.
- Jan. 18-án a kenderesi Mezőgazdasági Szakközépiskolába látogatott Nagy Ferenc tárca nélküli miniszter.
- Ld. még a 12. sz. tételt.
- ## Kengyel
169. Jaskó Sándor: A magyarországi folyóhordalék-lerakódások nagy formái. = Hidrológiai Közöny, 1993. november-december, 6. sz. 336-341. p.
- A megfigyelt helyek között Kengyel is szerepel.
- ## Kisújszállás
170. Danka Klára, dr.: Zöld hálózat – szigetekből. = Természetbúvár, 1993. 6. sz. 38-39. p.
- Az Arany iskola egy az országban működő 76 környezet- és természetvédelmi oktatóközpont közül. Az elmúlt időszak tapasztalatairól számol be a szerző, aki a kisújszállási Ökológiai Központ vezetője.
171. A Magyar Természetudományi Társulat országos diákversenyének eredményhirdetése. = Természet Világa, 1993. november, 11. sz. 514. p.
- Herman Ottó biológiai verseny Kisújszállás, 1993. jún. 4-5-6.
172. A kisújszállási Fémlemezipari Kft... = Világ gazdaság, 1993. nov. 12., 217. sz. 4. p.
- Az állami tulajdonú üzletészre kiírt pályázatot a társaság dolgozóiból álló csoport nyerte meg.
173. Hegedűs Endre: Miféle jogállam? = Magyar Fórum, 1993. nov. 18., 46. sz. 15. p.
- Kisújszállási olvasó levele: mikor kezdődik a gyógyszerárak privatizációja?
174. Borzák: Utcára kerültek a kisújszállási tejesek. Nincs sajtóból a Hold. = Mai Nap, 1994. jan. 10., 9. sz. 5. p.
- Tejhiány miatt novemberben megszüntették a sajtgyártást Kisújszálláson, és a helyzet következményeként dec. 1-jétől sokaknak felmondtak. Az érdekeltek az ÁVÜ-höz és a munkaügyi miniszterhez fordultak megoldásért.
175. Hegedűs Endre: Választóvíz. = Pesti Hírlap, 1994. jan. 18., 14. sz. 12. p.
- A Hét c. műsor jan. 9-ei adásában elhangzott Eörsi-féle kijelentéssel kapcsolatos gondolatait írja le a kisújszállási olvasó.
- ## Közép-Tisza-vidék
176. Kiss Éva, dr.: A Közép-Tisza-vidék népességének egészségügyi helyzete. = Statisztikai Szemle, 1994. január, 1. sz. 46-58. p.
- A térség demográfiai jellemzői, betegforgalmi adatai, a halálozások számának alakulása és ennek főbb okai. A tanulmány kiterjed az egészségkárosító szokásokra és véleményt mond a népesség egészségügyi állapotáról.
- Ld. még az 1., 17. sz. tételt.
- ## Kunhegyes
177. Bóna Zoltán: A közömbös ember a legrosszabb. Kell a kunsági föld. = Heti Magyarországi, 1993. nov. 12., 46. sz. 9. p.
- A város hitéletéről Bollók Emil esperes és Nagy Károly lelkész, a mezőgazdaság helyzetéről, az önkormányzat anyagi nehézségeiről Szelekovszky István polgármester nyilatkozik.
178. N. K.: Kunhegyes. Egymást segítve. = Reformátusok Lapja, 1993. nov. 14., 46. sz. 6. p.
- Okt. 10-én ünnepi istentiszteleten iktatták be ifj. Nagy Kálmán lelképástort.
179. S. I.: A Barbatusnál Kunhegyesen. = Kistermelők Lapja, 1993. december, 12. sz. 5. p.
- A Barbatus mezőgazdaságigép-kereskedelemmel és -kölcsonzással foglalkozó kft.-t mutatja be menedzsere, Faragó Imre. A vállalkozás létrehozásával a városi gazdák munkáját szeretné segíteni a tulajdonos önkormányzat.
180. A megoldás kibújt a (Kinder) tojásból. = Népszabadság (melléklet), 1993. dec. 1., 280. sz. 26. p.
- Kindertojás-összeszerelő műhely kezdte meg működését a BHG Híradástechnikai Vállalat üresen álló gyáregységében.
181. Laczi Zoltán: Kritikus a helyzet. = Számadás, 1993. dec. 2., 48. sz. 10. p.
- Megyénkben a negyedik legmagasabb a munkanélküliségi ráta (16,2%). A leginkább érintett területek: Kunhegyes és Tiszafüred térsége, valamint a Tiszazug.
182. Fábiny L. Gyula: A teljes élet ígérete. = Zsaru, 1993. dec. 2., 49. sz. 26-27. p.
- Bemutatkozik Urbancsok György kunhegyesi rokkantnyugdíjas, aki a Rodata SC aktív versenyzője. Fotók is.
183. Borszik József: Minden napért dolgozunk kell. Kunhegyes a változások csatájában. = Heti Magyarországi, 1993. dec. 3., 49. sz. 4. p.
- Szelekovszky István polgármester és Szekrényes István, a művelődési központ igazgatója beszélnek a kunhegyesi emberek életéről, a kulturális szervezőmunkáról, problémákról.
184. Geleta Pál: Gépkölcsonzás – méltányos áron. = Szabad Föld, 1993. dec. 7., 49. sz. 4. p.
- Mezőgazdasági géparúsító és -kölcsonzó telepet hoztak létre Kunhegyesen. Nyilatkozik Faragó Imre, a kft. vezetője.
185. Gazdaképző népfőiskolák. = Magyar Mezőgazdaság, 1993. dec. 8., 49. sz. 3. p.
- Kunhegyesen rendezték a gazdaképző népfőiskolák országos találkozóját.
186. Gazdaképző népfőiskolák. = Heti Kis Újság, 1993. dec. 10., 50. sz. 5. p.
- Az intézmények Kunhegyesen rendezték meg első országos találkozójukat.
187. Kunhegyes. Gazdaképző Népfőiskolák Országos Találkozója. = Gazda, 1993. dec. 22., 22-23. sz. 35. p.
188. Agrárkrónika '93. Ez történt az idén. = Magyar Mezőgazdaság, 1993. dec. 22., 51-52. sz. 18. p.
- Augusztus 18. Bentlakásos mezőgazdasági szakirányú népfőiskola indul szeptemberben a Kunhegyesi Szabadidő Központban.
- ## Kunmadaras
189. C. S.: Meddig lesz az enyészeté a kunmadarasi reptér? = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 6., 283. sz. II. p.
- Az a kihelyezett kormányülésen is felmerült. A hasznosítás lehetőségeiről a német Siemens cég készített tanulmánytervet.
190. Ferencz Gábor: Megújult vezérkar a Jegybank élén. = Népszabadság, 1993. dec. 28., 302. sz. 12. p.
- A Magyar Nemzeti Bank egyik új alelnöke dr. Nagy Sándor, aki 1944-ben Kunmadarason született. Életpályájának ismertetése röviden. Fotó róla.
- ## Kunszentmárton
191. (MTI): Rendbe hozott zsidótemető. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 11., 262. sz. 3. p.
- Két zsidótemetőt keresett fel David Kraus, Izrael budapesti nagykövete. A település hajdani zsidó közösségéből – 80-100 család – jelenleg két személy él a városban.
192. J. A.: Ez a demokrata nem az a demokrata. = Vasárnapi Hírek, 1993. nov. 28., 48. sz. 5. p.
- A demokratikus koalíció helyi női tagjai rendbehozták a város két zsidótemetőjét és kegyeleti ünnepséget rendeztek az elhurcolt kunszentmártoni zsidók emlékére.
193. Ki tévedett? = Vasárnapi Hírek, 1993. dec. 19., 51. sz. 9. p.
- A vitott kérdés: mely párt tagjai hozták rendbe a kunszentmártoni zsidótemetőt? Az érdekeltek szerint a TV Híradó helyi riportere hibázott.
- Ld. még a 12. sz. tételt.
- ## Martfű
194. J. Zs.: Tisza Cipő Rt., a család cipőgyára. = Kereskedelmi Magazin, 1993. november, 11. sz. 18. p.
- A Tisza Cipő Rt. rövid története, jelenlegi működése, termékeinek reklámozása.
195. A martfűi II. számú hévízkút vizének elismert ásványvízzé minősítéséről. = Népjóléti Közöny, 1993. nov. 5., 18. sz. 1266. p.
- 38/1993. (NK.18.) GYF.

196. Szövetkezeti Sörgyár Rt. = Világgazdaság, 1993. nov. 5., 212. sz. 12. p.

A 91%-ban osztrák tulajdonú gyár adatainak ismertetése, vezetőinek, ügyvezetőinek név szerinti felsorolása.

197. V. Gy.: Sör, szezonon túl. = Mai Nap, 1993. nov. 11., 307. sz. 7. p.

Megkezdtek a Schwechater Beir gyártását a Martfői Sörgyár Rt.-nél.

198. (Bor): A griff őrzi Martfűt. = Mai Nap, 1993. nov. 16., 312. sz. 6. p.

Oroszlántestű, sasfejú griffmadár került Martfű címerébe. A címet Felsmann Tamás grafikusművész tervezte. Fotó róla.

199. L. J.: Cseppfolyós fejlesztések Martfűn. = Népszabadság (melléklet), 1993. dec. 1., 280. sz. 27. p.

Nyersolaj-finomító tüzemrész és új étolaj-palackozó gépsor kezdte meg működését a Cereol Növényolaj-ipari Rt. gyárában.

200. Turcsányi János: Kritikus helyzetben a Tisza Cipő Rt. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 2., 280. sz. 10. p.

Fennállása óta most került a legkritikusabb anyagi helyzetbe a martfői gyár.

201. Rákóczi Gabriella: Tisza Cipőgyár Rt. Vállaljon garanciát az ÁVÜ. = Világgazdaság, 1993. dec. 9., 236. sz. 4. p.

A martfői Tisza Cipőgyár csődhelyzetbe került. A bankok a hitelek visszafizetését követelik, de elfogadják az ÁVÜ garanciavállalását is.

202. Megtaláltuk az ország legjobb titkárját. = Griff, 1993. dec. 23., 30. sz. 30–31. p.

A 4–10. helyen szerepel a szolnoki Somodi Ferencné. Az első 40 között dr. Csikósné Petrik Andrea (Szolnok) és Gonda Sándorné (Martfű).

203. Környezetvédelmi és Építészeti Értesítő, 1993. dec. 29., 14. sz. 610–611. p.

A martfői II. számú hévízkút vizének elismert ásványvízzé minősítéséről.

204. T. G. T.: Újabb Pick-rekord. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1994. jan. 13., 10. sz. 5. p.

Csökkent a Martfői Sörgyár részvényének értéke.

Mesterszállás

Ld. a 10. sz. tételt.

Mezőhék

Ld. a 12. sz. tételt.

Mezőtúr

205. A protestáns napok programjai. 1993. október 22–31. = Theológiai Szemle, 1993. 6. sz. 382–383. p.

A megyében a rendezvénysorozat részeként vetélkedőt, hangversenyt és pedagógiai konferenciát rendeztek Mezőtúron.

206. Mezőtúr 1994. Ismét Kaán Károly-verseny. = Természetbúvár, 1993. 6. sz. 38. p.

Felhívás a Természet- és Környezetismereti Versenyre.

207. Farkas Ferenc: Repceolaj-származékokkal működtetett D-240 típusú motor emissziós vizsgálata. = Mezőgazdasági Technika, 1993. november, 11. sz. 29–30. p.

Tájékoztató a GATE Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskolai Karán Mezőtúron két éve folyó vizsgálatokról.

208. Farkas Ferenc: Repceolaj-származékokkal működtetett D-240 típusú motor féktermi vizsgálata. = Mezőgazdasági Technika, 1993. december, 12. sz. 27. p.

A szerző a mezőtúri GATE Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskolai Karán végzett vizsgálatairól számol be.

209. Vezda János: Ölni jött a vendég, Faluszaru. = Kakas, 1993. december, 11. sz. 15. p.

A Mezőtúr melletti tanyavilágban a túrkevei Piroška Sándor konyhakéssel szurkálta meg az idős tulajdonos nénit.

210. Hűtőház Mezőtúron – amerikai tőkéből. = Népszabadság (melléklet), 1993. dec. 1., 280. sz. 26. p.

Hűtőház közös létrehozásáról kötött szerződést a Turi Hűtő Rt. és az Illionis állambeli AFT Automation International Incorporated.

Ld. még a 29., 58., 59., 135. sz. tételt.

Nagykörü

211. L. Murányi László: A vagyonevőd céget már hírbehozták. A fiúk alvállalkozók. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 13., 289. sz. 4. p.

A Megatron Kft. – volt Testőr Kft. – emberei az év elején behatoltak két nagy körű család portájára s fenyegetéssel a falu elhagyására akarták kényszeríteni őket. A családok feljelentést tettek.

Rákóczifalva

212. Bozsik: Elpusztulnak a törzsgyümölcsösök? Faiskolai helyzetkép Rákóczifalván. = Heti Magyarország, 1993. dec. 3., 49. sz. 5. p.

1989-ben 700 ezer gyümölcsoltványt állítottak elő s ezek 3,5–4 millió szeméshöz való szemet adtak. Az idén csak 250 ezer szemésre volt szükség.

213. A rákóczifalvi nyugdíjas klub kezdeményezésére karácsonyi ajándécsomagokat készítettek a megyében a szabadkai idősök megsegítésére. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 22., 297. sz. 19. p.

Rákócziújfalu

Ld. a 10. sz. tételt.

Szajol

214. Lazányi: Angol tanulmány a Tisza-tóról. = Expo Business, 1993. 8–9. 31. p.

A Phare-program keretében készült tanulmány a környék vadász- és horgászhelyeinek tulajdonít vonzerőt. A szajoli Goda-panziót emeli ki, amely igényeseknek is megfelelő.

Szászberek

215. Nagy Tibor: Megpályázták, elnyerték. A dolgozóké lett a Szászakku Kft. = Heti Magyarország, 1993. dec. 3., 49. sz. 3. p.

Az Akkumulátorgyártó Kft. többségében a dolgozók tulajdonává vált.

Szolnok

216. F. Zs.: Prinzhorn négyszázmilliót kér a Dunapackhoz. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. nov. 8., 258. sz. 1., 3. p.

A Szolnoki Papírgyár Rt. többségi részesedését bíró Prinzhorn a Dunapack megszerzésére törekszik. Ettől reméli, újraindulhat a termelés Szolnokon.

217. Bor Kata: Nem várható a szolnoki papírgyár gyors újraindítása. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. nov. 9., 259. sz. 1., 3. p.

218. Magos Katalin: ÁVÜ-döntések: eredménytelen a Dunapack pályázata. = Világgazdaság, 1993. dec. 1., 230. sz. 1., 4. p.

Az ÁVÜ külön szeretné kezelni a Dunapack értékesítéséről a szolnoki gyár újraindítását.

219. E. V.: Még nincs döntés a szolnoki papírgyárról. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. dec. 1., 278. sz. 1., 3. p.

Az ÁVÜ döntése szerint szétválasztjuk a Dunapack privatizációját és a szolnoki papírgyár újraindításának ügyét.

220. Földvári Zsuzsa: Nem bízik Prinzhornban a magyar papírpar. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. dec. 1., 278. sz. 13. p.

A szolnoki üzem tulajdonosa a gyár újraindítását a Dunapack megszerzéséhez köti.

221. N. I.: Eredménytelen a Dunapackra kiírt pályázat. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 1., 279. sz. 11. p.

A pályázat nyertesének vállalnia kellett volna a szolnoki papírgyár újraindítását.

222. P. Á. G.: Új vevőt keresnek a Dunapackra. = Népszabadság, 1993. dec. 1., 280. sz. 5. p.

Függőben maradt a szolnoki papírgyár újraindítása.

223. Tiszta lappal indul a papírgyár. Privatizáció után. = Pesti Hírlap, 1993. dec. 1., 280. sz. 6. p.

A fűzfői gyárról szóló cikk a szolnoki papírgyár bezárását intő jelnek tekintette.

224. Feltámadhat a szolnoki papírgyár. = Új Magyarország, 1993. dec. 1., 280. sz. 7. p.

225. (Osváth): Ki indítja újra a szolnoki papírgyárat? ÁVÜ-döntések. = Magyar Nemzet, 1993. dec. 1., 280. sz. 9. p.

Az új pályázatban szétválasztják a Dunapack privatizációját a szolnoki papírgyártól.

226. Jóföldi Zsuzsa: Tiszta papírgy. = Tallózó, 1993. dec. 9., 49. sz. 2339. p.; Beszélő, 1993. dec. 2., 48. sz. 24–25. p.

A gazdasági kabinet javaslata: engedje el a kormány a szolnoki gyár összes adósságát. Elemző írás a kialakult helyzetről.

227. Horváth: Leértékelődött munkásság? = Képes Újság, 1993. dec. 4., 49. sz. 4. p.
A cikk illusztrációjául a szolnoki papírgyár fényképe szolgál.
228. Késik a várva várt hitel. = Világgazdaság, 1993. dec. 18., 243. sz. 4. p.
Valószínűleg ingatlaneladásokra kényszerül a szolnoki papírgyár többségi tulajdonát birtokló Prinzhorn cég.
229. Szolnoki Papírgyár. Bizonytalan a kft. jövője. = Világgazdaság, 1994. jan. 20., 13. sz. 4. p.
A gyárból már csak a régi üzem működik kb. 400 munkással. Az egyik gép meghibásodása miatt még 10% leépítés következik a javítás idejére. Ha nem a javítás mellett döntenek, a gyár megszűnik gyakorlatilag.
230. Kulturális fesztivál Szolnokon. = Népszabadság, 1993. dec. 18., 295. sz. 4. p.
A „Hol élünk?” rendezvénysorozat elnöke Matúz János, a Szigligeti Színház dramaturga.
231. Tu. J.: Hol élünk? – Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 22., 296. sz. 6. p.
A budapesti Erzsébet Szállóban tartott sajtótájékoztatót Szeredás András és Matúz János az 1994. jan. 22-én kezdődő Hol élünk? fesztiválról, melynek Szolnok művészeti életének bemutatása a célja.
232. Sz. A.: Szolnok bemutatkozik. = Kurír, 1994. jan. 17., 16. sz. 11. p.
Hol élünk? címmel egy hónapig tartó fesztivált rendez Szolnokon a Szemafor Alapítvány.
233. Az áldozat egy 8 éves kislány. Magda János trükkje. = 07 Magazin Extra, 1993. 1. sz. 31–32. p.
A szolnoki Magda Jánost a nyolcvanas évek elején egy kislány meggyilkolásával gyanúsították, de bizonyíték hiányában felmentették. Később élettársa meggyilkolása miatt került börtönbe. Ott is halt meg.
234. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár. = Levéltári Szemle, 1993. 4. sz. 100. p.
Az intézmény élére 1993. július 1-jei hatállyal Zádor Bélánét nevezték ki. Az igazgató 1947-ben született, és 1972 óta dolgozik Szolnokon.
235. Rajnai Richárd: Dr. Farkas Gusztáv. = Geodézia és Kartográfia, 1993. 4. sz. 245–246. p.
Elhunyt dr. Farkas Gusztáv (Szolnok, 1920. jan. 1–Budapest, 1993. szept. 21.), az UVATERV aranygyűrűs tisztagja, a Tóth Ágoston Klub tagja. Fotó róla.
236. Büki Péter: Tudományos konferencia tisztképzésünk 1945 utáni évtizedeiről. = Új Honvédségi Szemle, 1993. 12. sz. 57–63. p.
A magyar tisztképzés egyik központja Szolnok volt.
237. Scipiades Erzsébet: Az utolsó bábaaszszony. = Magyar Nők Lapja, 1993. 51. sz. 44–45. p.
A kiskörei Bartos Gyuláné élettörténete, aki 1938-ban került Szolnokra a bába-kepzőbe.
238. Száz éve született Aba Novák Vilmos. = Magyar Hírlap, 1993. jan. 8., 6. sz. 3. p.
Emlékkiállítás rendeznek az évforduló kapcsán a Magyar Nemzeti Galériában és a szegedi Móra Múzeumban. Rövid hír.
239. A. Szabó Imre: Kiállító vállalkozók. = Expo Business, 1993. 8–9. 37. p.
Az I. Szolnoki Kiállítás és Vásár tervei.
240. Pápayné Kemenczey Judit: Gyerekek, ifjúság és a művészetek. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1993. október, 11–15. p.
Beszámoló az olvasószolgálati és a gyermekkönyvtáros szekció összevont ülésének előadásairól. A szerző a Versegly F. Megyei Könyvtár ny. igazgató-helyettese.
241. Diáksegítő szervezetek. = Iskolakultúra, 1993. október, 23. sz. 80. p.
1992. szeptember 15-étől működik diákjóléti csoport Szolnokon. A csoport céljait, alapelveit és eddigi tevékenységét ismertetik.
242. Páldi János: Alattvaló vagy állampolgár? = Iskolakultúra, 1993. október, 23. sz. 90–92. p.
A szerző szolnoki nyugalmazott tanár, aki Pál Tamás: Igazlátó nap és Papp Gy.: Diákönkormányzatok c. műveit ismerteti.
243. J. L.: Egy ember a faházból. Öt éves az MDF Jász-Nagykun-Szolnok megyében. = Hírlap, 1993. okt. 6., 39. sz. 5. p.
Bemutatkozik Geröcs János, az MDF városi szervezetének egyik alapító tagja. Fotó róla.
244. Szabó Béla: Esélyünk a hit. Öt éves az MDF Jász-Nagykun-Szolnok megyében. = Hírlap, 1993. okt. 6., 39. sz. 6. p.
A szerző 1993. okt. 2-án, a megyeházán elmondott beszéde. Fotó róla.
245. Továbbképzések. = Szakoktatás, 1993. november, 9. sz. 32–34. p.
Márc. 2–4. Ruháipari szakterület, Szolnok.
246. Újabb bajnokság Mali kerékpárral. A Molnár–Szabó kettős nyerte meg a páros OB-t. = Pedál, 1993. november, 10. sz. 27. p.
A szolnoki Cukorgyár sikere: Molnár Péter–Szabó Lajos első, Steig–Csorvási második lett.
247. Spiró módosít. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 1., 253. sz. 17. p.
A Szigligeti Színház igazgatójának Váry Károly színésszel kapcsolatban megjelent cikkekre reagáló levele.
248. Sztéválík a Kelet-Tüzép. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 2., 253. sz. III. p.
Négy gazdasági társasággá alakul a Kelet-Magyarországi Tüzép Rt. Az egyik székhely Szolnok.
249. C. S.: Inkubátorház Szolnokon. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 2., 253. sz. VI. p.
A kezdő vállalkozókat fogja segíteni a József Attila úti volt szovjet laktanya épülete. Nyilatkozik Fügedi László, a Megyei Vállalkozásfejlesztési Iroda vezetője.
250. Miklós Gábor: Farkas Flórián hosszú útja. Találkoztam jól szervezett cigányok-
kal is. = Népszabadság, 1993. nov. 3., 256. sz. 10. p.
A Lungo Drom szervezet és elnökének, Farkas Flóriánnak tevékenységét ismerteti a cikk.
251. Kővári E. Péter: Mi az üzlet egy veszteséges nyomdában? Egy szolnoki részvényvásárlás háttere. = Népszabadság, 1993. nov. 3., 256. sz. 11. p.
Megvásárolta a Versegly Nyomda önkormányzati tulajdonrészét az Elektrosóft Rt. Nyilatkozik Nagy Gábor (az Rt. igazgatója), Mizsei Zsuzsanna (a Versegly Kiadó igazgatója) és Várhegyi Attila polgármester.
252. V. S.: Taxisok „belharca” a drosztokon. Szolnokon kevés az utas. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 8., 259. sz. II. p.
Helyzetjelentés Juhász József, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közlekedési Kormányzat ügyvezetőjének nyilatkozata alapján.
253. F. O.: Gyújtogató fogoly. = Kurír, 1993. nov. 9., 306. sz. 3. p.
Jász-Nagykun-Szolnok megye egyik fogdáijában M. Zoltán letartóztatott fegyűjtotta az ágyát borító habszivacsot. Sérülés nem történt.
254. Técsi Zoltán: Telezűr. (Jászkun Krónika, 1993. nov. 3.) = Tallózó, 1993. nov. 11., 45. sz. 2122. p.
Az Egyenleg c. műsor körül kialakult helyzetről egy szolnoki újságíró véleménye.
255. MDF-es listán a Szolnok megyei közgyűlés elnöke? = Népszabadság, 1993. nov. 11., 263. sz. 4. p.
Az Új Néplap c. lap értesülése: Boros Lajos indul az 1994-es választáson. Az érintett szerint még folynak a tárgyalások, nem született döntés.
256. Versegly-émlékezés. = Magyar Nemzet, 1993. nov. 13., 265. sz. 24. p.
Versegly Ferenc emlékeztek a kétnapos tudományos ülés résztvevői Szolnokon. Okt. 12–13.
257. Szőke György: Felszámolás alatt a szolnoki ÁÉV. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 15., 265. sz. II. p.
Kapnak-e végkielégítést a dolgozók? Az ügy elkötelezett híve Csatai Gábor SZB-titkár.
258. Varga Sándor: Összeférhetlenségi bizottság Szolnokon. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 15., 265. sz. II. p.
A kezdeményező a Fidesz önkormányzat frakciója volt. Nyilatkozik Balla György frakcióvezető.
259. P. Horváth Gábor: Vállalkozók és a Fidesz. = Esti Hírlap, 1993. nov. 15., 266. sz. 3. p.
A cikkben megemlítik, hogy Orbán Viktor Szolnokon is tart fórumot.
260. Hom szerint megint történelmet hamisítanak. = Népszabadság, 1993. nov. 15., 266. sz. 4. p.
Az MSZP lakossági fórumának vendége volt Hom Gyula. A párt városi jelöltjei Iváncsik Imre és Füle István.
261. Orbán Viktor: Nincs válság a Fidesz-

- ben. = Népszabadság, 1993. nov. 16., 267. sz. 4. p.
- Aktuális politikai kérdésekről nyilatkozott a párt elnöke Kecskeméten és Szolnokon.
262. A nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek költségvetési támogatásából elkülönített tartalékalap elosztásáról. = Magyar Közlöny, 1993. nov. 17., 168. sz. 10706-10707. p.
- 91/1993. (XI.17.) ogy. határozat. Egy-millió forint támogatást kapott a „Phralipe” Független Cigány Szervezet.
263. Técsi Zoltán: A Fidesz nem helyezkedik. Szolnoki beszélgetés Orbán Viktorral. = Pesti Hírlap, 1993. nov. 17., 268. sz. 3. p.
264. Gyerkő Katalin: Már a diplomások sem kapósak. Kézbe a remény. = Képes Újság, 1993. nov. 20., 47. sz. 11. p.
- A munkanélküliség problémája Szolnokon. Vállalatvezetők és munkanélküliek nyilatkoznak.
265. Kiténtetés. = Adó és Ellenőrzési Értésítő, 1993. nov. 22., 13. sz. 1-2. p.
- Okt. 23-a alkalmából DO UT DES kiténtetés vezetői fokozatát kapta Kovács Antalné (APEH, J-Nk-Sz megye), beosztotti fokozatot kapott Hernek Pál és Juhászné Hajdú Piroska (Szolnok).
266. A. Sz. I.: Letiltott pályázatok a szolnoki önkormányzatnál. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 22., 271. sz. II. p.
- Bonyodalmak a Kulturális Alap felhasználása körül.
267. Bakodi Ferenc: Mezőgépezetek (szomorúság) találkozója. = Számadás, 1993. nov. 25., 47. sz. 7. p.
- Sziráki András (Sz. Mezőgép Rt. vezérigazgatója) is felszólalt a Szekszárdon tartott mezőgépezet tanácskozáson.
268. (Podonyi Hedvig): Heti körkérdésünk. Kivel ismerkedne meg szívesen? = Magyar Nők Lapja, 1993. nov. 26., 47. sz. 8. p.
- Aki válaszol: Lux Ádám színész. Fotó róla.
269. Magánrádió kísérleti adása Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 27., 276. sz. 3. p.
- A szórakoztató célú rádióadás reggel 6-tól este 8-ig fogható a 97,7 MHz-es frekvencián 20 km-es körzetben.
270. Tu. J.: 115 éves a szolnoki megyeháza. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 27., 276. sz. 8. p.
- Az épület története az első téglalaksától napjainkig.
271. Rádió 2000 néven... = Népszabadság, 1993. nov. 27., 277. sz. 23. p.
- November 26-án megindult az első magánrádió Szolnokon.
272. Kalmárné Morcsányi Rozália: Bemutatjuk a Könyvtárostanárok Szervezetét. = Iskolakönyvtáros, 1993. december, 1. sz. 9. p.
- A szerző szolnoki iskolai könyvtári szaktanácsadó, a Könyvtárostanárok Szervezetének titkára.
273. (Szolnoki Metszőkör.) = Új Pedagógiai Szemle, 1993. december, 12. sz.
- A folyóirat e számát a metszőkör tagjai munkái illusztrálják.
274. Sándor L. István: Ködből ködbe. Dürrenmatt: Angyal szállt le Babilonba. = Színház, 1993. december, 12. sz. 17-19. p.
- Kritika a Szigligeti Színház előadásáról.
275. Götz Eszter: Dürrenmatt: Angyal szállt le Babilonba. = Kritika, 1993. december, 12. sz. 45. p.
- A Szigligeti Színházban előadott darab kritikája.
276. Trencsényi László: Tájékoztató a Magyar Pedagógiai Társaság tevékenységéről: 1993. nov. = Új Pedagógiai Szemle, 1993. december, 12. sz. 90-100. p.
- Beszámoló a választmányi ülésről. Többször is szerepel Páldi Jánosnak, a Varga K. Gimn. nyugalmazott igazgatójának neve.
277. Paksi József: Estefelé. Éjszaka élsz. = Nappali ház, 1993. december, 108. p.
- Versek. A költő Szolnokon született 1954-ben. Jelenleg Sopronban él.
278. Piaccgazdaság és zeneművészet. = Pesti Hírlap, 1993. dec. 1., 280. sz. 12. p.
- Szerződést kötött a Liszt Ferenc Kamarazenekar és a város önkormányzata. Ennek értelmében rendszeresen fellép a kórus Szolnokon.
279. Kőszeghy Elemér-Új Péter: Ukrán arany és a tisztai környezet. = Népszabadság, 1993. dec. 1., 280. sz. 16. p.
- Ukrajnában jártak a szolnoki Tisza Klub tagjai. A két ország természetvédői között jó a kapcsolat.
280. Taxistop Szolnokon. = Népszabadság, 1993. dec. 1., 280. sz. 26. p.
- A város önkormányzata rendeletben maximálta a kiadható taxiengedélyek számát.
281. A munkátlanság újabb adatai. Szolnok: több a közhasznú, kevesebb a támogatás. = Népszabadság (melléklet), 1993. dec. 1., 280. sz. 30. p.
- A munkanélküliségi ráta a megyében az országos átlag felett van. Az ellátásban részesülők aránya fokozatosan csökken, a közhasznú munkán foglalkoztatottak száma viszont nő.
282. Berki Mihály: 1956-57-es tüzek, sortűzek, tűzcsapások (kronológia). = Magyar Fórum, 1993. dec. 2., 48. sz. 17. p.
- A nem várt tűzcsapások között szerepel Szolnok: 1956. nov. 2., 4.
283. Tál Gizella: Filmek - dobozban. = Tallózó, 1993. dec. 2., 48. sz. 2282-2283. p.
- Szolnoki interjú Jancsó Miklóssal. A filmrendező az 1993/94-es évad legjobb darabjait keresi a zalaegerszegi színházi találkozóra.
284. A Liszt Ferenc Kamarazenekar... = Magyar Nemzet, 1993. dec. 2., 280. sz. 14. p.
- Együttműködési szerződést kötött az önkormányzat és a zenekar.
285. Novák Gábor: „Zöld” Iskola Szolnokon. Hogyan segítünk a lakótelepi gyerekeknek? = Köznevelés, 1993. dec. 3., 39. sz. 9. p.
- A Széchenyi-lakótelep Zöld Iskolájának gondjairól, a pedagógusok munkájáról nyilatkozik Lengyel Boldizsárné igazgatónő.
286. Szokács László: Egy tipikus karrier Szolnokon. = Heti Magyarország, 1993. dec. 3., 49. sz. 2. p.
- Interjú Nagy Gábor vállalkozóval, az Elektrosoft Rt. vezérigazgatójával.
287. Csonka Csaba-Ludmány Éva-Nagy László: A konzervatív sebeszet helye Crohn-betegségben: egy eset gyakorlati tanulsága. = Orvosi Hetilap, 1993. dec. 5., 49. sz. 2711-2713. p.
- Ludmány Éva a Hetényi G. Kórház sebeszeti osztályának munkatársa.
288. Tu. J.: Világhírű kamarazenekart „vett” Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 6., 283. sz. 6. p.
- Szerződést kötött a város önkormányzata és a Liszt Ferenc Kamarazenekar.
289. Sz. Gy.: Teher a pályaudvar Szolnokon? = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 6., 283. sz. I. p.
- A teherpályaudvar forgalma egyharmadára esett vissza, ezért felmerült a rendező megszüntetése is, ami munkahelyek megszüntetését eredményezné. Döntés még nem született.
290. Seprősi-Czárán György: Hová költözzön a megyei könyvtár Szolnokon? = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 6., 283. sz. IV. p.
- A könyvtárelhelyezés megoldására felmerült lehetőségekről.
291. Georg Aczél: Eredményhirdetés. A Wolf Kft. és a Pedagógusok Lapja képregény-pályázatáról. = Pedagógusok Lapja, 1993. dec. 7., 22. sz. 15. p.
- A J-Nk-Sz megyei győztes Víg Viktor, a Szandaszőlősi Általános Iskola tanulója.
292. Kovai Iván: Karácsony előtti séta a Tiszavidék Áruházban. = Áfész Magazin, 1993. dec. 8., 25. sz. 13. p.
- A Szolnok és Vidéke Áfész áruház is készül az év végi csúcsforgalomra.
293. (Faló): Légy a tejben. = Új Magyarország, 1993. dec. 8., 286. sz. 5. p.
- Lukács György, „a néplelkű esztéta” Szolnokon 1919-ben megtizedeltette a vöröskatonákat.
294. Kulcsár Péter: Kukacoskodó kórházi munkamegtagadók. = Népszava, 1993. dec. 8., 286. sz. 6. p.
- A Hetényi Géza Kórházban a műtőssegédek és a műtősnőt bízták meg a szennyes válogatásával, amit megtagadtak. Jelenleg Munkaügyi Bíróság tárgyalja az ügyet.
295. Für szolnoki csapatátogatása. = Népszabadság, 1993. dec. 9., 287. sz. 4. p.
- A honvédelmi miniszter a Magyar Honvédség Bercsényi Zászlóaljánál tett látogatást, majd találkozott a helyi médiák vezetőivel.
296. Kőbányai György: Eltűnt egy asszony a tanyáról. = Mai Nap, 1993. dec. 9., 335. sz. 7. p.
- Az eltűntnek hitt asszony Szolnokon „megkerült”.
297. Tu. J.: Szolnokon tömeges szalmonella-

- fertőzés. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 11., 288. sz. 3. p.
- A bejelentést a Hetényi Géza Kórház konyhája tette.
298. A. Szabó Imre: A szolnoki Szigligeti kinek a színháza? Szponzori pénz csak csurran-cseppen. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 13., 289. sz. II. p.
- A Szigligeti Színház a városi intézmények közé került, de költségvetésének 10%-át a megye fedezi. Egyes megyei képviselők azonban még ezt a támogatást is csökkenteni akarják.
299. Állatotthon épül Szolnokon. = Népszava, 1993. dec. 13., 290. sz. 12. p.
- Alapítványt hozott létre az önkormányzat egy városi állatotthon megteremtéséért.
300. Az Igazgatótanács december 31-i döntése. = Pesti Hírlap, 1993. dec. 15., 292. sz. 7. p.
- Sikeres volt a Solami Húsipari Rt.-re kiírt pályázat.
301. Tu. J.: Túl az első éven. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 17., 293. sz. 6. p.
- Egyéves a Szolnok Térségi Szövetség hetilapja, a Telegráf.
302. Tu. J.: Szolnoki ízek sikere Pozsonyban. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 17., 293. sz. 6. p.
- Pálszabó Mihály készíti fel a magyar fiatalok csapatát az 1994-es szingapúri vilákiállításra és az 1995-ös Első Szakács Európa-bajnokságra.
303. Senki sem kukacoskodik a szolnoki szennyügyön. = Népszava, 1993. dec. 17., 294. sz. 7. p.
- Ismét dolgoznak a munkát megtagadó műtősszolgálatok a Hetényi Géza Kórházban.
304. Gordonkapárbaj. = Esti Hírlap, 1993. dec. 20., 296. sz. 12. p.
- Szolnokon tartották a Friss Antal gondonkaművész emlékére rendezett verseny döntőjét.
305. Baráthy Barbara-Suskó Mariann: Ha jelent valamit szavam... = Népszava, 1993. dec. 20., 296. sz. 7. p.
- Zalán Tibor nyilatkozik arról, miért csatlakozott a rádió- és a TV-bojkotthoz. Fotó róla.
306. Bérczi Jenő: Hányan és hányan egyedül... = Szabad Föld, 1993. dec. 21., 51. sz. 6. p.
- Szolnoki olvasó levele a karácsonyról.
307. Spiró György: Aranyvasárnap. = Magyar Hírlap, 1993. dec. 22., 296. sz. 7. p.
- A szerző a Szigligeti Színház igazgatója. A televízió műsorairól írja le gondolatait.
308. Zalán Tibor: Marseille fölött vadludak. = Élet és Irodalom, 1993. dec. 23., 51. sz. 16. p.
- Vers. A szerző szolnoki illetőségű.
309. Deák László: Motor úti anksz. (Jász-kun Krónika, 1993. dec. 14.) = Tallózó, 1993. dec. 23., 51. sz. 2429-2430. p.
- Helyzetjelentés a Motor úti lakótelepről.
310. Van, ahol egy sem. = Mai Nap, 1993. dec. 23., 346. sz. 3. p.
- Rövid körkép a hajléktalanok és a hajlékok számának arányáról. J-Nk-Sz megyében az önkormányzatok egyetlen új hajlékot sem létesítettek.
311. Spiró György: Híd. = Népszabadság, 1993. dec. 24., 300. sz. 39. p.
- Novella. A szerző a Szigligeti Színház igazgatója.
312. (Seprősi-Czárán György): Kő kövön nem maradt. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 27., 300. sz. IV. p.
- Bölcsek köve a szolnoki karácsonyi faluban. Minden eladó? Humoros történet.
313. A. Sz. I.: Szilveszter '93 – Elterelt belváros. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. dec. 27., 300. sz. IV. p.
- Szolnok város belvárosában szept. 12. és 29. között bevezetett kísérleti forgalomváltozás paródiája.
314. Kovács László: Hittem a szép szavaknak. = Népszava, 1993. dec. 30., 304. sz. 11. p.
- Szolnoki olvasó levele, melyben az MDF-ből való kiábrándulásáról ír.
315. Pimasz politikus operett. = Mai Nap, 1993. dec. 18., 314. sz. 10. p.
- A Szigligeti Színház legújabb darabjáról, a XIV. René operettéről nyilatkozik Bor József.
316. Zalán Tibor: Lapvég. = Iskolakultúra, 1994. 1-2. sz. 169. p.
- Gondolatok a hatalomról a sajtó és a rádió kapcsán.
317. Zalán Tibor: Körmös. = Iskolakultúra, 1994. 1-2. sz. hátoldal
- Helyi szerző szépirodalmi írása.
318. (Sebők János-Törös István): Négy szomszédvár: Szolnok. = Top Gun, 1994. 1. sz. 3-8. p.
- Bemutatózik a szolnoki légierő.
319. (Sebők János-Törös István): A felderítőknél (is) meghúzták a nadrágszíjat. Mélységfelderítő-képzés 1994-ben. = Top Gun, 1994. 1. sz. 4-5. p.
- Átszervezték a szolnoki híres Bercsényi László zászlóalj. A felderítőknél történt változásokról, a kiképzésről, ejtőernyőzésről beszél Szűcs Péter őrnagy. Fotó róla.
320. (Sebők János-Törös István): Aki megszólt a légióból. = Top Gun, 1994. 1. sz. 5. p.
- Dovák Norbert története. A légió után Szolnokra jött felderítőnek. Fotó róla.
321. (Sebők János-Törös István): „Bárhová, bárkit, bármikor.” Szárnyas tevék, rotorlapátos sárkányok. = Top Gun, 1994. 1. sz. 6-7. p.
- Tíz éve települtek át Szolnokra a légi szállítók. Járomi Barnabás alezredes mutatja be a Szolnok Vegyes Szállító Repülő Dandárt. Fotó róla.
322. (Sebők János-Törös István): Vitrinbe zárt repülőmúlt. = Top Gun, 1994. 1. sz. 7. p.
- Béler Gyula nyug. alezredes munkájának eredménye a szolnoki szabadtéri ma-
- gyar repüléstörténeti kiállítás. A témával kapcsolatban könyv kiadását is tervezi.
323. (Sebők János-Törös István): Ahová szeptemberben megjöttek a gólyák. = Top Gun, 1994. 1. sz. 7. p.
- Beindult a repülőtisztai képzés a szolnoki főiskolán.
324. (Sebők János-Törös István): A magyar rangerek. A légi mozgékonyaságú zászlóalj. = Top Gun, 1994. 1. sz. 8. p.
- A szolnoki zászlóalj létrejöttéről, feladatáról beszél Nagy István mérnök-őrnagy. Fotó róla.
325. Malya GV: „Húzódjunk össze...” = Művészet, 1994. január, 1. sz. 1. p.
- Gazdasági vállalkozási közgyűlést tartott Szolnokon 1993 decemberében a Magyar Művészek Egyesülete.
326. Galambos Béla, dr.: Milyen fűkaszát válasszunk? = Kistermelők Lapja, 1994. január, 1. sz. 11. p.
- A Szolnoki Mezőgépi Rt. által gyártott több mint 20féle kasza ismertetése.
327. Zalán Tibor: A szürrealista balkon: Egy műhatatlan nosztalgia forgácsai. = Alföld, 1994. január, 1. sz. 21-25. p.
- Vers.
328. Telepen olcsó lakás. = Cash Flow, 1994. január, 1. sz. 71. p.
- Szolnoki lakásárak.
329. Megcsappant kereslet. = Cash Flow, 1994. január, 1. sz. 71. p.
- Vállalkozásáról nyilatkozik Kiss János, a szolnoki Varrógép Kft. ügyvezetője és tulajdonosa. Fotó róla.
330. Rövid távú szerződés. = Cash Flow, 1994. január, 1. sz. 72. p.
- A vállalkozó ügyvéd: Dr. Kóti Márton portréja. Fotó róla.
331. Veszi, ha van sütnivalója. = Cash Flow, 1994. január, 1. sz. 72. p.
- Vállalkozását, a Pékler Kft.-t mutatja be Nagy Ferenc tulajdonos. Sütiipari gépek gyártásával foglalkoznak.
332. Szakrendelő hitel nélkül. = Cash Flow, 1994. január, 1. sz. 73. p.
- A vállalkozó dr. Sebők András fül-orr-gégész szakorvos.
333. Friss a kenyér reklámáron. = Cash Flow, 1994. január, 1. sz. 73. p.
- Libor Árpád, a Transzit Hotel Kft. ügyvezető igazgatója beszél egyik vállalkozásukról, a Flamand Pékségről és üzletpolitikájukról.
334. Reggeltől estig egyeztetve. = Cash Flow, 1994. január, 1. sz. 75. p.
- Üzleti tárgyalásokra alkalmas helyek bemutatása Szolnokon (Hozam Klub, Tisza Szálló, Gösser söröző).
335. A Magyar Fitoterápiás Társaság. = Orvosi Hetilap, 1994. jan. 2., 1. sz. 27. p.
- A képzésfejlesztési és rendezvényszervező bizottság tagjai között: dr. Boronkai Piroska toxikológus, kórházi gyógyszerész (Szolnok).
336. Hírmozaik. = Új Magyarország, 1994. jan. 3., 1. sz. 13. p.
- Három környezetkímélő autóbusszal

- gyarapodott a szolnoki Jászkun Volán Rt. járműparkja.
337. V. S.: Fízett katonák Szolnokon. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 3., 1. sz. II. p.
A légimozgékonyasági zászlóalj bemutatása.
338. Solymosi Tari Emőke: Szolnoké lett egy zenekar. Rolla János levelekről, pénzügyekről és zenéről is. = Népszabadság, 1994. jan. 4., 2. sz. 15. p.
Szolnokra szerződött a Liszt Ferenc Kamarazenekar. Nyilatkozik Rolla János koncertmester.
339. Jakó Tibor: Vadkár. = Gazda, 1994. jan. 5., 1. sz. 15. p.
A szerző a J-Nk-Sz Megyei Földművelésügyi Hivatal munkatársa. Meghatározza a vadkár fogalmát, ír a megelőzés lehetőségeiről és a kárbecslésről.
340. Gazdakörök küldöttgyűlése Szolnokon. = Magyar Mezőgazdaság, 1994. jan. 5., 1. sz. 4. p.
A Gazdakörök Országos Szövetsége jan. 8-án Szolnokon rendezte meg V. Országos Küldöttgyűlését. Tájékoztató az érdekképviseleti szervezetről.
341. K. P.: Helyi távközlési koncessziók. Hét primer körzet visszakerült a MATÁV-hoz. = Világ gazdaság, 1994. jan. 5., 2. sz. 1., 3. p.
Szolnok is visszakerült a MATÁV-hoz, miután a cég megegyezett a még érintett Köröscsokkal.
342. Técsi Zoltán: Boszorkányok márpedig... (Jászkun Krónika, 1993. dec. 28.) = Tallózó, 1994. jan. 6., 1. sz. 22–23. p.
„Tóthné” Teca, a szolnoki Széchenyi-lakótelepen élő főfoglalkozású jövődömondó.
343. (A Szolnok, Városmajor utcai volt szovjet laktanya 8. számú legénységi épülete a Belügyminisztérium kezelésébe került.) = Magyar Közlöny, 1994. jan. 7., 2. sz. 230. p.
Az ingatlan a Szolnok Városi Rendőrfőkapitányság elhelyezésére szolgál.
344. Tu. J.: Nappali menedék Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 8., 6. sz. 6. p.
Melegedővel kombinált népkonyhát nyitott a városban a Humán Szolgáltató Központ.
345. Turcsányi János: Szolnokon csendes évet remélnék. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 10., 7. sz. 6. p.
Az 1994-es évre vonatkozó tervekről tartott sajtótájékoztatót Várhegyi Attila polgármester.
346. L. Murányi László: Mit vetnek a Szolnok megyei cukorrépa-termelők? = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 10., 7. sz. III. p.
Nyilatkozik Veres Sándor, a francia Béghin Say tulajdonában lévő Szolnoki Cukorgyár Rt. vezérigazgatója és Papp László, a termelők érdekvédelmi szövetségének megyei titkárhelyettese.
347. L. Murányi László: Rezák László – a szolnoki sikeredző a láthatáron. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 10., 7. sz. IV. p.
- Beszélgetés Rasid Abeljanovval, akit egy évre nevezett ki a szakosztály a Szolnoki Olajbányász edzőjévé, de kezdeti sikerei alapján méltán lehet bizakodó. Fotó róla.
348. (Borz): Kiemelkedő szoboravató. Kossuth Szolnokon. = Mai Nap, 1994. jan. 10., 9. sz. 6. p.
A Kő Pál és Novák István alkotott Kossuth-szobrot márc. 18-án avatják fel a városban.
349. Hessz Viktor: Héken kibőjtölték. Nyereséges a marhatartás. = Számadás, 1994. jan. 13., 2. sz. 4. p.
J-Nk-Sz megye legnagyobb tejtermelő gazdasága a Héki Mezőgazdasági Rt. A cég koncepciójáról röviden.
350. Kitarították a „Tünde” lányai. = Népszava, 1994. jan. 15., 12. sz. 16. p.
351. Lakat alatt a szolnoki alvilág krémje. Letartóztattak egy rendőr zászlóst is. = Magyar Nemzet, 1994. jan. 15., 12. sz. 24. p.
A letartóztatottak között Kozák György szolnoki lakos és Sz. Sándor rendőr is. A vád: kitarítottaság.
352. Világváró vidék. = Magyar Hírlap (Alföld Expo mell.), 1994. jan. 17., 13. sz. 12. p.
A szolnoki zeneiskola nemzetközi kapcsolatai révén dalversennyel kapcsolódhat be az expóba Ádám Jenő születésének 100. évfordulóján.
353. Szekeres István: Szolnoki vízcepp a magyar futballtengerből. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 17., 13. sz. 17. p.
Ötven éves lett Nagy Ferenc, a „szolnoki Puskás öcsi”. Beszélgetés az ünnepelttel a szolnoki labdarúgásról.
354. Felhívás a II. Szolnoki Nemzetközi Kiállítás és Vásárra. = Magyar Hírlap (Alföld Expo mell.), 1994. jan. 17., 13. sz. 2. p.
Az 1994. máj. 11–15. közötti rendezvényre február 10-ig lehet jelentkezni.
355. Alkotások a börtönből. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 17., 13. sz. 6. p.
A rácsok mögött címmel kiállítás nyílt Szolnokon.
356. I. O.: Az elítélt szabad lelke. = Kurír, 1994. jan. 18., 17. sz. 2. p.
Rabok képzőművészeti alkotásaiból nyílt kiállítás a Szolnoki Városi Művelődési Központban.
357. Gazdakörök ötödösör. = Magyar Mezőgazdaság, 1994. jan. 19., 3. sz. 10–11. p.
Szolnokon tartotta küldöttgyűlését a Magyarországi Gazdakörök Országos Szövetsége.
358. Küldöttgyűlés Szolnokon. = Gazda, 1994. jan. 19., 3. sz. 6. p.
Szolnokon rendezte küldöttgyűlését a Gazdakörök Országos Szövetsége.
359. Már csak egy február eleji... = Világ gazdaság, 1994. jan. 20., 13. sz. 3. p.
Kormánydöntésre vár a Megyei Vállalkozásfejlesztési Iroda és Szolnok város önkormányzata a támogatásával megépülő vállalkozási inkubátorház munkálatainak megkezdéséhez.
360. Tu. J.: Állampolgári vizsga Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 20., 16. sz. 15. p.
Erdélyből és Kárpátaljáról érkezett magyar anyanyelvű „szolnokiak” sikeres állampolgári vizsgát tettek.
361. Ma este mutatja be a szolnoki Szigligeti Színház Weöres Sándor A kétfejű fenevad című történelmi panoptikumát két részben. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 21., 17. sz. 1. p.
Képaláírás. Fotó az előadás próbájáról.
362. Tegnap Szolnokon... = Magyar Hírlap, 1994. jan. 21., 17. sz. 19. p.
A Társadalomvédelmi Egyesület által szervezett konferencia a káros társadalmi jelenségek témakörét tárgyalta jan. 20-án.
363. Turcsányi János: Ökojátsszótér egymillióért. Munkanélküliekből toborzott örök. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 21., 17. sz. 6. p.
Az Elektrosoft Rt. támogatja a Széchenyi-lakótelepre tervezett játszótér építését.
Ld. még a 4., 46., 48., 52., 54., 104., 113., 159., 160., 202., 211., 365., 366., 378. sz. tételt.

Tisza

364. Almássy Károly, dr.: Kisszerszámos halogás a Tiszán és a Bodrogon. II. r. = Halászat, 1993. 3. sz. 117–119. p.
A különböző számszámokról rajzos ismertetőt közöl.
365. Csendesedő Tisza. = Új Magyarország, 1994. jan. 3., 1. sz. 5. p.
Jan. 2-án tetőzött a Tisza, messze elmaradva az 1970-ben mért eddigi legnagyobb, 909 cm-es vízszintől.
366. Tetőzött a Tisza. = Kurír, 1994. jan. 3., 2. sz. 2. p.
Szolnoknál jan. 2-án 668 cm-rel tetőzött a Tisza.
Ld. még a 169. sz. tételt.

Tisza, Holt-ágak

367. Kovács Berta: Alcsi. = Magyar Horgász, 1994. január, 1. sz. 31. p.
A zagyvarékesi olvasó az Alcsi Holt-Tisza horgász lehetőségeit ismerteti.

Tisza-tó

368. Hírmagazin. = Vendéglátás, 1993. 11. 16. p.
Megnyílt a Tourinform Tiszafüred Iroda. Számítógépes adatbázisban gyűjtik a Tisza-tó partján lévő üdülőhelyek adatait.
369. Cs. Kovács Károly: Bős előzménye: a Tisza-tó. = Magyar Fórum, 1993. nov. 4., 44. sz. 20. p.
A Tisza-tó helyzete állandóan romlik. A kormányzat nem képes határozott koncepciót kialakítani. Ökológiai szempontból nem mérték fel a változás következményeit.
370. Új Péter: Tisza-tó: Ősmocsár vagy kulcs-tározó? I. r. = Népszabadság, 1993. nov. 10., 262. sz. 17. p.
A Tisza II. vízlépcső, vagy más néven

Tisza-tó létesítéséről és hasznosításáról. Nyilatkozik Nagy Imre, a Kötvizig főtanácsosa.

371. Új Péter: Ősmocsár vagy kulcstározó? 2. r. = Népszabadság, 1993. nov. 11., 263. sz. 9. p.

A Tisza-tóról nyilatkozik Hamar József, a Tisza Klub vezetője, Batta Mihály horgász és Halász Károly, Poroszló polgármestere.

372. Hírmagazin. = Vendéglátás, 1993. december, 12. sz. 17. p.

Tisza-tavi turisztikai tanácsa alakult át a Közép-Tiszavidéki Intézőbizottsággá.

373. Nagy Imre: A vízgazdálkodás nem természetellenes. (Cikkünk nyomán rovat.) = Népszabadság, 1993. dec. 1., 280. sz. 11. p.

A Tisza-tó: Ősmocsár vagy kulcstározó c. folytatásos cikkhez szól hozzá a Kötvizig főtanácsosa.

Ld. még a 17., 214. sz. tételt.

Tiszabő

374. Szelestey László: A jászok kincse – lehel kürtje bizánci vagy szaracén? – Magyar pásztortulók. = Heti Magyarország, 1993. dec. 10., 50. sz. 26. p.

A jászberényi múzeumban őrzött kürt-höz hasonló szintén Szolnok megyéből származik. Kötetlen készítése egy tiszabői lakos 1788-ban.

Tiszabura

375. A tiszaburairai védelmet kérnek. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 21., 17. sz. 19. p.

Kónya Imrétől kértek védelmet a falu lakói az őket rettegettségben tartó 10 család ellen.

Tiszaderzs

376. Ki lesz a tinikirálynő? Miss Suli. = Kisasszony, 1993. dec. 13., 7. sz. 14. p.

A 23. helyezett a tiszaderzsi Mária-Tímea.

Ld. még a 8. sz. tételt.

Tiszaföldvár

377. Hét Törzs. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 22., 271. sz. IV. p.

Petraskó Tamás, az alapítvány kuratóriumának elnöke nyilatkozik pénzügyi helyzetükről, működésük lényegéről.

378. Jurkovic János: Miért támadt újból? = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1993. nov. 29., 277. sz. III. p.

A Híradó szolnoki tudósítója a Hét Törzs Alapítványról készült riportját ért vádakát tisztázza.

379. Rövidhírek. = Új Ember, 1993. dec. 19., 51. sz. 4. p.

„Fúvósok és citerások egy orgonáért” címmel jótékonyági koncertet rendeztek Tiszaföldváron. A bevételt a templom 100 éves orgonájának felújítására ajánlották fel a résztvevők.

380. Nyílt tájékoztató. = Sansz, 1993. dec. 28., 12. sz. 30. p.

A Hét Törzs Alapítvány.

383. Kovács Géza, ifj.: In memoriam Antall József. = Pesti Hírlap, 1993. dec. 28., 302. sz. 10. p.

Vers. A szerző a tiszaföldvári gimnázium IV. osztályos tanulója.

Ld. még a 29., 108. sz. tételt.

Tiszafüred

382. Bokros Gábor: Az „E” akció. = Új Honvédségi Szemle, 1993. 12. sz. 97–99. p.

1944 szeptemberében egy ejtőernyős század állt harcban a tiszafüredi hídfőnél.

383. Jobbágy Judit Annamária: Tiszafüred. Rocszínházak világtalálkozója. = Expo Business, 1993. 10. 20. p.

Expo-tervek: Budapest–Szolnok–Tiszafüred helikopter légihíd kialakítását is tervezik.

384. Az 1993. évi LXXXIV. törvény alapján 1993-ban mezőgazdasági célú földhasznosítási támogatásban részesíthető települések jegyzéke. = Környezetvédelmi és Építéstudományi Értesítő, 1993. nov. 26., 13. sz. 558. p.

14 megyei település nyert támogatást (Tiszafüred és Tisza-tó környéki települések).

385. Világfesztivál és légihíd. Expotervék Tiszafüreden. = Népszabadság, 1993. dec. 1., 280. sz. 25. p.

Rocszínházak világfesztiválját szeretné a város megrendezni egy Tisza-tavi vízsínpadon.

386. (RY): Tiszafüredi számvetés. = Új Magyarország, 1993. dec. 28., 302. sz. 6. p.

A város önkormányzatának költségvetéséről röviden.

387. Fénymásolt német márkák. = Magyar Hírlap, 1994. jan. 14., 11. sz. 19. p.

D. József tiszafüredi lakos fénymással hamisított német 100 márkásokat.

Ld. még a 9., 181., 368. sz. tételt.

Tiszaigar

388. December 8-ára, Eketiltó Boldogasszony napjára a színekbe vonultak az ekék (Tiszaigar, 1950). = Magyar Mezőgazdaság, 1993. dec. 8., 49. sz. 17. p.

Képaláírás. Fotó.

Tiszajenő

389. Kítettetés. = Magyar Közlöny, 1994. jan. 11., 3. sz. 1. p.

A kormány Életmentő Emlékérem kítettetését adományoz Töröcsik Anita és Kormos Brigitta tiszajenői lakosoknak.

Tiszatenyő

Ld. a 10. sz. tételt.

Tiszaug

390. Z. I.: Tragikus buszbaleset Tiszaugon. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 13., 264. sz. 19. p.

Román mikrobusz ütközött frontálisan egy magyar személyautóval.

391. Három halott Tiszaugnál. = Magyar Hírlap, 1993. nov. 15., 265. sz. 19. p.

Román mikrobusz ütközött személygépkocsival.

392. Agrárstratégiánk új alapokon. Pártok – vélemények. = Magyar Mezőgazdaság, 1993. dec. 22. 51–52. sz. 8–11. p.

Körösi Imre (független) megyei képviselő véleménye. Fotó róla.

Tiszavárkony

Ld. a 10. sz. tételt.

Tiszazug

Ld. a 181. sz. tételt.

Törökszentmiklós

393. Dér Istvánné: Olvasóink írták rovat. = Ufomagazin, 1993. november, 11. sz. 42. p.

A törökszentmiklói olvasó kapcsolat tud létesíteni földönkívüliekkel.

394. Miksa Lajos: Miért sikeres a törökszentmiklói Református Általános Iskola? = Köznevelés, 1993. nov. 26., 38. sz. 12–13. p.

Nyilatkozik Szabó József lelkész és Nagy Kálmán igazgató. Fotó róluk.

395. V. S.: A kapitány jó rendőr, de nem Törökszentmiklóson. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 17., 13. sz. I. p.

A törökszentmiklói kapitányság a legeredménytelenebb a megyében. Dr. Papp Lajos rendőrkapitány felmentését kérte.

Ld. még a 8. sz. tételt.

Túrkeve

396. Veress József: Korda Sándor és a tanácskörtársaság. = Filmkultúra, 1993. október, 4. sz. 6–7. p.

397. Molnár Gál Péter: Sursum Corda. = Filmvilág, 1993. november, 11. sz. 42–44. p.

Korda Sándor és filmjei.

Ld. még a 8., 209. sz. tételt.

Újszász

Ld. a 7. sz. tételt.

Vezeny

398. Varga Sándor: Perpatvar egy szelet földért Vezenyén. = Magyar Hírlap (Alföld mell.), 1994. jan. 10., 7. sz. II. p.

Hatvani Lajos volt téveszelnök és Ecseki István panaszos nyilatkozik ügyükről. Középpontban a földkérdés.

Zagyvarékas

399. I. világháborús emlékmű, Zagyvarékas. = Heti Újság, 1994. jan. 6., 1. sz. 16. p.

Fotó.

Ld. még a 12., 367. sz. tételt.

Postabontás

„Válságos helyzetben mutatkozik meg az igazi barát!”

Megemlékezés Nagy János kunmadarasi tanítóról

1957 januárjában kerültem Kunmadarasra mint általános iskolai igazgató. A tantestület tagjai között ismertem meg Nagy Jánosné tanítónőt, Erzsike nénit, aki minden évben az első osztályosok tanítását vállalta. Közismert volt közvetlensége tanulókhöz, szülőkhöz egyaránt. A község lakóinak nagy része tanítványa volt. Sajnos férje súlyos emberi megpróbáltatásokon esett át, aki szintén pedagógusi végzettséggel rendelkezett, de egy időre nem léphetett be az iskolába. Hogy miért nem, erről kívánok megemlékezni.

Nagy Jánost az emberi megpróbáltatások ártatlanságának tudatában nem törték meg. Mint a nyárfa, felemelt fővel járt-kelt szülőfalujában az emberek között. Nagy tiszteletnek, megbecsülésnek örvendezett. De mi is történt Kunmadarason 1946. május 21-én? Egy piaci napon szép számmal jelentek meg a helybeli árusok sorában a pesti zsidó kereskedők is. Mit sem tudtak a felröppentett hírről, hogy Madarason három gyereknek nyoma veszett. Egy asszony, név szerint Kabai Tóth Eszter hisztérikus kiabálásba kezdett, és a pesti zsidókra mutogatva ezt mondta: „Ők voltak azok! Nézzétek, milyen jól élnek most is, míg mi éhezünk!” Ökörlázás a zsidók felé. Dölt, borult minden. Aki tehetett, menekült. Verekedés kezdődött, ami pogrommá fajult. Behatoltak a zsidók lakásaiba is. Két ember áldozatul is esett: Neulender Ferenc és Kuti Ferenc a kórházban haltak meg. Sajnos, a helyi rendőrség nem avatkozott be. Veres Péter közbenjárására fővárosi rendőrök érkeztek a helyszínre. Ötven személy letartóztatására került sor. Köztük volt Nagy János tanító is, aki nem is tartózkodott a piacon, ahol a szomorú események lezajlottak.

A történeteket „szlovák provokációnak” tüntette fel a Demokrácia című lap 1946. június 23-i számában. A felbujtót is megnevezték, Tóth Zsigmond személyében, aki a Hlinka-gárda fizetett ügynökeként volt ismert. Az is ismert volt, hogy ez az ügynök néhány nappal korábban érkezett Madarasra, tehát május 21-e előtt. A letartóztatottak közé került ez az ügynök is. A tárgyalást először Kunmadarason akarták lefolytatni, de Nagy János ártatlansága nagy tömeget mozgósított, ezért a bíróság Karcagot jelölte meg a tárgyalás helyszínéül. Nagy Jánost a rokonszenvezők nagy száma kísérte a város határáig szekéren. A rendőrség a tömeget nem engedte be a városba, ezért Nagy Jánossal együtt a tüntetők is visszatértek Kunmadarasra, ahol az ipartestület épülete előtt a tömeg rögtönzött nagygyűlést tartott, és kérelmet fogalmaztak meg Nagy János felmentése érdekében. A bírósági tárgyalást lefolytatták, és elhangzott a halálos ítélet. Vagyis Nagy Jánosra halálbüntetést szabott ki a bíróság, míg Kabai Tóth Eszter életfogytig tartó kényszermunkát kapott büntetésül. Közben elfogták a felbujtót Tóth Zsigmondot is, akit szintén halálra ítélték.

Fellebbezés folytán valamennyi ítéletet enyhítették, nem is végeztek ki senkit, bár Nagy János már a siralomházban tartózkodott.

Meg kell említenem, hogy Nagy János ügyében felesége, Erzsike néni lépéseket tett. Ugyanis bátyja Edelényben református lelkipásztor volt, akivel együtt felkeresték Tildy Zoltánt, hogy segítségét kérjék Nagy János kiszabadításához. Ez sikerült is! Nagy Jánost mint ártatlanul elítéltet kiengedték a siralomházból. Hazatért szülőfalujába, de az iskolába nem tehetett be a lábát. Amikor Nagy János személyesen is megismertem, akitől részleteket is hallhattam, elhatároztam, hogy elkérem tőle a bírói végzést és kérelemmel fordulok a Művelődésügyi Miniszterhez. Személyesen felutaztam Budapestre. Az egyik főelőadóhoz irányítottak, akinek elmondtam jövetelem célját. Megdöbentette eljárásom, hogy volt nekem bátorságom ahhoz, hogy egy halálra ítélt tanító ügyében kérelemmel forduljak a minisztériumot. A válaszom: Nagy Jánost a bíróság ártatlannak találta és felmentette. De leventeoktató is volt! Erre felálltam, visszakértem az iratokat, és köszönés nélkül elhagytam a helyiséget. Egy megértő főelőadót sikerült találnom, aki egészen másként ítélte meg a helyzetet. A kérésnek a minisztérium helyt adott, és Nagy János visszatérhetett a kunmadarasi általános iskolába, ahol a napközi vezetését bíztam rá. Ezzel Nagy János rehabilitálása sikerrel zárult. Nem kellett többé távoli vállalatnál segédmunkásként dolgoznia. Érthető, hogy az egész községben nagy volt az öröm, kivéve azokat, akik Nagy János bűnösségét állították. Kunmadarason a választáson a Kiszegdapárt kapott többséget, ami nem tetszett a kommunistáknak. Így a pogrom nekik is kapóra jött.

A kunmadarasi pert dr. Ötvös László helybeli református lelkipásztor is tanulmányozta, és nyilatkozatot is adott egy országos lap részére. Ebből a nyilatkozatból kitűnt, hogy Kunmadarason 371 zsidó személyt hurcoltak el. A deportáltak közül 75-en tértek haza. De az is igaz, hogy Kunmadarason nagy volt a háborús veszteség. A hazatért zsidók újra üzletet nyitottak, gyorsan gazdagodtak, míg a földet művelő madarasiak szegényedtek. Ez a körülmény is hozzájárult a kialakult pogrom eseményeihez. A lelkipásztor véleménye is az volt, hogy a Nagy János tanító melletti rokonszeny gyűjtőzsinór lett. Csak egy szikra hiányzott. Ez a szikra a három eltűnt gyermekről kitalált rémhír lett. Tóth Zsigmond antiszemita izgatása robbantotta ki a szomorú piaci eseményeket. Az elítéltek kitöltötték a rájuk szabott éveket, a zsidó családok – három-négy kivételével – elköltöztek Kunmadarasról, a faluban pedig hosszú-hosszú időre a némaság borított fátylat a történetekre. A református és a zsidó temetőt az innen elköltözöttek kezdeményezésére közös új kerítéssel egybekerítették, az elhurcoltak emlékére még 1949-ben állított emlékművet felújították, és 1986-ban, a 40. évfordulón engesztelő ünnepséget tartottak. A mártír-ünnepségen dr. Ötvös László református lelkész is beszédet mondott.

Barátságunk tartós maradt azután is, hogy politikai okokból lemondtam az igazgatói megbízásról és feleségemmel együtt Miskolcra költöztünk. A Nagy családdal kialakult emberi kapcsolatunk itt is tovább élt, meg is látogattak bennünket. Sajnos, Nagy János és szeretett felesége már nem él. A kunmadarasi temetőben alusszák örök álmukat. De emléküket mi is, míg élünk, szívünkben hordozzuk!

Serfőző János

hibánk, és nem tudunk helyreigazítást közölni... Persze, nem mentem be megnézni, én hiszek mindenkinek, és nagyon szükségem van arra a felém irányuló érzetre, hogy ne tekintsenek gyanakvónak, de egy darabig elment a kedvem attól, hogy bármit is írjak a N-nak.

Történt, ahogy történt. Úgy látszik, a megbízható fax megbízhatatlanabb a levélnél, hiszen tizenöt év alatt egyszer sem állították a szerkesztőségek, hogy a sajtóhiba az én rosszul elküldött kéziratom miatt volt. Eddig mindig azt mondták, bocsánat, helyreigazítunk. Mert nem a hiba oka vagy okozója volt a lényeg, hanem a szöveg maga. De hát, ezek még a régi, civilizálatlan idők és elmaradott szemléletű lapok voltak.

Az írás pedig változatlanul izgat. Izgat, mert a honvágyról fogalmaztam meg benne valamit, amit fontosnak gondolok. L lehet persze, hogy nem fontos. Akkor marad magyarázatnak annyi, hogy azt tartom fontosnak: a szöveg mindig úgy jelenjék meg, olyanak, ahogy és amilyennek a fantázia megteremtette.

Kedves Viktória,
tudja, a honvágy. Ha az elkezdí gyötörni az embert, az valami olyan, amü nehéz lenne leírni, mert szinte lehetetlen fogalmi szinten rögzíteni az érzetet. Hogy mondjam magának, hirtelen csak úgy – jönnek össze a dolgok. Természetesen belső ügyekről van ez esetben szó, amelyekkel nem terhelném fiatal nyarát, de hát mégis csak meg kell érzékítenem valahogy azt a kínlódást, aminek sem megragadható oka, sem pedig értelme nincs. Mert valljuk be, kissé neveltséges, hogy itt Amerikában, a világ álmrendjében, a jólét mindenki számára nyitva lengő ajtóin ki-bejárva, az ember arról panaszkodik, hogy az egész nem, vagy azért mégsem. És itt jönnie kellene egy olyasminnek, amü magyarázatnak hívunk. Hívjuk persze, jelen esetben hiába.

Mert, nevezzük nevén némi óvatossággal a dolgot, mégis inkább az a másik. No, ez rendben is lenne, ha azon a másik oldalon ott volna az ellentételezés. Mondjuk egy ország, vagy olyan (olyasmi) országszerűség, hívjuk eufemisztikusan hazának, ahol jó; (pontosvesszőt teszek, bár levélben az ember ritkán tesz pontosvesszőt, vajon, elgondolkodott már valaha azon, kedves Viktória, miért); vagy olyan, ahol lehetne élni, vagy legalább az életet helyettesítö installációk emberiesen oldottak; ahol szeretet vár vagy a szeretetre emlékeztetés érzete, tehát lehetne akár szeretetben élni is ott. Ott is. Jó kis országnak kellene lennie, nem is feltétlenül szegénynek, de nem az első számú tragédia, ha szegény – jó kis világ legyen, ha szakadt is. De végső soron megint nem erről van szó.

Tűnődözöm, mi oka lehet a honvágyamnak. Mert Amerika felém eddig csak a jó arcát mutatta, hozzám csak a szeretet üzeneteit juttatta el, az élet lehetőségéből annyit, amennyit feltehetően manapság megélnem adatott. Vezettem ezer mérföldeket az ország útjain, láttam, énekeltem, örültem, aludtam, nem öltek meg, nem raboltak ki, nem fenyegettek meg. Ez nagyon sok egy olyan országtól, ahol verik a négereket, ahol annyi baj van, olyan sok az erőszak és az erőszakos halál. Az élet és az erőszakos élet is.

Vásároltam, és mindent megkaptam, étteremben ültem és azt ettem, amit megrendeltem, és annyit, amennyi a pénzemért járt, Floridába mentem, s elfogadott a tenger,

Puerto Ricóba repültem, és meguztatott zöld szívéen az öserdő. Irodalmi esteket tartottam, és sikerem volt, könyveket vittem, és valamennyinek akadt gazdája, és értö olvasója. Vettem tizenegy rövid ujjú inget, minek, kérdezhetné, de Amerikában a minek-miérték gyakran értelmetlen kérdésfelvetések... Mit akarhatok én többet ettöl a világtól? Mi az, ami hiányzik, mi az, ami nincs itt, de itt kellene lennie?

Nem állítom, hogy megvilágosodtam, de valamü sejtek. A hiány, ami hiányzik. Hogy itt minden arról a tényről szól, amit úgy hívunk, hogy van. Minden olyan a van szférájába tartozik, ami ésszerű, s az én érdekeimet szolgálja. „Én”-en itt ámenetileg az embert mint nembeliséget értem, kérem, vonatkoztasson el nyugodtan az én szomorú egyediségemtől. Van nyugalom és van béke, van demokrácia és vannak szabályai, és vannak, akik megtartják. Mindez a szimbolikusán előbb felsoroltakon kívül. Hiányzik tehát, ami otthon a lényeg: hogy semmi sincs a helyén. Hogy senki sincs a helyén. Hogy nem a kis belezök uralják a terepet, hanem a szakértök. Hogy a választottak nem a választókra kenik a felelösséget és a csöddöt. Hogy; nem azok pénzére apellálnak, akiket naponta minösítenek demokráciára éretlennek. Hogy a társadalmi érintkezési forma nem a gyűlölet és nem a lejáratás, hanem az érvelés és a kérdésfelvetés. Hogy az előrehaladás nem a másik hulláján képzelödik el, hanem a megelőzésen, a versenyzök nem gáncsolnak, hanem elfutnak egymás mellett. Meg hasonlök. Ilyen egyszerű ez. Majd hazamegyek, és elmegyek a Vas Gereben utca sarkán a közértbe, és meglátok egy üveges hűtöszekrényt, amelyben söröket is hűtenek. Az iskolájuk közelében van, tudja. Tanítás és délutáni értekezlet közötti negyedórában, de ezt ne tudja! És odamegyek, és kiveszek egy üveg hideg sört. Mint itt, Amerikában. A mozdulat is természetes, a hideg sör is természetes. És akkor oda fog jönni hozzám egy eladó, nem öreg, nem fiatal, nem szép és nem rút, és rámordít, hogy mit képelek, én a pult mögé nem léphetek be, jó is lenne, ha minden vevö csak úgy bejárna, és csak úgy kivenné a hideg söret tanítás és délutáni értekezlet között, és ott vásárol egy osztálytársa is, Viktória, és végighallgatja ezt az egészet, és látja, hogy megalázódik a tanára. És dadogom, hogy de Amerika, és azt mondja a nő, hogy semmi deAmerika, ez nem Csikágó, ez egy közérti, s ha nem tetszik, ne vásároljak náluk többet. És tovább alázódok az osztálytársa, a tanítványom előtt. És tudja, az a baj, hogy nem megyek oda hozzá, hogy elmagyarázzam, nem én vagyok a hünyö, hanem az ország, hogy itt minden olyan, mint a közértben az üveges hűtö, hogy átvettük a nyugati módit, de mellé állítottunk egy keleti alkalmazottat, akinek az a dolga, hogy a lényegét értse félre. Ez hát a lényeg, s a lényeg, tudja, mindig szomorú és majdnem mindig neveltségesen illuzórikus.

Arra vágyom tehát, ami harmincegynehány évig az életem lényege volt, az ócska kis kelet-európai létre. Amit maguk már szerencsére nem értenek teljesen. Ne is értsék, maguk csak legyenek világpolgárok, s hazának csak azt a helyet hívják, amelyik megérdemli ezt az elnevezést. Azt viszont szeressék!

Szeretettel gondol Magára a viszontlátásig
híve és tanára

Z. T.